

Kari Saari

“Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raportoivat”

Tapaustutkimus vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä

Sosiologian pro gradu -tutkielma
Kevät 2001
Sosiaalitieteiden laitos
Kuopion yliopisto

KUOPION YLIOPISTO, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiologia

SAARI, KARI: "Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raportoivat". Tapaustutkimus vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä.

Opinnäytetutkimus, 97 s., 3 liitettä (3 s.)

Opinnäytetutkimuksen ohjaajat:

VTT, tutkija Päivi Honkatukia

YTT, yliassistentti Jari Eskola

Helmikuu 2001

Mustavihreät päivät, konstruktionismi, poliisi, lehdistö, ekoaktivismi

Tutkimuksessa tarkastellaan tapauksena Tampereella 23.—25. 1. 1998 järjestettyä Mustavihreät päivät -tapahtumaa ja siihen liittyneitä poliisin ja päiville osallistuneiden välisiä yhteenottoja. Tutkimuksessa konstruoidaan kolmen toimijaryhmän — poliisin, osallistujien ja lehdistön — versiot Mustavihreistä päivistä ja kyseisen viikonlopun tapahtumista. Tarkastelu rakentuu neljän avainkysymyksen varaan eli A) mikä viikonvaihteen tapahtumissa oli eri toimijoiden näkökulmasta ongelmallista, B) mitä syitä heidän mukaansa eri tapahtumien taustalla vaikutti, C) miten poliisi ja osallistujat käsittivät ja perustelivat oman toimintansa tapahtumissa ja D) miten tapahtumat uutisoitiin lehdistössä. Lähtökohdiana on tapauksen moninäkökulmainen ymmärtäminen ja muodostaa tapauksesta kokonaiskuva kolmen itsenäisen osakonstruktion ja niiden välisen vuoropuhelun kautta. Eri versioiden kautta pyritään tarkastelemaan ja ymmärtämään laajemmin poliisi-, lehdistö- ja aktivistinuorisokulttuureille ominaisia toimintakäytäntöjä, ideologioita, arvositoumuksia ja sosiaalisia rakenteita sekä niiden yhteyttä eri versioiden todellisuuskuvien syntyymiseen.

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu litteroiduista temahaastatteluteksteistä, sanomalehtiartikkeleista, Mustavihreiden päivien järjestäjien keräämistä kirjallisista tapahtumaraporteista ja www-sivuilla julkaistuista tapahtumakuvauksista. Tutkimusote sisältää erilaisia kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja aineistoja, jolla pyritään takaamaan tapauksen kokonaisvaltainen ja moninäkökulmainen tarkastelu. Aineisto on analysoitu kvalitatiivisen teemoittelun ja teoreettisen kirjallisuuden vuoropuheluna siten, että kukin versio (poliisin, osallistujien ja lehdistön) muodostaa oman itsenäisen kokonaisuutensa (eli todellisuuskuvan Mustavihreistä päivistä).

Poliisi ja Mustavihreille päiville osallistuneet määrittivät ja perustelivat eri tavoin sitä, mikä tapahtumissa oli ongelmallista, mistä nämä ongelmat syntyivät ja mikä heidän oma asemansa oli toimijoina tapahtumien yhteydessä. Merkittävä erottava tekijä näiden kahden toimiryhmän konstruktioissa oli se, että poliisi määritteli yksittäisiä tapahtumia viikonloppuna *potentiaalisen uhkan* -kehuksesta käsin. Tämä kehys muodostui perjantai-iltaisten tapahtumien seurannaisena, joka aiheutti sen, että poliisi tarkasteli ja tulkitsi koko viikonvaihteen eri tapahtumia ja niiden luonnetta uhkaavuuden näkökulmasta yrittäen kontrolloida tätä määrittelemäänsä (Mustavihreisiin päiviin ja sinne osallistujiin yhdistettyä) uhkakuva. Osallistujat taas määrittivät perjantaita seuranneet ongelmat poliisin toiminnasta ja ylireagoinnista syntyneiksi. Lisäksi osallistujat tarkastelivat viikonvaihteen tapahtumia yksittäisistä ongelmallisista tilanteista koostuvana kokonaisuutena, jolla ei ollut sinänsä merkittävää yhteyttä itse Mustavihreät päivät tapahtumaan. Lehdistön uutisointi tapauksesta pohjautui enemmän poliisin kuin osallistujien näkemyksiin ja määrittelyihin tapahtumista. Poliisi saikin määrittellä perusnäkökulman ja -kysymykset, joista käsin tapahtumia käsiteltiin lehdistössä. Poliisin ja lehdistön konstruktiot viikonvaihteen tapahtumista olivat sisällöllisesti hyvin samankaltaiset, joihin verrattuna osallistujien näkemykset poikkesivat merkittävästi.

ESIPUHE

*“Mä en niitä oo, en näitäkään.
Kelkaton ei ala kelkkaa kääntämään.”
(Kolmas nainen: “Liity meihin”)*

Tämä tutkimusprojekti alkoi itää mielessäni jo kolme vuotta sitten, mutta varsinaisen työstön aloitin keväällä 2000. Pitkä uurastus on vihdoin ja viimein ohi ja on aika hengähtää tyytyväisenä. Toivon, että työni saisi aikaan yhteiskunnallista keskustelua ja herättäisi uudenlaisia ennakkoluulottomia ajatuksia. Tavoitteenani on antaa lukijalle mahdollisuus seikkailla erilaisissa maailmoissa ja tutkailla niiden kautta myös itseään ja omia arvojaan ilman lopullisen totuuden tukea.

Haluan kiittää ohjaajiani Jari Eskolaa ja Päivi Honkatukiaa heidän suunnattomasta sietokyvystään ja avuliaisuudestaan, joka auttoi työmotivaationi säilymistä ajoittaisista heikoista hetkistä huolimatta. Kiitoksen ansaitsevat myös Martti Grönfors, Timo Korander sekä Seppo Soine-Rajanusmi, joiden apuohjaus, kriittiset kommentit ja/tai apu erilaisissa järjestelyissä oli tutkimuksen kuluessa hyödykseni. Suurimman kumarruksen ansaitsevat kuitenkin haastattelemani Tamperelaiset poliisimiehet ja Mustavihreille päiville osallistuneet henkilöt, jotka vapaaehtoisesti uhrasivat aikaansa ja mielenkiintoaan työni hyväksi. Samoin ilman Tampereen poliisin — erityisesti Ari Sarjasen — avuliaisuutta ja avarakatseisuutta olisi tutkimuksen toteuttaminen haluamallani tavalla ollut mahdottomuus.

Erityiskiitos vanhemmilleni ja velipojille heidän olemassaolostaan.

Lisäksi SUURI kiitos Annelle, Kirsille, Tiinalle, Joukolle, Jarkolle, Jannelle, Juhanalle, Katille ja muille ystäville, jotka ovat seurallaan piristäneet eloani, ylläpitäneet työmotivaatiota ja mahdollistaneet tervejärkisenä (?) säilymisen.

Kuopiossa 7.2. 2001

SISÄLTÖ

I TUTKIMUKSEN TYÖKALUPAKKI JA RAKENNUSAINEKSET

- Saatetarina vuoden 1998 Mustavihreiden päivien tapahtumiin 6
- Tutkimuksen tarkoitus 9
- Teoreettiset lähtökohdat 11
- Tutkimuksen aineisto, analysointi ja luotettavuus 23

II POLIISIN VERSIO

- Uudenlainen tilanne ja tuntematon uhka 32
- Lääkkeet ongelmien hoitamiseksi 37
- Poliisin luottamus omaan toimintaansa 46

III OSALLISTUJIEN VERSIO

- Paisunut baarirähinä ravintola Nykyajassa 51
- Ajojahti ja tyly kohtelu 54
- Aatteellinen sisältö ja osallistujien tulkintakehys 63

IV LEHDISTÖN VERSIO

- Uutisoinnin ensimmäinen aalto 69
- Uutisoinnin toinen aalto 71
- Tarkastelukehysten laajeneminen, kritiikki ja tulevaisuuden skenaariot 73
- Uutisointi kokonaisprosessina 77

V MITÄ VERSIOIDEN JÄLKEEN ?

- Poliisin, osallistujien ja lehdistön versiot vuoropuhelussa 81
- Lopuksi 88

LÄHTEET 93

LIITTEET

- Liite 1: Kiinniottamisen käsitteestä 98
- Liite 2: Haastattelurunko 99
- Liite 3: Aineiston koodaus 100

I TUTKIMUKSEN TYÖKALUPAKKI JA RAKENNUSAINEKSET

SAATETARINA VUODEN 1998 MUSTAVIHREIDEN PÄIVIEN TAPAHTUMIIN

Mustavihreät päivät järjestettiin Tampereella ensimmäisen kerran 23.—25. 1. 1998. Mustavihreät päivät oli itseään ekoanarkisteiksi kutsuvien kansalaisaktivistien järjestämä viikonlopputapahtuma, johon osallistui poliisin arvion mukaan noin 300 keskimäärin 20-vuotiasta ekoaktiivia, anarkistia ja muuta tapahtuman ohjelmistosta kiinnostunutta henkilöä. Tapahtuman ennalta suunniteltuun ohjelmaan kuului mm. neljä mielenosoitusta, rock-konsertteja, ekopaneeli sekä erilaisia ekoaktivismiin liittyviä työryhmiä ja tempauksia. Osa ohjelmasta kuitenkin peruuntui poliisin ja osallistujien välisen kahinoinnin vuoksi. Mustavihreiden päivien saama julkisuus kohdistui pääosin näihin yhteenottoihin, jotka sinänsä olivat tapahtuman ulkopuolinen sivujuonne, mutta mehevä uutisaihe medialle. Tapahtumasta seurasikin kiivas julkinen kes-kustelu mediassa ja keskustelu ulottui aina eduskuntatasolle saakka.

Mustavihreiden päivien ensimmäinen suurempi tempaus oli perjantaina (noin kello 16) järjestetty Critical Mass -liikennemielenosoitus. Mielenosoitus sujui ongelmitta keskusta-alueen liikenneneruuhkia lukuunottamatta. Poliisi kuitenkin otti kiinni kaksi henkilöä arviolta 150 mielenosoittajasta. Varsinainen poliisin ja osallistujien välinen kahinointi alkoi perjantain ja lauantain välisenä yönä (noin kello 24—01) ravintola Nykyajassa järjestetystä, Mustavihreiden päivien ohjelmaan kuuluneesta, rock-konsertista.

Kahakointi sai alkunsa, kun kaksi poliisimiestä tuli ravintolahenkilökunnan pyynnöstä noutamaan ravintolassa häiriköinyttä vanhempaa mieshenkilöä. Eräs toinen mieshenkilö alkoi vastustaa poliisia suusanallisesti, jolloin poliisit ottivat hänet kiinni ja kuljettivat hänet ravintolan ulkopuolelle. Ravintolassa olleista, arviolta 250 henkilöstä, osa alkoi huudella poliiseille osan yrittäessä vapauttaa kiinniotettua henkilöä. Tapahtumat johtivat ravintolan pihassa yhteenottoon suurehkon väkijoukon (arviolta 200 henkeä) ja apuvoimiksi tulleiden poliisi-partioiden (yhteensä 14) välillä. Osa väkijoukosta oli humalassa ja kiihtyneessä tilassa: esimerkiksi yhtä poliisiautoista yritettiin kaataa, poliiseja heiteltiin mm. tuopeilla ja jääkimpaleilla sekä heille huudeltiin. Muutamat joukkiosta yrittivät rauhoitella tilannetta ja kavereitaan. Tapahtumissa muutama poliisimies sai lieviä vammoja, virkavaatteita repeytyi ja

poliisiautosta rikkoutui lasi. Tapahtumapaikan lähellä sijaitseva McDonald's -ravintola jouduttiin sulkemaan kadulta myös ravintolan sisälle ulottuneen kahinoinnin seurauksena.

Lauantaina Mustavihreiden päivien ohjelma jatkui Tampereen Keskustorilla, jossa jaettiin ilmaista ruokaa halukkaille. Osa henkilöistä lähti kahdella linja-autolla osoittamaan mieltään eräälle turkistarhalle, joka sijaitsi Tampereen lähistöllä Suodenniemellä. Ravintola Nykyaika puolestaan eväsi edellisillan kärhämöntien johdosta mahdollisuuden tilojensa käyttöön. Täten Mustavihreät päivät menettivät keskeisen toimintapaikkansa, jossa oli vielä tarkoitus järjestää erilaisia tapahtumia sekä lauantaina että sunnuntaina.

Tampereen poliisi puolestaan aloitti edellisen yön tapahtumien johdosta tiedonhankinnan Mustavihreiden päivien ohjelmasta. Joukkojenhallintayksikkö kutsuttiin valmiustilaan ja mies-vahvuutta lisättiin normaaliin verrattuna. Vammalan poliisilta tulleen virka-apupyynnön vuoksi pysäytti Tampereen poliisi Suodenniemeltä Tampereelle palaavat linja-autot, ottaen henkilötiedot ja videokuvaten autoissa olleet henkilöt. Lisäksi poliisi kiinniotti ihmisiä Tampereen keskustan kaduilta ja ravintoloista koko lauantaipäivän ajan.

Mustavihreille päiville osallistujat kokoontuivat Keskustorille säännöllisin väliajoin informointitilaisuuksiin, koska iltaohjelmalle (rock-konsertille) ei löytynyt korvaavaa tilaa ravintola Nykyajan tilojen käyttökiellon jälkeen. Poliisi pyrki hajauttamaan kello 19 Keskustorille saapuneet ihmiset: muutamat kiinniotettiin osan lähtiessä paikalta pois poliisin kehoitusten mukaisesti. Kello 23 Keskustorille kokoontui uudestaan arviolta 150 ihmistä. Heistä osa alkoi huudella paikalle saapuneille poliiseille, joista suurin osa kuului joukkojenhallintayksikköön. Poliisi tulkitsi kokoontumisen ilmoittamattomaksi mielenosoitukseksi ja alkoi poistumis-kehoitusten ilmoittamisen jälkeen aktiivisesti siirtämään joukkojenhallintayksikön avulla torille kokoontunutta väkijoukkoa sivummalle torilta. Poliisin tarkoituksena oli hajaannuttaa väkijoukko pienempiin ryhmiin ja saada heidät pois tapahtumapaikalta. Osa väkijoukosta vastusti passiivisella vastarinnalla poliisin toimia ja huuteli poliiseille suunnattuja iskulauseita. Poliisin yrityksistä huolimatta väkijoukko ajautui takaisin Keskustorille, jossa tapahtumat johtivat useisiin kiinniottoihin ja yleiseen kahinointiin. Kahinoita seurasi myös runsaslukuinen sivustakatsojien joukko. Tilanne rauhoittui poliisin lähtiessä pois paikalta. Tällöin myös väkijoukko hajaantui rauhallisesti paikalta.

Sunnuntaina järjestettiin vielä yksi mielenosoitus McDonald's -ravintolan edessä. Myös poliisin joukkojenhallintayksikkö oli suojaamassa ravintolaa. Mielenosoitus sujui kuitenkin rauhan-omaisesti ja ongelmitta.

Viikonlopun aikana poliisi otti kiinni rikosperusteisesti tai ennaltaehkäisevästi noin 60 henkilöä (ks. LIITE 1: Kiinniottamisen käsitteestä). Tapahtumista seurasi osallistujille yhteensä 14 syytettä. 29 tapauksen kohdalla teon vähäisyys tai näytön puute johti syyttämättä-jättämispäätökseen. Myös yksittäisten poliisimiesten toimista tehtiin rikosilmoituksia, jotka eivät tosin johtaneet syyteisiin.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Vuoden 1998 Mustavihreitä päiviä ei ole toistaiseksi tutkittu perusteellisesti eikä moninäkökulmaisesti. Poliisi teki tapahtumista oman sisäisen ei-julkisen selvityksensä ja Pertti Alasuutari (1999) sivusi aihetta tutkiessaan globalisaation kulttuurivaikutuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Tapahtuman jälkeen silloinen sisäministeri Jan-Erik Enestam rauhoitteli eduskuntakyselyssä kansanedustajia ja pyysi heitä odottelemaan pian valmistuvaa julkista selvitystä Mustavihreistä päivistä. Selvitystä ei kuitenkaan ole koskaan julkaistu. (Keltti 1999.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on täydentää vuoden 1998 Mustavihreiden päivien yhteiskuntatieteellistä tarkastelua. Tutkimuksen tarpeellisuus on perusteltavissa sillä, että tapaus oli suomalaisessa yhteiskunnassa poikkeuksellinen ja yhteiskuntapoliittisesti sekä tärkeä että laaja-alaista keskustelua herättävä.

Lähtökohtana tutkimuksessa on tapahtumien moninäkökulmainen ymmärtäminen ja Mustavihreiden päivien tarkastelu kokonaisuutena, joka muodostuu erilaisista osakonstruktioista. Tavoitteena on luoda ja saattaa vuoropuheluun kolmen toimijaryhmän — poliisin, lehdistön ja Mustavihreille päiville osallistuneiden — konstruoimat versiot siitä, *A) mikä viikonvaihteen tapahtumissa oli ongelmallista, B) mitä syitä tapahtumien taustalla vaikutti, C) miten poliisi ja osallistujat käsittivät ja perustelivat oman toimintansa tapahtumissa ja D) miten tapahtumat uutisoitiin lehdistössä.*

Näiden kolmen toimijaryhmän versioiden kautta on tarkoituksena sekä tehdä ymmärrettäväksi että kertoa, mistä eri toimijaryhmien käsitysten mukaan oli kysymys kyseisissä viikonvaihteen yhteenotoissa ja millaiset sosiokulttuuriset tekijät ja erilaiset intressit ovat vaikuttaneet näihin eri versioihin. Eri versioita tarkastellaan teoriakirjallisuuden kanssa rinnakkain ja siten kyseistä tapausta tutkitaan osana laajempaa yhteiskunnallista ilmiökenttää.

Lähtöolettamuksena on, että lehdistön, poliisin ja osallistujien versiot luovat kukin oman näkökulmansa Mustavihreisiin päiviin. Tutkimuksessa annetaan kullekin toimijaryhmälle mahdollisuus kertoa omaa tarinaansa tasapuolisesti, ilman lopullisen tai ainoan oikean totuuden lähtökohtaa. Versioiden erilaisuus ja ristiriitaisuus nähdään pikemminkin rikkautena

ja mahdollisuutena tuoda esille yhteiskunnassa tapahtuvien ilmiöiden määrittelyjen moninaisuutta ja vaikeaselkoisuutta. Kolme toimijaryhmää luovat kolme erilaista todellisuutta ja tarkoituksena on kunnioittaa näiden todellisuuksien olemassaolon oikeutta, eikä yrittääkään asettaa niitä keskenään eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden.

Kunkin toimijaryhmän kertomus on syntynyt oman sosiokulttuurisen kontekstinsa puitteissa. Kertomukset (versiot) on tuotettu osana sekä laajempaa yhteiskunnallista kehystään että omaa osakulttuuriaan. Näiden versioiden kautta pyritään ymmärtämään näille osakulttuureille (poliisi-, lehdistö- ja aktivistinuorisokulttuurit) ominaisia toimintakäytäntöjä, ideologioita, arvositoumuksia ja sosiaalisia rakenteita, jotka vaikuttavat näiden osatodellisuuksien syntymiseen. Lähtökohtana on myös olettaa siitä, että nämä eri versiot ovat laajemmassa yhteiskunnallisessa kulttuurikontekstissa merkityskamppailutilanteessa, jossa toiset kertomukset saavat laajemman hyväksyttävyyden yhteiskunnassa kuin toiset.

Tutkimuksessa pyritään antamaan poliisille, osallistujille ja lehdistölle mahdollisuus analysoida ja arvioida omaa toimintaansa. Lisäksi tutkimus antaa eri toimijoille mahdollisuuden tämän tapauksen kautta arvioida tulevaisuudessa oman toimintansa lähtökohtia ja sen ongelmallisia piirteitä.

Aluksi kukin versio esitellään omana kokonaisuutenaan. Lopuksi ne saatetaan vuoropuheluun, jossa vedetään yhteen tarinoita erottavia ja yhdistäviä tekijöitä ja pyritään selvittämään moninaisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tätä ennen esitellään kuitenkin tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia eli tutkimuksen työkaluja ja rakennusaineita.

TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Konstruktionistinen lähestyminen todellisuuteen

Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtana on tutkia ihmisten antamien merkitysten ja todellisuuden välistä suhdetta. Berger ja Luckmann määrittivät klassikkoteoksessaan *The Social Construction of Reality* (1966) peruslähtökohtia todellisuutta koskevan tiedon sosiologiselle tarkastelulle. Todellisuuden (*reality*) he määrittivät ihmisten tahdosta riippumattomaksi ilmiöiden maailmaksi, jonka olemusta ei voida muuttaa ihmistoiveiden kautta. Tiedon (*knowledge*) he määrittelevät puolestaan varmuuden tuntemukseksi siitä, että tietyt ilmiöt ovat ominaisuuksineen todellisia. Tiedon sosiologisen analysoinnin kohteena on tarkastella todellisuuden sosiaalista rakentumista eli tutkia ihmisten tietoa omasta ympäröivästä todellisuudestaan ja tämän tiedon syntymisen perusteita. (mt.1—3.)

Teoreettisena lähtökohtana on oletamus, että ihmisille on mahdollista merkityksellistää — nimetä asioita ja ilmiöitä maailmassaan — monesta eri näkökulmasta käsin. Todellisuuden kohtaaminen ilman ihmislähtöisiä ja -sidonnaisia merkityksiä on mahdottomuus. Tieto saa hyvin laajan merkityksen: “tietoa on kaikki, mikä käy tiedosta tietyssä yhteiskunnassa riippumatta siitä, millaisia totuusarvoja erimerkiksi myöhempi tieteellinen tutkimus millekin usko-mukselle antaa“ (Heiskala 1995, 149—150). On vain vakiintuneempia (laajasti ihmisten hyväksymiä, itsestäänselviä ja sosiaalisesti jaettuja) ja hämärärajisempia (moninaisia, muuttuvia ja uudistuvia) todellisuutta koskevia merkityksenantoja eli konstruktioita, jotka ovat sidoksissa kulttuurihistorialliseen ja yhteisölliseen kontekstiin (Burr 1995, 2—5; Foucault 1972; Jokinen 1999, 39; Potter 1996, 93—98).

Todellisuuden merkityksellistämisen mahdollistaa kieli. Kieli merkityssysteeminä ja sen käyttäminen ihmistenvälisen vuorovaikutuksen välineenä ei ainoastaan mahdollista maailman kuvaamista muidenkin ihmisten ymmärtämällä tavalla. Se on myös väline järjestää, uusintaa, ylläpitää ja merkityksellistää sosiaalista todellisuutta, jossa ihmiset elävät. Kieli on ihmistenvälinen ja -luoma ihmiselämän järjestelmä, joka mahdollistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten maailmojen luomisen. (Berger & Luckmann 1966, 19—24, 34—43; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18—20; Potter & Wetherell 1987, 1—2, 32—35.)

Maailmaa voidaan kielen avulla — puheissa tai kirjoituksissa — konstruoida monella eri tavalla eli rakentaa rinnakkaisia ja keskenään erilaisia versioita maailmasta ja sen ominaisuuksista. Konstruktionismin lähtökohdista käsin voidaan kielen ja todellisuuden sekä ihmisen sisäisen maailman ja ulkoisen ympäristön väliset suhteet nähdä monin eri tavoin. Empiiristä tutkimusta ajatellen lähestymistapa on myös monin tavoin ongelmallinen. (Juhila 1999, 162.)

Juhila (1999, 162—174) selventää tätä konstruktionismin sisäistä kirjoa ontologisen ja epistemologisen konstruktionismin käsitteiden avulla. Hän erittelee näiden kahden lähestymistavan ominaispiirteitä ja suhdetta aineistoon empiirisessä tutkimuksessa. Ontologisessa konstruktionismissa on ensisijaisena tutkimuskohteena kieli, mutta tämä ei kata tyhjentävästi koko tutkimuskohdetta. Tekstien ja puheen ulkopuolella oletetaan olevan myös ei-diskursiivisia maailmoja (mm. yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden, mielen tai ruumiin maailmoja), joiden suhdetta kielelliseen maailmaan ja siinä esiintyviin merkityksenantoihin tarkastellaan. Lähtökohdaksi tunnustetaan kielen ulkopuolisen todellisuuden olemassaolo, johon kielellisen maailman piirteitä verrataan. Epistemologinen suuntaus on puolestaan kiinnostunut tiukasti todellisuudesta, joka syntyy kielenkäytön kautta eikä se ota kanta siihen, onko kielen ulkopuolista todellisuutta olemassa.

Tässä työssä käytetään ontologisen konstruktionismin lähtökohtia lähestyä todellisuuksia, jotka rakentuvat poliisin, osallistujien ja lehdistön versioissa. Kukin näistä versioista on konstruktiiivinen selonteko selonteoista. Selonteoilla tarkoitetaan “(...) *tapoja tehdä kielellisesti ymmärrettäväksi tai kulttuurisessa mielessä järjelliseksi omaa toimintaansa ja toisten toimintaa.*” (Suoninen 1997, 26—27). Siten myös tutkimus nähdään sosiaalisen todellisuuden luomisena ja lukijalla on oltava mahdollisuus tarkastella tuon todellisuuden syntymisen rakennusaineiksia ja -prosessia. (ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 45—49.) Tarkennetaan lähestymistapaa vielä sosiaalisten ongelmien ja moraalisten paniikkien tutkimuksen avulla.

Sosiaaliset ongelmat ja moraaliset paniikit

Sosiaalisten ongelmien konstruktionistisen tutkimisen ja siihen liittyvän keskustelun käynnistäjinä olivat yhdysvaltalaiset Malcolm Spector ja John Kitsuse. He toivat 70-luvulla uudenlaisia näkökulmia sosiologiseen sosiaalisten ongelmien tutkimukseen (Juhila 1999,167). Vuonna 1977 ilmestyneessä *“Constructing social problems”* -teoksessaan he korostivat yhteisöissä tapahtuvien määrittelyprosessien keskeisyyttä ongelmien olemassaololle. Yhteisöjen määrittelyprosesseissa ongelmien kriteereitä (esim. yhteisölliset haitat tai seuraukset) merkit-tävämässä asemassa on yhteisössä syntyvä julkinen huoli asiantilaa, olosuhdetta tai ilmiötä kohtaan. Määriteltyyn ongelmaan kohdistetaan yhteisössä yleistä paheksuntaa ja asiantilan muuttamiseksi ja kontrolloimiseksi esitetään vaateita, jotka vahvistavat ongelman todellisena näkemistä. Yhteisön yksimielisyys mahdollistaa myös hyväksytyt ongelmaan puuttumisen ja sen kontrolloimisen. Kyseessä on noidankehä, jossa kontrolli vahvistaa ongelman yhteisöllistä olemassaoloa ja olemassaolo puolestaan vaatii ongelman kontrolloimista. (Spector & Kitsuse 1987.)

Suomalaisissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa on tutkittu mm. nuorisoon identifioituja sosiaalisia ongelmia tällaisesta konstruktionistisesta näkökulmasta käsin. Esimerkiksi Jaatinen, Kaukonen, Warsell, Halmeaho ja Ahtola (1998) tutkivat huumausaineiden muotoutumista ongelmaksi koulumaailmassa ja sitä, millaisia ratkaisuja ongelmaan haettiin. Kivivuori (1991) puolestaan tarkasteli Kauniaisten kaupungissa perustettua aikuisten ryhtiliikettä (ongelman ratkaisuyritys), joka pyrki ratkaisemaan paikallisen “nuoriso-ongelman“ eli nuorten kau-punkialueella häiriköinnin. (ks. kritiikistä Takala 1994.)

Edellä esitetyt ontologisen konstruktionismin lähtökohdat lähestyä todellisuutta ovat lähellä Bestin näkemystä sosiaalisten ongelmien kontekstuaalisesta tarkastelemisesta (Juhila 1999, 168). Sosiaalisia ongelmia ei voida palauttaa kokonaisuudessaan puheissa ja teksteissä rakennettuihin tulkintoihin. Tutkijan on voitava arvioida määrittelyjen paikkansa pitävyyttä, sillä ongelmat tulkinnallisuudesta huolimatta ovat yhteisöissä todellisia. Esimerkiksi taloudellista valtaa omaavat intressiryhmät tai julkisuus voivat määritellä sosiaalisten ongelmien sisältöä tavalla, joka ei vastaa olemassa olevaa todellisuutta tai ongelman suuruutta voidaan liioitella. Täten sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessien ymmärtämiseksi on tutkijan huomioitava määrittelyjen kulttuurinen konteksti ja sosiaaliset rakenteet, joiden puitteissa konstruktioit ovat syntyneet. (ks. myös Siurala 1989, 13—16; Takala 1994, 36—37.)

Sosiaalisten ongelmien rakentumista ja määrittelyä yhteiskunnassa voidaan tarkastella moraalisen paniikin käsitteen kautta:

“ Societies appear to be subject, every now and then, to periods of moral panic. A condition, episode, person or group of persons emerges to become defined as a threat to societal values and interests; its nature is presented in a stylized and stereotypical fashion by the mass media; the moral barricades are manned by editors, bishops, politicians and other right-thinking people; socially accredited experts pronounce their diagnoses and solutions; ways of coping are evolved or (more often) resorted to; the condition then disappears, submerges or deteriorates and becomes more visible. Sometimes the object of the panic is quite novel and at other times it is something which has been in existence long enough, but suddenly appears in the limelight. Sometimes the panic passes over and is forgotten, except in folklore and collective memory; at other times it has more serious and long-lasting repercussions and might produce such changes at those in legal and social policy or even in the way the society conceives itself.” (Cohen 1987, 9.)

Cohen (1987) tarkastelee moraalista paniikkia, jonka kohteena oli 60 -luvun brittiläisen yhteiskunnan uudenlaiset Modi ja Rokkari -nuorisokulttuurit (*Mods and Rockers*). Nuorisokulttuurit omine uusine arvoineen ja intresseineen määriteltiin yhteisölliseksi uhkaksi herättäen pahennusta ja huolta koko nuorison yhteiskunnallista asemasta. Muutamat häiriöt ja pienet ilkevallanteot perinteisissä englantilaisissa lomakohteissa saivat aikaan laajan paheksuvan mediakeskustelun ja nuorisokulttuurien kontrolloinnin syntymisen. Nuorisokulttuurien jäsenet määriteltiin epämoraalisina ja paheksuttavina yhteisön *“Folk devileinä“*, sosiaalisena ryhmänä, josta yhteiskunnan hyvinvoinnin ja arvomaailman nimissä oli päästävä eroon ja heidän toimiaan oli kontrolloitava. (mt. 9—11.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, näkyykö Tampereen Mustavihreissä päivissä sosiaalisen ongelman tai moraalisen paniikin piirteitä ja jos näkyy niin, millaisten määrittelyprosessien ja eri intressien pohjalta ne ovat syntyneet. Siten tarkoituksena on hahmottaa mahdollisten rinnak-kaisten kulttuurillisten arvojen vaikutusta siihen, miten jotkin olosuhteet, tilanteet tai toimijat määrittellään tämän tapauksen yhteydessä ongelmiksi.

Poliisitutkimus

Poliisi on ollut yhteiskuntatieteellisenä tutkimuskohteena Suomessa ja myös muissa pohjoismaissa varsin marginaalisessa asemassa. Poliisitutkimukset ovat rajoittuneet muutamaankin yksittäisiin tapauksiin, tosin 1990-luvulla on aktivoitumista tapahtunut tämän

tutkimuskohteen saralla. Syynä tähän tutkimusten vähäisyyteen on se, että poliisi on nähty lähinnä valtion väkivaltakoneistona ja sosiaalisen ja poliittisen kontrollin välineenä eikä poliisi ole saanut itsenäisen tutkimuskohteen asemaa tieteellisessä keskustelussa. (Virta 1998, 27—28.)

Kansalaisten parissa on luottamus poliisiin ollut vahvaa. Vuoden 1996 arvotutkimuksen (Suomen tulevaisuus — taloudesta arvoihin 1997) mukaan poliisi on kansallisista instituutioistamme luotetuin ja 84 % suomalaisista luottaa poliisiin joko hyvin tai melko paljon (Virta 1998, 119). Myös nuorten suhtautuminen poliisiin on melko myönteistä, vaikka poikkeuksiakin ilmenee (Grönfors & Hirvonen 1990, 35—41). Kyselytutkimusten esiintuomaa vahvaa luottamusta poliisiin voidaan kuitenkin arvioida siten, että kyse on vahvoista mielikuvista. Suurin luotto poliisille löytyy juuri niiden kansalaisten parista, jotka ovat vähän henkilökohtaisesti tekemisissä poliisin kanssa (Korander 1996, 143). Poliisitutkimukselle on tilausta, jotta mielikuvien yhteyttä tutkimustietoon voitaisiin arvioida.

Tässä tutkimuksessa poliisi nähdään subjektina, yhteiskunnallisena toimijana Suomessa. Tutkimuskohteena on tämä subjekti ja sen toimintakulttuuri. Määrittelen poliisin tässä tutkimuksessa varsin laajasti. Poliisilla tarkoitetaan poliisiorganisaatiota, viranomaista, joka muodostuu kokonaisuutena poliisimiehistä (ks. Poliisilaki 493/95 6§), joka Skolnickin sanoin “...is a social organisation created and sustained by political processes to enforce dominant conception of public order“ (Reiner 1992, 2). Poliisikulttuurilla tarkoitan kokonaisuutta, joka muodostuu arvoista, asenteista, säännöistä ja käytännöistä, jotka vaikuttavat siihen, miten poliisi toimii yhteiskunnassa. Kyseessä on ymmärtämyksen kokoelma — päivittäinen asenne ja toimintakehys, joka auttaa poliisia selviytymään ja toimimaan eri tilanteissa. Tämä kulttuuri ei ole luonteeltaan universaali tai muuttumaton vaan se on sidoksissa aikaan ja paikkaan — sosiaaliseen kontekstiinsa. (Reiner 1992, 109; Virta 1998, 125.)

Brittiläisellä poliisitutkimuksella on jo pitkät perinteet. Tässä työssä hyödynnetään tuon perinteen näkemyksiä erityisesti poliisikulttuurista (mm. Reiner 1992; Waddington 1999) sekä joukkojenhallintatilanteista (mm. Waddington 1991; 1999). Vaikka brittiläinen poliisitoiminta on omalaatuinen ja omassa yhteiskunnallisessa kontekstissään syntynyt, voidaan siitä löytää samankaltaisia piirteitä ja lähestymistavallisia yhtäläisyyksiä suhteessa suomalaiseen poliisikulttuuriin ja -toimintaan (ks. Korander 1996; 1999). Näiden yhteiskuntien ja poliisikulttuurien välinen ero on kuitenkin syytä tiedostaa.

Suomalainen yhteiskuntatieteellinen poliisitutkimus on lisääntynyt 1990-luvulla. Sirpa Virta (1998) käsittelee väitöskirjassaan poliisia yhteiskunnallisen turvallisuuden tuottajana ja erityisesti 90-luvun lähipoliisitoimintapolitiikan lähtökohdista käsin. Timo Koranderin (1999) valmisteilla oleva väitöskirjatutkimus käsittelee suomalaista poliisikulttuuria. Kyseessä on Suo-messa laatuaan ensimmäinen poliisitutkimus, jossa tutkija on ollut itse mukana tarkkailijana poliisin kenttätöissä yli kahden vuoden aikana. Koranderin väitöskirjasta on käytössä vasta alustavia tutkimustuloksia, joten kriittinen suhtautuminen niihin on tarpeen. (ks. Koranderin tutkimuksesta Hiltunen 1999.)

Virta (1998) tarkastelee poliisin muuttuvaa yhteiskunnallista roolia, jossa poliisilla on entistä aktiivisempi yhteiskunnallisen toimijan rooli. Uusi rooli on tasapainottelua kahden poliisitoiminnallisen ulottuvuuden — palvelun ja kontrollin — välillä. Palvelu-ulottuvuus tiivistyy lähipoliisitoimintaideologiassa, joka pohjautuu yhteisölliseen yhteistyöhön, jossa pyritään poliisin ja yhteisöjen välisellä yhteistyöllä lisäämään turvallisuutta, ennalta ehkäisemään rikollisuutta ja vastaamaan kansalaisten huolen ja pelon aiheisiin. Kontrolliulottuvuus tiivistyy tukahduttavaan kontrollointiin perustuvassa ideologiassa, jonka ilmentymä joukkojenhallintatoiminta on.

Virta käsittelee näiden kahden ulottuvuuden suhdetta yleisesti yhteiskunnassa ja poliisin sisällä. Hän tarkastelee yhteisön itsekontrolliin ja poliisin suoraan kontrolliin perustuvien toimintatapojen poliittista perusteltavuutta ja niiden vaaraa jakaa yhteiskunnan sisäisiä eri yhteisöjä eriarvoisiin aseisiin suhteessa poliisitoimintaan. Samankaltaisia kysymyksiä on pohdittu brittiläisessä yhteiskunnassa jo 70-luvulta lähtien (McLaughlin 1996; Waddington 1991; 1999).

Poliisin muuttuva rooli on sidoksissa yleisempään muutosprosessiin, joka on tapahtunut suomalaisessa yhteiskunnassa 90-luvulla. Tämän muutoksen piirteitä ovat esimerkiksi globalisaation ja Euroopan unioniin liittymisen tuomat sosiokulttuuriset muutokset, jotka ovat asettaneet kansallisvaltioita monien uudelleen arviointien eteen, ja 90-luvun laman ja sen seurannaisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja sosiaalidemokraattisen konsensuksen kriisit (ks. Alasuutari & Ruuska 1999; Korander 1996, 143—144). Monet pelot ja uhkatekijät (esimerkiksi rikollisuus, huumausaineet, pakolaistulvat, järjestäytynyt rikollisuus) ovat tulleet entistä kansainvälisemmiksi johtaen poliisin ylikansallisen yhteistyön tehostamiseen (ks. Virta

1998, 52—53). Kansainvälistyminen on siten lisännyt valtioiden sisäistä turvattomuuden ja epävarmuuden tunnetta. Valtio pyrkii luomaan turvallisuutta, järjestystä ja tasapainoisuutta uudenaikaisella sosiaali- ja kontrollipolitiikalla.

Tony Fitzpatrick (2000) on yhteenvetänyt tätä globalisoituneen valtion uudenlaista sosiaali- ja kontrollipolitiikka Jock Youngin, David Garlandin ja Zygmunt Baumannin ajatusten pohjalta. Tavoitteena uudella sosiaali- ja kontrollipolitiikalla on tasapainottaa valtioita yhtäaikaista yhteisöjen integroinnilla ja erottelulla. Kyseessä on symbolinen turvallisuus, jota nyky-yhteiskunnan turvattomuuteen, yhteisöjen pirstaleisuuteen ja epävarmuuteen haetaan. Symbolisessa turvallisuudessa on keskeistä ulkopuolista pelkoja ja uhkia yhteisöstä. Hyvinvointivaltion idea, jossa uhkaavat tai pelottavat henkilöt pyrittiin saamaan takaisin yhteisön jäseniksi, on nyt korvattu ulkopuolistamisen idealla, jolloin samalla vahvistetaan oman yhtenäisen yhteisön mielikuvaa. Valtio yrittää luoda järjestystä kaaokseen välineinään rankaisevat kontrollointikäytännöt, jotka kohdistuvat pelkojen ja uhkakuvien avulla ulkopuolistettuihin ihmisryhmiin. Valtion kykenemättömyys huolehtia ihmisten perustarpeista on korvattu peruspeloista huolehtimisella, joka johtaa yhteiskunnan polarisoitumiseen pelokkaisuuteen ja pelättyihin. Bauman kuvaa tätä uutta valtiota jälkisosiaaliseksi turvallisuusvaltioksi (a post-social security state).

Timo Korander (1999) on käsitellyt samaa kysymystä *poliisisoitumisen* käsitteen kautta. Suomessakin poliisi mielletään yhä enemmän palvelu- kuin kontrolliorganisaatioksi, joka hyvienkin puoliensa lisäksi sisältää poliittisia vaaroja. Poliisisoitumisen vaarana on, että nyky-yhteiskunnassa poliisia ja sen toimintatapoja toivotaan yhteiskunnan monenlaisten ongelmien ratkojaksi. Suomalaisten turvattomuuden tunne on lisääntynyt ja rikollisuuden pelko ja turvallisuus ovat yhä keskeisempiä nyky-yhteiskunnan huolenaiheita. Mikäli sosiaalisia ja kulttuurisia ongelmia määritellään ensisijaisesti epäjärjestyksen ja rikollisuuden näkökulmasta, ryhdytään ratkaisuja näihin ongelmiin etsimään ensisijaisesti kontrollipoliittisista lähtökohdista, kriminaalipolitiikasta ja sen ammattilaisista. Vaarana on, että tällöin hyvinvointivaltiollisen sosiaalipolitiikan periaatteiden sijaan asetetaan kontrollipolitiikka ensisijaiseksi. Silloin myös hyvinvointikysymyksiä ryhdytään määrittelemään rikollisuus- ja epäjärjestyskysymysten kautta (esimerkiksi nuorten alkoholin käyttö yleisillä paikoilla).

Tässä työssä tutkitaan, löytyykö näille uudenlaisen kontrollipolitiikan teoretisoinneille empiiristä evidenssiä. Pääpaino on kuitenkin poliisin tilannetoiminnan tarkastelussa sekä niiden suhteuttamisessa poliisikulttuuriseen viitekehykseen, sillä tapauksen kautta ei voi tehdä liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä laajemmasta kontrollipoliittisesta muutoksesta Suomessa.

Mediatutkimus

Tutkimuksen konstruktionistisen viitekehyksen mukaisesti käytän lehdistön uutisointien analyysin pohjana Norman Fairclought:n näkemyksiä kriittisestä mediatutkimuksesta. Tällöin kielen merkitykset ja niiden käyttäminen — tässä tapauksessa mediassa — nähdään osaksi valtasuhteiden synnyttämistä, ylläpitämistä ja muuttamista (Fairclough 1993, 2). Kielen käyttäminen on myös ideologista: se sisältää väittämiä, jotka tulevat esille tekstistä epäsuorasti ja esiintyvät yleensä sen alkuolettamuksissa itsestäänselvyyksinä myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämistä ja muodostumista (Fairclough 1993, 77—108; 1997, 25—26). Journalismi on täynnä valintoja, joiden pohjalta käsiteltäviä asioita kuvataan tietystä näkökulmasta ja tiettyjä toimijoita suosien. Täten journalismi suosii joitakin uutisten tietolähteitä ja heidän tuottamiaan todellisuuden määritelmiä. (Väliverronen 1998, 26—27.)

Kriittinen lähestyminen uutisiin asettaa perinteiset uutisten objektiivisuuden, luotettavuuden ja puolueettomuuden illuusiot uudelleenarvioinnin kohteeksi. Uutisjournalismi ei ole passiivista arvostusten ja arvoista puhdistettujen faktojen välittämistä. Tiedotusvälineet eivät sinänsä määrittele ihmisten kannanottojen luonnetta, mutta saattavat kuitenkin ohjata sitä, mihin asioihin otetaan kantaa ja millä tavoin. (Palmolahti 1993, 9—10.) Journalismi on julkisuustila, joka lähtökohtaisesti mahdollistaa monien, monimuotoisten ja eriytyneiden intressien kokoon-tumisen keskustelemaan samassa tilassa. Yhteiskunnan muutokset ja monimuotoistuminen (monet erilaiset rinnakkaiset intressit) ovat tehneet mm. sanomalehdistä erilaisten intressi-artikulaatioiden järjestelijän ja niiden levittäjän, joiden kautta erilaiset toimijat pyrkivät saamaan äänensä kuuluville. (Luostarinen 1994, 28—29.)

Erilaisilla yhteiskunnallisilla toimijoilla ei kuitenkaan ole samanlaisia mahdollisuuksia päästä tietolähteiksi lehdistön uutisointeihin. Uutistuotannossa toimittajilla on suurempi luottamus toisiin lähteisiin faktojen lähteenä ja vahvistajana kuin toisiin. (Fairclough 1997, 69.) Tämä

vaikuttaa myös julkisuuden hallinnan kolmeen ulottuvuuteen: siihen kuinka eri lähteet yleensä pääsevät esittämään näkemyksiään julkisuudessa, kontrolloimaan omien näkemystensä sisältöä julkisuudessa ja vaikuttamaan julkisuuden kautta journalisteihin, yleisöön ja muihin yhteis-kunnallisiin toimijoihin (Luostarinen 1994, 67). Esimerkiksi suomalaisessa julkisuudessa on erilaisilla vähemmistöryhmillä (esimerkiksi pakolaisilla) ollut vaikeuksia kaikkein näiden julkisuudenhallinnan ulottuvuuksien suhteen (Pietikäinen & Luostarinen 1996).

Julkisuustilan luominen liittyy toimittajien aktiivisuuteen lähteidensä käyttämisessä. Lähteiden luotettavuuden pohdinta, eri toimijoiden intressien esiintuominen, vastalähteiden aktiivinen etsiminen, oma-aloitteinen kysymysten esittäminen sekä journalististen lähdestrategioiden purkaminen ja niiden esittäminen yleisölle eivät ole mielipiteiden tuomista uutiseen vaan mahdollistavat arvioinnille välttämättömän tiedon tuomista uutisen sisään. (Luostarinen 1994, 260.) Hyvin toteutuessaan tämä toimittajien aktiivisuus mahdollistaisi uutisoinneissa todel-lisuusmääritelmien monimuotoisuuden, ristiriitojen ja jännitteiden esiinnostamisen sen sijaan, että edes yritettäisiin luoda julkisuudessa kuvaa status quo -maailmasta tai yhteiskunnallisesta normaalikulttuurista, jollaiseen lähdekäytäntöjen kaavamainen soveltaminen helposti johtaa (ks. Palmolahti 1993, 141—142).

Tampereen Mustavihreiden päivien julkisuuskuvan rakentumista lehdistössä lähestytään Fairclough:n (1997, 14, 23) esittämän kolmen tiedotusvälineiden uutisointiin liittyvän kysymyksen kautta:

- 1) *Miten viikonlopun tapahtumat konstruointiin lehdistössä ja kuka tai ketkä saivat lähteen aseman uutisissa?*
- 2) *Millaisia identiteettejä uutisissa esiintyville toimijoille (poliisi ja osallistujat) määriteltiin?*
- 3) *Millaiset suhteet poliisiin, osallistujien ja yleisön välille rakentuivat uutisoinneissa?*

Näiden tarkastelun viitekehyksen muodostavan kolmen kysymyksen kautta luon kokonais-kuvan lehdistön tapahtumaa käsittelevästä uutisoinnista eli millainen julkisuuskuva tapahtumasta muodostettiin. Tarkastelu keskittyy siihen, millaisena viikonvaihteen tapahtumat, siihen osallistuneet toimijat ja heidän välisensä suhteet rakentuvat lehdistön uutisteksteissä. Tarkastelun kohteena ovat uutistekstit ja siten tarkastelun ulkopuolelle on rajattu yleisön reaktiot ja tulkinta uutisista sekä uutisten tuottamisprosessit, jotka eivät ole nähtävissä teksteissä.

“Uusi“ yhteiskunnallinen liikehdintä

1990-luvulla modernit kansallisvaltiot ovat olleet vakavien uudelleenarviointien ja muutosprosessien kohteena. Erilaiset taloudelliset, poliittiset ja sosiokulttuuriset vaikutteet ovat muuttaneet yhteiskuntia jonkinlaiseen uuteen muotoon tai tilaan. (mm. Alasuutari & Ruuska 1999, Beck 1995, Melucci 1996.) Uusi yhteiskunnallinen tilanne on muuttanut ja laajentanut myös yhteiskunnallisten liikkeiden toimintatilaa uudennaiselle poliittiselle kentälle, jossa poliittiset vaikutustavat ja -mahdollisuudet saavat uudenlaisia piirteitä (esim. Alasuutari & Ruuska 1999, 17—27; Ilmonen 1998, 17—21).

Käytän yhteiskunnallista liikettä analyttisenä käsitteenä, joka ei viittaa sosiaalisessa todellisuudessa jo olemassa olevaan kategoriaan tai sosiaaliseen muodostumaan. Analyttisenä käsitteenä se viittaa: *“sellaisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, jotka a) pyrkivät edistämään tai jarruttamaan sosiaalista muutosta (yhteiset tavoitteet) ja niin tehdessään saavat aikaan yhteiskunnallisia konflikteja, b) jakavat kohtalaisen yhtenäisen käsityksen siitä, miten tavoitteisiin päästään (yhteiset keinot), ja c) herättävät ja pitävät yllä solidaarisuuden tunteja sekä ovat sikäli ‘organisoituneita’, että niillä on ajallista jatkuvuutta“*. (Ilmonen 1998, 15—16 ; ks. myös Melucci 1996, 28—30.)

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat “uudistuneet“ yhteiskunnan muutosten myötä. Niiden painopiste on siirtynyt kulttuuriselle vaikuttamisen alueelle, yksilöiden arkipäivän elämään ja toisaalta ylikansallisvaltiolliselle metapoliittiselle tasolle. Samalla perinteisesti valtiokeskeinen vaikuttaminen liikkeiden toiminnassa on muuttunut ja saanut rinnalleen uusia tapoja vaikuttaa.

Yhteiskunnalliset liikkeet sisältävät uudenlaisia nyky-yhteiskunnan kollektiivisen toiminnan ominaispiirteitä. Keskeisessä osassa liikkeiden toiminnassa on sosiaalisen maailman järjestyksen kulttuurinen haastaminen. Liikkeiden vaikuttamisen kohteena ja välineenä on yhteiskunnan symbolinen julkisuustila (media, julkinen keskustelu yms.), jonka kautta sosiaalista maailmaa määritellään ja luokitellaan uudelleen. Liikkeiden vaikutuksen kenttä on keskittynyt yhteiskunnan kulttuuriselle alueelle, jossa ne pyrkivät luomaan vaihtoehtoisia sosiaalisia identiteettejä ja merkityksiä todellisuudesta. (Melucci 1996, 89—204, 348—360.)

Uuden kollektiivisen toiminnan ominaispiirteiksi Melucci on maininnut mm. 1) toimijoiden rakenteellisen heterogeenisyyden ja oman toiminnan tavoitteiden ehdottomuuden, 2) poliittisen systeemin ja vallankeskittämisen väheksymisen, 3) julkinen—yksityinen -jaon haastamisen, 4) sosiaalisen liikkeen ja poikkeavuuden toisiinsa limittymisen, 5) toimijoiden solidaarisuuden lisäämisen ottamisen keskeiseksi toiminnan tarkoitukseksi ja 6) spontaanin, auktoriteettittoman, antihierarkisen ja “kevyen“ organisaation. Liikkeet voivat koostua useista solumaisista, itsenäisesti toimivista osaryhmistä, joiden välinen solidaarisuus on luonteeltaan kulttuurista ja luodaan arkielämän symbolien tuottamisen kautta. Täten liikkeiden rakenne on usein verkos-tomainen ja latentti. (mt. 102—104, 115; ks. myös Beck 1995, 27-41; Ilmonen 1998, 32; Konttinen 1999, 23, 29.)

90-luvulla suomalainen ympäristöliikehdintä on saanut näitä uusia piirteitä toimintaansa. Suomessa yhteiskunnallinen liikehdintä on perinteisesti ollut — aina 80-luvulle saakka — läheisesti valtioon suuntautunutta ja lakeja kunnioittavaa toimintaa. Liikkeille on ollut tunnus-omaista yhdistysmuotoisuus, väkivallattomuus, rauhallisuus ja asialliseen valistukseen pohjaava toimintaperiaate. (Siisiäinen 1998, 219—227.) Uusia piirteitä 90-luvun ympäristötoiminnassa ovat toimijoiden nuoruus ja naisvaltaisuus, yksityisomaisuuden kunnioittamattomuus, maan-alaisuuden ja julkisuuden vuorottelu sekä pienet ja joustavat ystävyys- ym. verkostot, joissa toimivia yhdistää jonkinlainen ‘anarkistinen’ toimintaidea (mt. 234—237).

Ekoanarkistinen toiminta on vahvasti 90-luvun ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa monet edellisistä uusien liikkeiden piirteistä ovat edustettuna. Toiminnassa painottuu anarkististen ajatusten toteuttaminen ympäristöaktiivisissa: ruohonjuuritason toiminta, yksilöllinen vastuu, vapaaehtoisuuspohjainen kollektiivinen toiminta, oman arvomaailman toteuttaminen jokapäiväisessä elämässä ja itsestäänselvien auktoriteettien vastustaminen omassa elämäntavassa. Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski (2000) kuvaavat tätä 90-luvun ympäristöliikehdintää suomalaisen *ympäristöprotestin neljänneksi aalloksi*, jossa juuri edellä mainitut uudelle liikehdinnälle ominaiset piirteet erottavat sen vanhemmista aalloista. Ominaista on entistä puolustusellisempi perusasenne ja syvempi huoli koko ihmiskunnan ja ympäristön tilasta (mt.125).

Ekoanarkistinen toiminta on myös analyyttinen konstruktio, joka muodostuu monien verkostojen ja solumaisten pienryhmien tai -yhdistysten toiminnasta (vrt. edellä Ilmonen 1998). Näillä osayhteisöillä on erilaisia toiminnallisia päämääriä ja tapoja niiden saavuttamiseksi. Yhdistävänä tekijänä on laajasti määriteltynä ekologinen toiminta — ekoaktivismi. Jokavuotiseksi tapahtumaksi muodostunut Mustavihreät päivät on tapaamisfoorumi, jossa nämä erilaiset yhteisöt kokoontuvat yhdessä keskustelemaan ja ajamaan tärkeiksi näkemiään teemoja. Yhdistävänä tekijänä erilaiset kulttuurituotteet, kuten pienlehdet ja www-sivut, ovat symbolisen yhteisön rakennusvälineistöä, jotka mahdollistavat tietyn yhteisöllisen soli-daarisuuden ja identiteetin rakentumista. Toisaalta ne ovat yhteisöille omien ajatusten esittelykanavia ja myös julkisuuteen vaikuttamisvälineitä.

Kiinnostava kysymys onkin, miten valtion ja parlamentaarisen poliittisen vaikuttamisen 'ohittava' toiminta kykenee mukautumaan yhteistyöhön kansallisvaltion sisällä viranomaisten ja laissa määriteltyjen perinteisten poliittisten pelisääntöjen kanssa. Uudenlainen liikehdintä joutuu asemaan, jossa uudet ja vanhat poliittisen vaikuttamisen tavat, säännöt ja vaikuttamiskanavat ovat monilta osin ristiriidassa keskenään. Poliisin, osallistujien ja lehdistön versioiden kautta tutkitaan, oliko Tampereen Mustavihreissä päivissä tällaisia uuden liikehdinnän elementtejä ja miten ne vaikuttivat tapahtumaan ja sen määrittelemiseen.

TUTKIMUKSEN AINEISTO, ANALYSOINTI JA LUOTETTAVUUS

Tutkimuksessa on tavoitteena luoda kokonaisvaltainen kuva vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä. Kokonaisvaltaisen ja moninäkökulmaisen kuvan mahdollistamiseksi olen etnografisten ja tapaustutkimuksellisten perinteiden mukaisesti käyttänyt monimenetelmällistä ja -aineis-tollista tutkimusotetta (ks. Jokinen 1999, 41—43; Yin 1994, 90—99).

Tutkimusaineisto koostuu litteroiduista haastatteluteksteistä, sanomalehtiartikkeleista, tapahtumanjärjestäjien keräämistä kirjallisista tapahtumaraporteista ja www-sivuilla julkaistuista omakohtaisista tapahtumakuvauksista. Aineisto koostuu siten ajallisesti hyvin erilaisista teksteistä. Tämä mahdollistaa ajallisen ulottuvuuden tuomisen tarkasteluun mukaan ja siten eri toimijaryhmien versioiden mahdollisten ajallisten muutosten arvioinnin. Toisaalta ajallinen etäisyys tapahtumiin tuo esille kulttuurisia ja ideologisia piirteitä ja käsityksiä, jotka säilyvät tarinoissa perusteemoina tarkkojen yksityiskohtien hämärtyessä.

Haastatteluaineisto käsittää neljän poliisimiehen ja kolmen tapahtuman järjestelyihin osallistuneen henkilön litteroidut haastattelutekstit. Haastattelut tein kevään 2000 aikana, jolloin tutkittavasta tapahtumasta oli kulunut kaksi vuotta. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina (ks. LIITE 2: Haastattelurunko).

Teemahaastattelu sopii menetelmäksi aiheisiin, joissa tutkitaan emotionaalisesti arkoja aiheita, menneitä ilmiöitä tai muuten jokapäiväisesti tiedostamattomia keskusteluaiheita esimerkiksi aikomuksia, ihanteita tai perusteluita kriittisessä mielessä. Teemahaastattelu on hyvä lähes-tymistapa, kun tarkoituksena on kuvata haastateltavan toimintaa: miten hän näkee käyttäytymisensä ja toimintansa, mitä päämääriä hän asettaa itselleen ja millaiset tekijät auttavat näiden päämäärien toteutumista. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35, 40.)

Haastatelluista henkilöistä muut paitsi Tampereen poliisin apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen on esitetty anonymieinä tutkimuksessa. Tämä poikkeus on tehty Sarjasen omasta toivomuksesta, koska hän piti keinotekoisena ja vaikeana hänen henkilöllisyytensä häivyttämistä, sillä hän vastasi tapahtumassa poliisin yleisistä toimintalinjoista ja tiedotuksesta ollen esillä julkisuudessa.

Muut kolme haastateltua poliisimiestä toimivat eritasoisissa kenttätehtävissä Mustavihreiden päivien tapahtumissa. Kaikki kuuluivat kyseisenä viikonloppuna poliisin käyttämään joukkojenhallintayksikköön. Haastateltavat valittiin Tampereen poliisin toimesta vapaaehtoisperustein. Kullakin haastateltavalla on tietty asema avainhenkilönä, koska kukin toimii vähintään ryhmänjohtajatehtävissä ja hierarkia- ja käskyvaltasuhteiden määrittelemässä poliisiorganisaatiossa päätösvastuu kenttätasolta ylemmälle hallinnolliselle tasolle on virkasuhteiden ja lainsäädännön määrittelemä. Haastateltavat edustavat poliisin toiminnan kannalta eri päätöksentekotasoja ja siten tämä mahdollistaa käsitellä poliisin toimintaa tapahtumassa kokonaisuutena.

Mustavihreille päiville osallistuneista valitsin haastateltaviksi tapahtuman toiminnallisesta puolesta vastanneita henkilöitä. Kaikki kolme osallistuivat erilaisiin Mustavihreiden päivien ohjelmajärjestelyihin. Haastateltavat hankin tuntemani tapahtumaan osallistujan henkilösuhteiden kautta.

Sanomalehtiaineisto on kerätty vuonna 1998 yhteistyössä Anne Väisäsen ja Kirsi Burken kanssa Kuopion yliopiston sosiaalitieteiden “Johdatus kvalitatiiviseen tutkimukseen” -kurssin harjoitustyötä varten. Sanomalehtiartikkelit käsittävät sekä valtakunnallisia että alueellisia lehtiä. Aineistona on käytetty seuraavina ajankohtina vuonna 1998 ilmestyneiden lehtien aihetta käsitteleviä artikkeleita:

- Aamulehti (AL): 26.1. / 27.1. / 29.1.
- Helsingin Sanomat (HS): 25.1./ 26.1./ 27.1./ 29.1.
- Karjalainen: 25.1./ 26.1.
- Kansan Uutiset (KU): 30.1.
- Turun Sanomat (TS): 25.1./ 26.1. /28.1.

Aineistoksi on tässä tutkimuksessa rajattu lehtijutuista vain tekstimateriaali, joten kuvat eivät mielenkiintoisuudestaan huolimatta ole analysoinnin kohteena. Lehtiaineisto on rajattu käsittelemään ajanjakson tapahtumaviikonlopusta seuraavan viikon perjantaihin (30.1. 1998). Perusteluna tälle rajaukselle on oletamus, että tuon viikon kuluessa tapahtumaa käsittelevä uutisointi muodosti perusmääritykset tapahtumasta.

Mustavihreiden päivien tapahtumien jälkeen perustettiin www -sivut, joille kerättiin osallistuneiden henkilöiden kertomuksia, kuvauksia ja analyysejä päivien tapahtumista (<http://www.dlc.fi/~ravelre/tampere>, löydetty 15.3. 1998). Aineistona on käytetty 12 edellä mainituilla sivuilla julkaistua tekstiä ja Mustavihreät päivät -otsikolla julkaistu Kaurapuuro-lehden www-sivujen tapahtuma-analyysi (<http://www.jyu.fi/~jimisi/mv.htm>, löydetty 24.6. 1999).

Kaksi tapahtuman järjestelyihin osallistunutta henkilöä keräsi pienlehtijulkaisujen välityksellä kirjallisia omakohtaisia kuvauksia ja kertomuksia viikonvaihteen tapahtumista. Tarkoituksena heillä oli antaa ne Ihmisoikeusliitolle materiaaliksi tapahtuman jatkotarkastelua varten. Sain tutkimuskäyttöni yhteensä kahdeksan henkilön omakohtaista ja yhteystiedoin varustettua tapahtumaraporttia.

Käytän sekä www -sivujen että tapahtumaraporttien kirjoittajia tutkimuksessa anonymoinein. Kokonaisuuden kannalta näen tärkeimmäksi käsitellä aihetta käsitteleviä teemoja eikä sinänsä yksittäisiä henkilöitä. Tämän valinnan teen siitäkin huolimatta, että www-sivut ja tapahtumaraportit olivat julkisuutta varten tuotettuja.

Tutkimukseni päättelyprosessissa olen käyttänyt lähtökohtana abduktiivisen päättelyn logiikkaa (Grönfors 1982, 33—37). Charles Peircen pragmaattiseen filosofiaan pohjautuvassa päättelyssä on lähtökohtana se, että uusien teorioiden kehittämisen edellytyksenä on, että havaintojen tekemistä ohjaa jokin johtoajatus eli johtolanka (guiding principle). Tämä johtolanka voi olla epämääräinen intuitiivinen käsitys tai pitkälle kehitetty hypoteesi, jonka avulla tutkija voi keskittää havaintonsa tiettyihin seikkoihin ja/tai olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uutta teoriaa ilmiöstä. Johtolangan ei tarvitse välttämättä olla induktiivisen päättelyn tulosta. Se voi olla "kaapattu" (abduktoitu) aikaisemmista teorioista, tieteellisestä tutkimuksesta tai jopa tutkijan intuitiivisesta ajatuksesta. Abduktiivisessa päättelyssä huomioidaan se, että tutkijan kiinnostus suuntautuu jostain syystä joihinkin tärkeiksi oletettuihin teemoihin. Nämä joh-tolangat elävät koko tutkimuksen ajan: ne voivat muuttua, tulla hylätyiksi tai niitä voi olla useita tutkimuksen kuluessa.

Johdattelevan ajatuksen avulla tutkija tarkastelee empiiristä maailmaa ja analysoi keräämäänsä aineistoa. Pyrkimyksenä on löytää käytännöntasolla esiintyvä logiikka ja tuoda se tutki-muksessa esille. Keskeistä tällaisessa päättelyssä on tuoda esille prosessi, jossa tutkija

muodostaa tutkimustuloksensa: tutkijan on tuotava julki oma ajatusprosessinsa ja perusteet omille johtopäätöksilleen. Tämä päättely on siten lähtökohtaisesti sekä sisäisesti ja ulkoisesti validia ja kyseenalaistaminen kohdistuukin siihen, miten tutkija hyödyntää, perustelee ja esittää aineistonsa ja oman päättelynsä logiikan. (mt.)

Oma johtolankojeni seuraaminen tapahtui seuraavasti: Aluksi erittelin ja koodasin (ks. LIITE 3: Aineiston koodaus) kunkin tekstimuodossa olevan yksittäistarinan (litteroidun haastattelun, www-sivuilla olleen tai kirjallisen tapahtumakuvausten, lehtiartikkelin) omaksi kokonaisuudekseen. Usean lukemiskerran, lukemani tutkimustiedon ja intuitioni perusteella etsin tarinan sisäisiä keskeisiä aiheita, teemoja ja/tai kysymyksenasetteluita. Tämän jälkeen tarkastelin kunkin yksittäisen tarinan johtolankoja osana omaa versiotaan (poliisi, osallistujat, lehdistö) sekä niiden toimivuutta suhteessa versioon kokonaisuutena. Tässä vaiheessa kävin versiokohtaiset tarinat läpi uudelleen ja kokosin yhteen nämä yksittäistarinoiden aiheet, teemat ja kysymyksenasettelut version sisäiseen keskusteluyhteyteen etsien yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia kokonaistarinan (version) sisällä. Kukin versio on siten oma itsenäinen kokonaisuutensa, joka on muodostettu yksittäisten tarinoiden välisten yhtäläisyyksien ja erojen sekä vuoropuhelua käyvän teoreettisen kirjallisuuden pohjalta.

Analyysini on eräänlaista teemoittelua. Eskola ja Suoranta (1998, 175—186) ovat luonnehtineet teemoittelua analyysitapana sopivaksi kysymyksenasetteluihin, joissa on tarkoituksena tuottaa tietoa käytännöllisen ongelman ratkaisemiseksi. Teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuoropuhelua ja lomittumista toisiinsa, jolloin aineistosta tutkijan konstruoimat tietyt teemat suhteutetaan laajempaan kontekstiinsa ja tutkimus ei jää kuvailevan otteen vangiksi.

Tutkijan asema ja eettiset lähtökohdat

Tutkija ja hänen toimintansa tutkimuksen aikana ovat oleellinen osa tutkimusta ja sen lopputulosta. Tutkijan omat taustasitoumukset ovat laadullisessa tutkimuksessa tekijöitä, jotka vaikuttavat tiedostamatta tai tiedostetusti tutkimusprosessin kulkuun. Tämän vuoksi on

lukijoiden arvioinnin tueksi tuotava esille tutkijan oma asema suhteessa tutkimusaiheeseensa ja -prosessiin. Tämä on merkittävä tekijä erityisesti tutkimuksessa, jossa käsitellään kolmen erilaisen toimijaryhmän toimintaa, jolloin tutkijan suhde kuhunkin ryhmään vaikuttaa tutkimukseen kokonaisuutena.

Asemani kuhunkin toimijaryhmään oli ryhmän ulkopuolinen. Tosin tuntemani hengenheimolaisuus oli osallistujiin oli vahvempaa kuin poliisin ja lehdistöön, joihin suhde oli etäinen ja osittain kriittinen. Taustalta löytyy lähinnä henkilökohtaisia tekijöitä: Tunsin tapahtumaan osallistuneita jo entuudestaan ja olen iältäni lähellä tapahtumaan osallistuneita. Lisäksi olen itsekin kiinnostunut ympäristökysymyksistä ja anarkismista filosofisena suuntauksena sekä suhtautunut myötämielisesti ruohonjuuritason (varsinkin musiikkiin liittyvään) liikehdintään. Tätä taustaa vasten oli osallistujista helppo saada haastateltavia henkilöitä ja luoda heihin luottamuksellinen suhde.

Poliisiorganisaatiota ja sen toiminnan ulkopuolista tutkimuksellista lähestymistä on pidetty vaikeana (mm. Grönfors 1982, 64—66; Reiner 1992, 116; Waddington 1999, 99—100). Tutkimusta aloitettaessani ei minulla ollut poliisiin minkäänlaisia henkilökohtaisia suhteita tai edeltäviä omakohtaisia kokemuksia. Suhde rajoittui lähinnä teoreettiseen tietämykseen ja etukäteisolettamuksiin. Omat kriittisimmät oletukseni etäisistä ja byrokraattisista kasvotomista virkamiehistä sekä poliisin epäilevästä suhtautumisesta tieteelliseen tutkimukseen osoit-tautuivat vääriksi. Yhteistyö onnistui ihmeellisen hyvin — tutkimuslupa ja haastateltavat järjestyivät mallikkaasti, tutkimusaiheeseeni suhtauduttiin kiinnostuksella ja kannustavasti ja henkilönä minuun suhtauduttiin ystävällisesti ja auliisti avustaen. Myönteiset haastat-telukokemukseni toimivat myös neutralisoivana tekijänä ja siten auttoivat tasapuolisemman tutkija-aseman hahmottamiseen suhteessa poliisi—osallistujat -asetelmaan.

Haastatteluja tehdessäni havaitsin, että sekä poliisit että osallistujat) kokivat minut heidän puolestapuhujakseen. Tämä helpotti luottamuksellisen haastattelusuhteen syntymistä, mutta toisaalta loi paineita arvioida omaa asemaani koko tutkimusprosessin ajan. Asiaa helpotti se, että toin haastateltaville julki oman tutkimukseni tarkoituksen ja sen, että olin juuri kiinnostunut heidän omasta versiostaan kuvata tapahtumia ja siten asemani tutkijana ei ollut olla tuomarina vaan tulkitsijana. Tarjosin haastateltaville myös mahdollisuuden tarkastaa halutesaan omat litteroidut haastattelutekstinsä sekä korjata ja täydentää niitä tarvittaessa.

Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa on erityisen keskeistä arvioida sitä, kuinka luotettavia ja uskottavia ovat tutkimustulokset ja tutkimuksen toteutus kokonaisprosessina. Tutkimus on konstruktiiivinen selonteko, jossa tutkija rakentaa tutkimustodellisuuden ja on siten itse keskeinen tutkimusväline tutkimusprosessissa. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 211—212; Jokinen & Juhila 1991, 45—49.) Siten tutkimuksen arvioinnissa on tärkeää se, kuinka loogisesti ja perustellusti tämä tutkimustodellisuus on rakennettu ja kuinka hyvin lukijat (arvioijat) voivat arvioida tämän todellisuuden syntyehtoja ja yleistä luotettavuutta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on voitava arvioida jonkinlaisia kriteereitä vasten. Näitä kriteereitä voivat olla mm. tutkimusprosessin, sen teoreettisten lähtökohtien ja tutkijan tulkintojen uskottavuus, tutkimustulosten siirrettävyys muihin tapauksiin, tutkimuksessa käyte-tyn logiikan johdonmukaisuus ja tutkimuksen vakuuttavuus tekstuaalisena kokonaisuutena ja todellisuutena (ks. Eskola & Suoranta 1998, 211-225). Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on siis dialogi, jossa lukija (tutkimuksen arvioija) ja tutkimuksen tekijän tuotos (tutkimus) ovat omine lähtökohtineen keskinäisessä kriittisessä vuoropuhelussa. Vuoropuhelun tuloksena on joko yhteisymmärrys tai eriävät näkemykset luotettavuudesta ja sen perusteista. Tutkijan tehtävänä onkin luotettavuuden arvioimiseksi tarjottava kaikki mahdollinen materiaali tutkimuksestaan tälle vuoropuhelulle, koska arviointiin vaikuttavat vain tämä annettu materiaali sekä arvioijan (lukijan) taustatiedot ja olettamukset, joihin tutkija ei voi itse vaikuttaa.

Tässä tutkimuksessa lähestytään yksittäistä yhteiskunnallista tapausta — vuoden 1998 Mustavihreitä päiviä — konstruktionistisesta kehyksestä käsin. Tarkoituksena on tarkastella, kuinka samasta tapauksesta muodostuu kolme erilaista versiota. Konstruoin tutkijana kolme kokonaisuutta, joista kukin on syntynyt teorioiden, empiirisen aineiston sekä oman analyysini ja loogisen päättelyn vuoropuhelussa. Siksi olen pyrkinyt tuomaan tarkasti esille nämä ainekset, joiden pohjalta tutkimus on rakentunut.

Tutkimuksessa on käytetty erilaisia aineistoja, niiden hankintamenetelmiä sekä teoreettisia lähtökohtia. Tämän valinnan tarkoituksena on ollut varmistaa se, että kukin versio olisi sisällöllisesti mahdollisimman kattava ja moninäkökulmainen. Tällaista tutkimuksellista

lähtökohtaa on nimitetty triangulaatioksi — tutkimuskohdetta tarkastellaan useasta erilaisesta näköala-paikasta. Tällä moninäkökulmaisella tapauksen tarkastelulla pyrin lisäämään tutkimukseni luotettavuutta ja takaamaan analyysille ja pohdinnalle kattavan ja monipuolisen sisällön. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 69—75; Yin 1994, 91—94.)

Kokonaiskuva vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä konstruoidaan harkinnanvaraisesti kootun aineiston pohjalta. Aineisto on siten näyte tutkittavasta ilmiöstä, josta ei saa tehdä harkitsemattomia yleistyksiä vaan tavoitteena on luoda yksityiskohtainen ja tarkka kuva tutkimuskohteesta omassa historiallisessa kontekstissaan. Täten tutkimuksesta ei ole syytä hakea tilastollisesti yleistettäviä piirteitä (ks. Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Tämä tutkimus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden analyttisille ja teoreettisille yleistyksille (ks. Yin 1994, 30—32). Tutkimuksen tarkoituksena on käydä keskustelua aikaisempien teorioiden kanssa ja tuoda uusia teoreettisia näkökulmia esille esimerkkitapauksen kautta. Siten on mahdollista käydä vuoropuhelua vanhan tutkimustiedon ja uudenlaisten analysoivien pohdin-tojen välillä sekä löytää myös tapauksen ulkopuolelle yleistettäviä analyttisiä ja teoreettisia kysymyksenasetteluita.

Käytettyjä konstruktionismin teoreettisia lähtökohtia ja sisällöllisiä sitoumuksia on arvioitava kriittisesti siitäkin huolimatta, että konstruktionismi on saanut varsin hyväksytyin aseman tiedemaailmassa. Lähestymistapaan sisältyy myös rajoitteita ja heikkouksia. Koska konstruktionismissa tarkastellaan todellisuuden ja sitä koskevan tiedon rakentumista yhteisöissä, on vaarana, että tutkija hairahtaa tutkimaan enemmän omia olettamuksiaan ja tietojaan todellisuudesta kuin tutkittavien ihmisten vastaavia todellisuuden määrittelyitä. Konstruktionismissa on lähtökohtana tutkia todellisuuden määrittelyiden ja merkitysten syntyprosesseja, mutta se edellyttää, että tutkija raportoi tarkkaan omat perusteensa, joiden pohjalta hän tätä määrittelyiden ja merkitysten (tiedon) syntymistä kuvaa. Muutoin on vaarana, että tutkija konstruoi omaa tietoa todellisuudesta, joka ei enää vastaa hänen tutkimuskohteena olevien ihmisten konstruktioita. Luotettavuuden takaamiseksi on tutkijan reflektoitava omaa työskentelyään ja myös tarkasti perusteltava oman konstruktionensa (tutkimuksen) syntyehdot. (ks. Takala 1994.)

Aineisto sisältää muutamia huomionarvoisia piirteitä. Ensinnäkin haastateltavat ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti. Kysymyksenä voikin esittää, onko tämän vuoksi

jäänyt mahdollisesti jotain oleellisia ja ristiriitaisia näkökulmia ja kysymyksenasetteluja käsittelemättä. Tämä rajoituksellinen mahdollisuus on pidettävä mielessä tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Haastatteluaineiston luotettavuutta voidaan vastaavasti puolustaa sillä, että kukin haastateltava oli itse osallisena tapahtumissa ja heillä oli kullakin keskeinen rooli oman osapuolensa toiminnassa. Lisäksi heidän vapaaehtoisuutensa takasi, että he myös olivat halukkaita keskustelemaan omista näkemyksistään ja siten syntyi sisällöllisesti rikasta haastatteluaineistoa.

Toiseksi aineisto on ajallisesti monimuotoinen. Haastattelumateriaali on tuotettu kaksi vuotta tapahtuman jälkeen, kun taas muu aineisto on syntynyt itse tutkittavan tapauksen aikana tai välittömästi sen jälkeen. Voidaan olettaa, että myöhemmässä aineistossa tietyt tapahtuman liittyvät yksityiskohdat ovat muuttuneet tai kadottaneet terävyyttään ja vastaavasti aikaisemmassa aineistossa on vahva rooli myös tunteilla ja epätietoisuudella. Nämä tekijät näkisin kuitenkin mieluummin rikkautena kuin rajoitteena, koska nyt on mahdollista tarkastella myös ajallista ulottuvuutta ja sen mahdollista vaikutusta tapahtumakuvausten sisältöön.

Se, että määrittelen tämän tutkimuksen selonteoksi selonteosta eli todellisuuskonstruktioksi, on tämän työn sekä vahvuus että heikkous. Oma asemani tutkimuksessa on olla tulkitsija ja oma tutkimustyöskentelyni vaikuttaa oleellisesti tutkimuksen lopputulokseen eli myös vaihtoehtoiset analysoinnit ja pohdinnat ovat mahdollisia saman materiaalin puitteissa. Siten tätä tutkimusta tulisi arvioida kokonaisuutena: tarkastella työn sisäistä logiikkaa ja omien pohdintojeni ja analyysieni uskottavuutta ja luotettavuutta. Pyrin tuomaan tutkimuksessani esille omat teoreettiset lähtökohtani ja johtolangat, joihin olen oman analyysini ja tulkintani pohjannut. Tavoitteena on tarjota lukijalle kaikki tarpeellinen materiaali ja tieto tutkimusprosessista, joiden puitteissa on mahdollista arvioida tutkimuksen rakentamistani.

II POLIISIN VERSIO

UUDENLAINEN TILANNE JA TUNTEMATON UHKA

“Silloin tapahtumaviikonloppuna ... se oli meille yllätys, että tämmöset päivät yleensä kaupungissa järjestetään. Meillei minkäänlaista etukäteistietoa ollu ja niitten tapahtumien aikana itseasiassa ratkottiin vaan päällekaatuvia ongelmia...” (apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

“...se tuli suuresta tuntemattomasta tää koko tapahtuma silloin. Ei ollu etukäteen mitään tietoo.” (PH1M)

“...perjantaina se alkoi joskus kello 16 se marssi tuosta Hämeenkadun päästä päähän. Se väki niin siitähän ei ollu mitään etukäteistietoa. Et se tuli ihan yllätyksenä.”(PH3M)

Poliisille Mustavihreät päivät tuli yllätyksenä. Perjantainen Critical Mass -tapahtuma ei ollut kuitenkaan erityinen ongelma poliisinäkökulmasta, koska vastaavia tapahtumia oli järjestetty ennemminkin ja niiden hoitamiseen poliisilla oli jo perinteet. Varsinaiset ongelmat saivat alkunsa perjantaiyönä ravintola Nykyajan nujakoinnista, joka episodina vaikutti jatkossa keskeisesti poliisin toimintalinjojen valitsemiseen ja Mustavihreisiin päivien määrittelyyn. Normaalisti rutiinihälytyskeikasta ravintolaan kasvoi poikkeuksellinen ja pelottava konfliktitilanne:

“...aika normaali juttu, että kadulla ja kapakassa viikonloppuiltaisin ja -öisin täällä niin kun turpiin lyödään tässä kaupungissa lähtökohtaisesti. Ja sinne sitten partio meni ja sitten siellä lähti tapahtuun yhtä sun toista, josta tää lähti tää varsinainen viikonloppun kuvio. ...käsittäakseni valtaosa oli niitä mustavihreet porukkaa ja he sitten puuttu tähän kuvioon ja tekivät käsittäakseni aika negatiivisia arvioita sen partion toimintatavasta ja sitten suuntasivat kritiikkiä suusanallisesti siihen partioon ja sitten tota alkoivat vapauttaa tätä pahoinpitelystä kiinniotettua. Ja se johti, eskaloitui, tämmöseen laajempaankin konfliktiin poliisin kanssa, joka sitten valui sieltä melko pian sisätiloista siihen kadulle ravintolan eteen....tämä ihmisjoukko, aika runsaslukuinen, niin koostu näistä mustavihreet porukasta ... pyrki sitten estämään tämän (kiinniotetun poisviemisen, KS) ja mitä enemmän sitten siihen tuli poliiseja niin ... se niinku eskaloitu sitten yhä enemmän. Sitten siinä jo poliisiin kohdistettiin yhä enemmän sitten tällaista väkivaltaa ja uhkailua ja suunsoittoa ja sitten levis poliisiautoihin samantien ja sitte siinä kävi niinku kävi ... poliisi pyrki turvaamaan sen kiinnioton ja onnistu siinä melko pitkälle ... poliisi ei enää siinä vaiheessa ees kyennyt tai katsonut mahdolliseksi ottaa ketään kiinni että kyllä se meni vaan sen väkijoukon rauhoitteluyrityksiin ... poliisi suojeli lähinnä itseensä ja autojaan siinä loppuvaiheessa, että siinä ei enää mitään voimatoimenpiteitä käytetty vaan se oli ennemminkin tämmöstä poliisien itsesuojelua ja poliisin omaisuuden suojelua.” (apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

Poliisi oli joutunut keskelle poikkeuksellista, hämmentävää ja epävarmaa tilannetta. Poliisia oli vastustettu henkisesti ja fyysisesti suuren joukon voimalla, tilannehallinta oli ollut

poliisille vaikea ja estänyt jopa virkatehtävien hoitamisen, joukkosta oli osa uhkaillut poliisia lauan-taisella revanssilla ja tiedot Mustavihreistä päivistä, osallistujista ja päivien tarkoitusperistä oli-vat edelleen hämärän peitossa. Poliisille tilanne näyttäytyi kokonaisuutena normaalista toimin-takulttuurista poikkeavalta, joka voisi jatkua vielä tulevinakin päivinä.

Poliisi aloitti lauantaiaamuna aktiivisen tiedustelun ja tiedonkeräämisen Mustavihreistä päivistä ja sen ohjelmasta. Edellisen yön uhkailut revanssista ja poliisiin tietoon tulleet “Murskatkaa McDonald’s !“ -lentolehtiset ja banderollit saivat varovaisuuden kasvamaan. Poliisiin oli varau-duttava myös toimimaan mahdollisia uhkia vastaan:

“ ...mustavihree porukka siinä kadulla Nykyajan ulkopuolella oli niinku kaikki huutanut yhteenääneen tai sanotaan valtaosa porukkaa oli ilmaissut ihan yhtenäisen käsityksen siitä, että vasta niinku huomenna... lauantaina katotaan tää juttu oikein että revanssia. Että tuli tämmönen uhka, että he tekee jotain niinku isompaakin oikein ja enemmän järjestäytyneenä....eihän mekään niinku missään tapauksessa niitä kirjaimellisesti oteta, mutta silloin me ruvettiin kattomaan jo tarkemmin sitä...tultiin siihen käsitykseen, että on todennäköistä, että tää uhkaus pistetään toimeen ...ja siihen meidän on niinku varauduttava ... mä tein päätöksen tän joukkojenhallintayksikön kokoonkutsumisesta ja toimintavalmiuteen saattamisesta...”(apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

Normaaleista poliisimiehistä koostuva 25 hengen erikoisvarustettu ja joukkotilanteisiin koulu-tettu Jouha -yksikkö koottiin valmiuteen. Osa poliisimiehistä tuli töihin suoraan vapaapäivän vietosta tietämättä edeltävistä tapahtumista ja joutui keskelle poikkeuksellista ja epämääräistä tilannetta. Tampereen poliisiin olettamuksia tilanteen uhkaavuudesta vahvisti Vammalan poliisin virka-apupyynnö tarkastaa kaksi bussilastillista ihmisiä, jotka olivat osallistuneet ilmoit-tamattomaan mielenilmaukseen suodenniemeläisellä turkistarhalla. Samalla poliisi sai uusia nä-kökohtia määritellä myös Mustavihreille päiville osallistujia:

“... ymmärrettiin, se on tämmönen liike, joka on aika hajanainen ...sisäiseltä koostumukseltaan, että siellä on sitten ainesta joka lähtöön. Myöskin tämmösiä porukoita, jotka on valmiit ihan selkeesti tämmösiin lainvastaisiin tekoihin mutt sitte myös porukkaa, joka vaan sympatiseera ...meidän tiedustelu tuotti semmosta tietoo, että kun saatiin juuri tää ohjelma ja muuta niin, että perusprosyryri ymmärrettiin, että siellä on sitten nyt tää musta anarkismi ja tää vihree ekoaktivismi, johon tää eläintensuojelu ja turkisjuttu liittyy. Mutta on jotenkin tää poliittinen puolikin, joka niinku edelleen levitti sitä meidän kuvaa. Me ymmärrettiin, että tässä on niinku sellainen sakk, joka ei oo mitenkään stereotyyppinen tämmönen homogeeninen sakk vaan se on hyvin nyt hajanainen ja tota siltä voi sinänsä odottaa ihan mitä vaan mutt että sitä ei pidä luulla, että sen homman hoitaminen sujuu niinku jollakin keinolla pelkästään ja sen takia varauduttiin myös tämmöseeseen niinku kovan luokan kuvioon tällä joukkojenhallintayksikön kokoonkutsumisella.../...varmasti siellä oli erilaisia koviakin intressiryhmiä siellä mukana ja yritti niinku ajaa omia

tavoitteitaan sen hyvinkin hajanaisen porukan kautta ... militantteja tai radikaaleja tai tämmösen lainvastaisen toiminnan vois niinku leikkimielisesti sanoo niinku veteraaneja ...“(apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

Poliisilla oli vahva oletamus siitä, että *jotain* organisoitua, suunnitelmallista ja uhkaavaa tulee vielä tapahtumaan. Arvoituksena oli kuitenkin, missä, milloin ja ketkä tämän tapahtuman saavat aikaan. Poliisi määritteli tilannetta kehyksestä, jota Cohen (1987, 63—64) nimittää uskoksi ongelmatilanteiden taustalla vaikuttaviin salaliittoihin (Cabalism). Salaliitto usko liittyy käsi-tyksiin, joista ongelmallisen käyttäytymisen ymmärretään johtuvan. Käyttäytyminen nähdään suunnitelmallisena, organisoituna ja tehokkaasti johdettuna toimintana, jolloin käyttäytymisen tilannetekijät, spontaanius ja organisoimattomuus jäävät vähemmälle huomiolle ja näiden piir-teiden olemassaolo sivuutetaan.

Poliisille oli muodostunut kehys, jonka kautta he tarkastelivat ja tulkitsivat tapahtumia ja niiden luonnetta. Tämä *potentiaalisen uhkan* -kehys piti sisällään oletamuksia epämääräisen ja haja-naisen suuren joukon sisäisistä pahan siemenistä (radikaaleista, poliisinvastustajista, mili-tanteista), jotka voisivat saada jatkossakin aikaan organisoitua häiriötä. Ongelmallista oli juuri keinottomuus tunnistaa näitä piiloutuneita pahan siemeniä hyvien joukosta. Ainut keino oli olla valppaana, herkistyä havaitsemaan erinäisiä piirteitä ja toimintatapoja joilla erotella heidät. Tämä tosin edellytti koko osallistujajoukon tarkkailua ja potentiaalisena pahan siemenenä pitä-mistä. Toiminnalliseksi lähtökohdaksi omaksuttiin “parempi varautua kuin katua” -periaate. (ks. Herkistymisestä (sensitization): Cohen 1987, 77—85.)

Potentiaalisen uhkan -kehymisen syntymistä voidaan tarkastella myös poliisikulttuurillisia tekijöitä vasten, joiden vaikutus korostuu tällaisessa uudessa ja epäselvässä tilanteessa. Ensimmäinen tekijä liittyy poliisille laissa määriteltyyn yhteiskunnalliseen tehtävään vastata yhteiskunnallisen järjestyksen säilymisestä (ks. Poliisilaki (493/95) 1§).

Poliisilla on yleismaailmallinen legitimoitu tehtävä ehkäistä lainrikkomuksia ja yleisen järjestyksen häiriötä yhteiskunnassa (Virta 1998, 42—47). Poliisit tiedostavat tämän tehtävän missiona: kutsumuksena ja haluna toimia “kapeana sinisenä viivana” erottamassa yhteiskunnan järjestystä anarkian tilasta (Korander 1999; Reiner 1992, 111—112). Yhteiskunnallisen balans-sin (status quon) ylläpitotehtävä voi kuitenkin kärjistyä tämänkaltaisessa uudessa ja epäselvässä tilanteessa, jossa joudutaan määrittelemään uutta tilannetta vanhoihin käsitteihin. Suomalaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä on perinteisesti ollut pyrkimyksenä välttää

yhteenottoja viran-omaisten kanssa, olla lainkuuliaisia ja välttää väkivaltaisia toimintamuotoja (Siisiäinen 1998, 125). Poikkeama näiden kansalaisaktiivisuuden perinteiden periaatteista sai poliisin varuilleen ja keskelle uudenlaista hämmentävää toimintatilannetta.

Poliiseille muodostuu omanlainen ammatillinen ja organisaation sisäinen eetos, poliisikulttuurilliset henkiset työkalut, joilla selviytyä yhteiskunnallisen status quon *säilyttämisen* funktiostaan. Näihin henkisiin työkaluihin kuuluvat mm. epäilevä perusasenne (”rikollisuus vaanii kaikkialla”) ja moraalinen konservatiivisuus, jotka aiheuttavat yleistä vieraan ja uuden pelkoa sekä muutoksen näkemistä uhkaavaksi. (Korander 1999; Reiner 1992, 114—115 ja 121—124; Virta 1998, 124—127; Waddington 1999, 101—102.) Poliisien vieraan pelosta kertoo myös se, että vuoden 1987 kyselytutkimuksessa (Virta 1987) poliisit näkivät oman työnsä vaarallisuuden konkretisoituvan juuri tapahtumien ennustamattomuutena ja ennalta-arvaamattomuutena (Virta 1998, 126).

Koranderin (1999) mukaan suomalaisten poliisien koulutuksessa tulisi huomioida enemmän poliisikulttuurietoksen piirteiden itsetiedostamista sekä lisätä tietoisuutta ja keinoja analysoida ympäröivän yhteiskunnan ja sen kulttuurin muutoksia. Tällä tavoin parannettaisiin poliisin valmiuksia toimia nyky-yhteiskunnassa siten, että poliisin käytännön taidot ja totutut toimin-tamallit pysyisivät jatkuvan arvioinnin kohteena eikä kaavamainen ”näin on aina tehty” -ajattelu aiheuttaisi turhia tiedollisista epäselvyyksistä johtuvia ongelmatilanteita.

Toinen poliisikulttuurillinen tekijä on ”Me ja muut” -ajattelutapa. Poliisit suojelevat ”tavallisia kunnan ihmisiä” heitä uhkaavilta häiriöiltä, laittomuuksilta ja rikollisuudelta. Toisaalta nämä ”tavalliset kunnan ihmiset” (”Me”), joilta poliisi saa toimilleen legitimoinnin, ovat ensinnäkin henkilökohtaisesti hyvin vähän tekemisissä poliisin kanssa (ks. Korander 1996, 142—143) ja toiseksi sekä tavallisuus että kunnollisuus ovat sisällöllisesti hyvin tilannesidonnaisia käsitteitä. (Waddington 1999, 100; ks. myös Virta 1998, 136—137.) ”Muut”, *Police property*, ovat puolestaan kategoriana ihmisiä, joiden sosiaalinen kontrolloiminen on yhteiskunnan (taloudel-listen, poliittisten jne.) vallankäyttäjien toimesta jätetty pääasiassa poliisin huoleksi (Lee teoksessa Reiner 1992, 118). Nämä ihmiset ovat yhteiskunnalliselta asemaltaan vähävaltaisia vähemmistöjä, jotka muun yhteisön silmissä nähdään ongelmallisiksi ja epämieluisiksi. Poliisi saa enemmistön siunauksen ja hyväksynnän toimia vapaasti ”näiden omiensa” kanssa, joita ovat mm. alkoholistit, poikkeukselliset nuorisokulttuurien edustajat, etniset vähemmistöt, prosti-tuoidut ja radikaalit poliittiset

organisaatiot. Nämä ryhmät eivät ole ensisijaisesti ongelmallisia laillisuuden näkökulmasta vaan järjestyksen säilyttämisen näkökulmasta, jolloin laki on vain yksi peruste sosiaalisten arvokysymysten rinnalla poliisin toiminnalle. (mt. 108—109.)

Police property (tai Folk devilit) erotetaan moraalisiin perustein muusta yhteiskunnasta kategoriaan “muut“, jonka vaikutteilta poliisi suojelee “meitä“ ja “meidän“ arvojemme yhtenäisyyttä. Poliisin tehtäväksi lankeaa toimia moraalisen sankarina taistelussa pahan voimia vastaan (Waddington 1991, 9).

90-luvulla aktivoitunut uudenlainen ympäristötoiminta, erityisesti eläinten oikeus -liikehdintä, jonka asema jo suomalaisen ympäristöliikehdinnänkin piirissä on hyväksyttävyydeltään marginaalinen (mm. Siisiäinen 1998, 235—236; Konttinen 1999, 201—220), ei ole vaikea kohde moraaliselle paheksunnalle eikä myös poliisin kontrollitoimille. Mustavihreillä päivillä perjantain ja lauantain lainvastaiset teot (poliisin vastustaminen sekä turkistarhalle ja McDonald’siin tunkeutuminen ja siellä häiritseminen) antoivat poliisille perusteita määrittellä Mustavihreät päivät sekä sinne osallistujat ainakin potentiaalisiksi tuntemattomaksi uhkaksi, joka voi vielä tulla todeksi ja voimistua (ks. Cohen 1987, 51—54).

LÄÄKKEET ONGELMIEN HOITAMISEKSI

Poliisin lähtökohdat lauantain toiminnalle: oman toiminnan rauhoittaminen, tilanteen normalisointi ja ongelmien ehkäiseminen etukäteen

“...oli sovittu sillä tavalla... että vedetään niinku aika matalaa profilia. Että ei puututa kovinkaan niinku hanakasti erilaisiin asioihin vaan että hankitaan sitä tietoo ja katotaan ...miten tätä pitää ruveta hoitamaan...” (apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

“...edellisenä päivänähän oli nää ongelmat ollu siellä ravintola Nykyajassa. ...tehtiin selväks, että se on erillinen tapahtuma ja se pitää niinku nollata eikä niinku lauantaina ottaa sitä huomioon. ...eikä aiheuta mitää tarpeetonta häiriöö ...sehän on tämmösen tapahtuman jälkeen... ja siinä on enemmän jouduttu voimaa käyttään ja siellä on niinku poliisia vastaan hyökätty ja siellä on ajoneuvoja yritetty kaataa niin se on aina riskinä se, että se niinku automaattisesti siirtyy niinku astetta kovemmaks se niinku poliisin suhtautuminen tähän asiaan ja sitä pyrittiin niinku nimenomaan laskeen sitä tasoo. ...pyritään hoitaa se ihan peruslinjalla ettei mitään kovempia otteita. Se oli niinku se sanoma, mitä käskynjaolla niinku yritettiin viestittää nimenomaan että nollattas ne vanhat, ettei lähdetä niinku hiki hatussa jo valmiiks uuteen päivään.” (PH2M)

Lauantaipäivänä poliisi keskittyi tiedonhankintaan ja kaupungilla partiointiin. Tarkoituksena oli saada tietoa Mustavihreiden päivien ohjelmasta ja päiville osallistujien liikkeistä. Tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuvaa tapahtumasta sekä siihen mahdollisesti liittyvästä lainvastaisesta toiminnasta ja siten mahdollistaa ennakoiminen tilanteisiin ja ongelmien ehkäiseminen. Ris-tiriitaisena elementtinä oli tietty vastakkainasettelu oman “matalan profiilin” -tavoiteen ja toisaalta *potentiaaliseen uhkaan* varautumisen välillä.

Tiedonhankinnan ja neuvotteluyritysten karikat

Poliisi luotti *tiedonhankinnan* mahdollistavan ongelmallisten tilanteiden ennakoimisen ja etukäteisen varautumisen siten, ettei perjantain kaltainen yllätyksellisyys toistuisi. Poliisin kentäl-tä johtoportaalalle välittynyt tieto Mustavihreistä päivistä ei kuitenkaan ollut riittävästi ajantasal-la. Esimerkiksi lauantain Keskustorille kokoontumisten tarkoitukset olivat poliisille epäselviä ja ne tulkittiin lähinnä jonkinlaisen lainvastaisen toiminnan valmistelu- tai suunnittelutilaisuudeksi tai alkavaksi mielenosoitukseksi. Tilanteen epäselvyyttä kuvastaa hyvin erään Keskustorin tapahtumaan osallistuneen Jouha -yksikön jäsenen käsitys lauantaillasta:

“... Meillä oli sitte aikamoinen epäselvyys siitä, että mihinkä he menee ja mihin he pyrkii. Ja he olivat tuolla pitkin keskustaa eri pubeissa ja siellä ...poistettiin ravintoloista näitä päihtyneimpiä ja heiltä löytyi sitte tällaisia viestejä McDonaldsin murskajaiset ja tällaisista. ... meillä ihmeteltiin, että onko tää menossa tällaiseen näin kovaotteiseen hommaan, että täällä aiotaan laittaa pirstaleiks jotain paikkoja. Ja sitte näitä mielenosoittajia rupes sieltä eri ravintoloista kokoontuun Keskustorille tietyin välein ja ne tuli niinku tekeen suunnitelmia ja meillä ei ollu sitte sen parempaa tietoa, mitä he suunnittelivat ... ”(PH2M)

Poliisi hankki tietoa, mutta sen sisältö näytti vain tukevan *potentiaalisen uhkan* -kehyksen voimistumista eikä siten rauhoittanut poliisin suhtautumista Mustavihreiden päivien tulevan ohjelmaan vaan lähinnä viritti uhkien toteutumisen pelkoa. Poliisin kokema epäselvyys vaikeutti tilanteiden ennakkointia ja niihin reagoimista. Varman tiedon sijaan oli toimittava enemmänkin olettamusten varassa:

“ Kyllähän meillä tieto kulkee ... ainoa ongelma on se että, miten niinku tulkitaan eri asiat ja miten niiden todennäköisyys arvioidaan, että koskaanhan se kuva yleisjohtajalla tai muilla niinku johtajilla ei oo niinku täydellinen. Ja aina, kun on kuitenkin järeä organisaatio kun pitää laittaa vaan toiminnallisesti valmiiksi, niin tasolta toiselle välittyä sitten aina erityisesti niinku alhaalta ylöspäin, mistä tiedon pitäis tulla, niin ainahan sitä niinku osa tippuu ja suodattuu ja vääristyy ja muokkaantuu. Että nää on ihan niinku tällaisia perusongelmia ...tää tavallista suurempi epävarmuus johtuen siitä, että me ei tiedetty, että ne oli vaan niinku olettamuksia mikä tää porukka on ja miten he toimii ja mitkä heidän todellinen ohjelmansa on ja se kun ei löydetty niitä avainihmisiä ei päästy neuvotteluun. Se kesti niinku koko viikonlopun tää tällainen epävarmuus. Ja siten tällaisessa kuumassa tilanteessa niinku siellä Keskustorilla...se tiedonsaaminen tänne sitten on lähes mahdotonta. ” (apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

Tarve nopealle tiedonkululle ja toimintalinjojen luomiselle aiheutti sen, että päätöksentekoa jouduttiin delegoimaan poliisihierarkiassa lähelle kenttätasoa. Tämä ei ole vierasta poliisin toiminnassa, koska on tyypillistä, että yksittäiset poliisimiehet tekevät tilanteissa omia päätöksiään ja arviointejaan. (Korander 1999; Virta 1998, 124—132). Delegoinnin ongelmaksi voi muodostua se, että poliisiorganisaation sisäisen viestinnän kangerrellessa, voi tilanteen kokonaiskuvan muodostuminen kärsiä ja organisaation eri tasoilla on erilaista tilannetietoa.

Merkittäväksi ongelmaksi muodostui myös *neuvotteluyhteyksien muodostaminen* poliisin ja Mustavihreille päiville osallistujien välille. Epäonnistumisen syiksi nousivat edellisillan tapah-tumista syntynyt osapuoltenvälinen epäluottamus sekä päiville osallistuneen joukon

sisäinen hajanaisuus ja selkeiden vastuuhenkilöiden puute. Esimerkiksi Keskustorilla poliisi yritykset luoda neuvotteluyhteyksiä kariutuivat, koska:

“ ... suhteet tulehtui heti siinä kättelyssä (perjantai-iltana, KS) ja tota ilmeisesti heidän oma porukkansa oli todella niinku hajanaista ...koki, että he eivät voi edustaa merkittävää osaa siitä porukasta. Ja kyllä sieltä moni kertoi niinku omasta puolestaan tuli ja edusti itseään ...kavereita ja heidän porukkaansa ...(poliisi oli saanut vapaaehtoisen, KS) parikymppisen naispuolisen ihmisen käyttämään poliisin megafonia ja huutamaan niinku, että porukat älkää nyt helvetti ja lopettakaa ...kyllähän sielläkin oli sitä yritystä... Mun käsityksen mukaan että ne, jotka siellä sitten oli tämmösiä jotakin vaikuttajia siellä, ehkä oli enemmänkin tästä niinku militantti tai radikaali tai aktiiviaktivisti puolelta ja ei heidän intressinsä ollut käyttää niinku sitä vaikutusvaltaansa niinku tähän rauhanrakentamiseen poliisin kanssa vaan tuota muuhun.” (apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjanen)

Lauantaina päivällä tehtyjen tiedusteluiden ja tiedonhankinnan kautta ei myöskään saatu kontakteja osallistujiin, jotka olisivat mahdollistaneet rauhallisen neuvottelemisen ja osapuolten välisen ajatustenvaihdon tavoitteistaan ja näkemyksistään. Neuvotteluyhteyksiä jouduttiin luomaan tilanteessa, jossa melu oli häiriönä, orastava vastakkainasettelu jo käymistilassa ja rauhalliset ennakkojärjestelyt olivat jo mahdottomuus. Kahden Jouha-miehen kuvaukset valot-tavat, millaisista “neuvotteluolosuhteista” Keskustorilla oli kyse:

“ Siinä osa tosiaan oli niinku se aggressiivisuus huoku siitä porukasta että se tavallaan tuli yllätyksenä. Ei ehkä niinku Suomen oloissa vastaavaa oo. Eipä sitä porukka oo ollu vastassakaan. Tietysti yksittäisiä aggressionpurkauksia niitähän tulee lähes joka työvuoro, mutta ei niinku tommonen väkijoukko, ett sen kyllä tunsu sen aggression että se oli aika voimakas.” (PH1M)

“...tuntu sillai aika uhkaavalta ja kyllä se niinku tuntu, että tommonen porukka niin se kuumenee aika äkkiä ...mutt se on tommonen joukkoilmiö aina, että se lähtee sitte aika pienestä sitte se kipinä sieltä roihahtaa sitte liekkiin.../...ne oli humalassa. Niin ne oli kuitenkin siinä niinku ne, jotka oli erittäin aktiivisia että ... meille jäi enemmän sen maku päälle. Mitä se sitten mahdollisesti oli siellä takarivistössä, jotka ei niin aktiivisesti ollut osallistumassa siihen mielenosoittamiseen ja riehumiseen ...” (PH2M)

Epäonnistumiset tiedonhankinnassa ja neuvotteluyhteyksien solmimisessa ovat kohtalokkaita erityisesti joukkotilanteissa. Poliisi oli hyvin tiedostanut neuvotteluiden tärkeyden, joiden merkitystä tilanteiden hallinnalle on korostettu myös brittiläisessä poliisitutkimuksessa (ks. Waddington 1991, 156—157 ja 1999, 73). Yhteisymmärryksessä syntyneet sopimukset poliisien ja joukkoprotestojien välillä ovat keskeinen keino ehkäistä tilanteiden ajautumista väkivaltaisiksi välienselvittelyiksi. Tampereella nämä kaksi osapuolta eivät päässeet saman neuvottelupöydän ääreen ja tähän epäonnistumiseen syitä löytyi kummastakin osapuolesta.

Sen sijaan tiedonhankinta oli poliisin toiminnan ja vaikutusmahdollisuuksien piirissä. Reaaliaikaisen ja tarkan tiedon puuttuminen johtavat helposti uhkan yliarvioimiseen tilanteissa, jolloin juuri olettamukset ja huhut saavat yliotteen tilanteen arvioimisessa johtaen helposti ylireagoiteihin. Esimerkiksi Stark kuvaa edellisen kaltaisen ilmiön tapahtuneen yhdysval-talaisten poliisien toiminnassa Vietnamin sodan -vastaisten mielenosoitusten yhteydessä. (Waddington 1996, 150—151.)

Poliisikulttuuriin sisältyvä pragmaattisuus merkitsee poliisin toiminnan lähtökohtana käytännönläheisyyden, konkreettisuuden, maanläheisyyden ja epäteoreettisuuden painottamista (Reiner 1992, 128). Poliisityö on käytännöntaitojen soveltamista “tässä ja nyt” -tilanteissa, joissa täytyy reagoida ja tehdä päätöksiä nopeasti. Usein aikaa ei ole pitkäaikaisille tilanteiden moninäkökulmaisille pohdinnoille. Tyypillisempää on nopeasti harkittu toiminta, jolle on myös lainsäädännöllä luotu puitteet: poliisilla on laaja tilannekohtainen harkinta- ja toimivalta (Korander 1999; Virta 1998, 123-124).

Pragmaattisuuden rinnalla tulisikin parantaa myös tiedonhankinta ja -hallinta taitoja. Myös muissa työorganisaatioissa informaatioyhteiskunnan haasteet on otettu ammattitaitoisuuskriteereihin ja siten sekä tiedonhankinta että organisaation sisäinen tiedonkulku ovat keskeisiä kehittämisen kohteita. Poliisin pragmaattinen toiminta vaatii nyky-yhteiskunnassa entistä enemmän tiedollista ulottuvuutta rinnalleen. Kehittäminen vaatisikin poliisiorganisaation tiedonhankinnan ja -hallinnan (käsittelyn, analysoinnin ja tulkinnan) arvioimista ja tarvittaessa nyky-yhteiskunnan vaatimuksiin mukauttamista.

Joukkojenhallintayksikkö taktisena valintana

Jouha -yksiköllä varautuminen oli poliisille sekä työturvallisuuskysymys että tilanteeseen ja sen vaatimuksiin vastaava taktinen ratkaisu. Erikoisvarustetun ja joukkotilaisuuksiin

koulutetun — normaaleista poliisimiehistä koostuvan — yksikön nähtiin tuovan poliisin toimintaan kurinalai-suutta ja lisäävän ongelmien sietokykyä ja hallitsemista hankalissakin tilanteissa. Yksikön suojavarustus suojaisi poliisimiehiä, mikäli perjantainkaltaiset väkivaltaisuuudet toistuisivat jossain muodossa myös lauantaina. Tiukasti yksikönjohtajan käskyjen mukaan toimiva yksikkö ei poliisin oman näkemyksen mukaan poikkea merkittävästi muista poliisitoiminnan periaatteista:

“...Ettei se poikkea poliisin normaalitaktiikasta mitenkään, että siinä on samat pelisäännöt, että neuvoin ja ohjein koitetaan hoitaa asiaa mahdollisemman pitkälle ja tarpeen vaatiessa jos tarvitaan voimaa.” (PH2M)

“...eihän Jouha -joukkueella tarkoiteta mitään semmosta että se on niinku voimankäyttöä...ne on vaan niitä kavereita, jotka on mälvänny sen asian kanssa normaalin toiminnan lisäksi niin ne tietää missä mennään...” (PH3M)

Joukkojenhallintatilanteille on kuitenkin ominaista sekavuus ja kaoottisuus. Kurinalaisen poliisitoiminnan edellytys on, että poliisiyksikön johtajien käskytyks ja toiminnan kontrolli toimivat tehokkaasti sekavista olosuhteista huolimatta. Tilanteen sekavuus ei saisi näkyä poliisin toiminnassa. Sekavuuden heijastumisesta poliisitoimintaan on surullisia esimerkkejä brittiläisissä tapauksissa, joissa (kurinalaisilla) mellakkapoliiseilla on toiminnan kontrolli kadonnut kohtalokkain seurauksin (ks. McLaughlin 1996, 66—68; Waddington 1991, 28—39 ja 176—177). Kurinalainen joukkojenhallintayksikkö kuitenkin korottaa kynnystä, ettei poliisitoiminta mene hallitsemattomaksi väkivallankäytöksi. (Waddington 1991, 140—141.)

Jouha -toiminnassa oli kaksi aivan uudenlaista piirrettä, joista ei ollut aiempaa käytännön koke-musta Suomessa. Ensimmäinen kyseessä oli ensimmäinen operaatio, jossa Jouha -yksikköä käytettiin suuren kaupungin keskustassa. Toinen piirre oli se, että ensimmäisen kerran Jouha -yksikkö toimi aktiivisesti voimaa käyttäen passiivisen ihmisten ohjailun tai “suojaavana ihmismuurina” toimimisen asemasta.

Keskustorilla Jouhassa toimineet poliisimiehet näkivät, että yksikön läsnäolo tilanteessa takasi sen, että poliisin toiminta pysyi kurinalaisesti johdettuna, voimankäyttö säilyi tilanteessa tarpeenmukaisena eikä poliisi provosoitunut aggressiiviseksi uudessa tilanteessa, vaikka ihmisjoukon vastustus kohdistui suoraan poliisiin. Poliisimiehet olivat tyytyväisiä toimintaansa kyseisessä tilanteessa:

“...poliisi ei provosoitunut ei millään tapaa. Kaverit oli erittäin rauhallisia teki sen, mitä käskettiin. Ei ollu minkään näköstä sooloilua. Ja sitten ehkä päivittelyä oli vähän, että mikähän tässä on homman nimi, mihinkä tää niinku johtaa... Ajateltiin nimenomaan ...että mitäkö ne nyt tällä haluaa viestittää.../... se oli se positiivinen asia, että ... Jouhan puitteissa se homma pysy kasassa, että jokainen teki sen mitä käskettiin ja se voimankäyttö niin mun mielestä siinä ei mitään hirveetä voimankäyttöä edes ollu, ett kiinniotoissa ...se tehtiin niinku tieteen ja taiteen sääntöjen mukaan ett siinä ei varmaan oikeen ykskään tai en oo ainakaan kuullu et ykskään olis mitenkään loukkaantunut...”(PH3M)

“...tuntu sillai aika uhkaavalta ja kyllä se ...tommonen porukka niin se kuumenee aika äkkiä ... tietysti poliisissa tapahtuu samanlainen joukkoilmiö, että siellä niin kauan kun se menee rauhallisesti ja ei jouduta mitään muuta kun passiivista ohjailua tekeen niin se menee, mutta kun ensimmäisen kerran joudutaan joku tommonen aktiivinen toimenpide tekeen niin sen jälkeen se on niinku vaikeempi pysyttäytyä täysin passiivisena. Silloin se tulee just se koulutuksen tärkeys esille, että toimitaan vaan käskyistä, että sen jälkeen täytyy aina palata siihen takaisin siihen ruotuun ja taas nollata ne toimintalinjat ettei niinku jatketa taas siitä ...siinä oli tarkoitus, että vedetään se nollille, mutta aina kun siinä on se uhka tuntuva siinä edessä ja kun ollaan ihan niinku kasvotusten sen rintaman kanssa niin aina se niinku kuitenkin siellä korvien välissä tuntuu ja jonkin verran ohjailee sitte sitä toiminta, etteihän se täysin oo poissuljettu. / ...käskyjen mukaan toimittiin ... ettei siinä niinku mitään semmosta sooloilua ollu, että kyllä ne rintamat pidettiin ...”(PH2M)

Kenttäjohtaja teki päätöksen olla käyttämättä Jouha -varustukseen kuuluvia kypäriä ja suojakil-piä, ettei ihmisjoukolla annettaisi liian provosoivaa mielikuvaa poliisista. Tämän päätöksen vaikutus ei kuitenkaan ollut haluttu vaan kypäräanalushupuin varustetut poliisimiehet miellettiin osallistujien keskuudessa salaperäisesti kommandopipojen taakse naamioituvaksi tuntemat-tomaksi joukoksi. Tämä poliisin ulkopuolelta tullut palaute kertoo Jouha -yksikön ja sen toimintatapojen tuntemattomuudesta ja uutuudesta. Jouha ei ole kotiutunut täysin suoma-laiseen yhteiskuntaan ja sen arviointiperusteisiin hyväksyttävästä poliisin kontrollitoiminnasta. Poliisi ei nähnyt Jouha -toiminnan olevan Mustavihreille päiville osallistuneille mitään uutta tai tuntematonta poliisitoimintaa:

“...niin kyllä siinä varmaan uutuus, mutta mä uskoisin, että ...Mustavihreille päiville osallistuva väki niin, koska ne ei oo pelkästään tamperelaisia, koska siellä puhuttiin jopa aivan kielillä, että lontootakin taisi joku heittää ja saksaa puhu eli ei se oo vierasta - Jouha -toiminta. Ei varmasti englantilaisille tai saksalaisille, jotka osallistuu tämmöseen toimintaan, enkä usko että ruotsalaisillekaan. Ja sitten, jotka tulee pääkaupunkiseudulta jos on osallistunut siellä jonkinnäköisiin mielenilmaisuihin, niin varmasti tuntee Jouha -toimintaa. Mutta se, että miten media, jos puhutaan Tampereen Aamulehti täällä, paikallistelevisiot ja muut niin uskosin että on uutta. Eli siinä tulee se, että ... mikä se Jouha-joukkue on ja ...että nyt me ollaan jotain kommandomiehiä että meillä on kommandopipot päässä...menee aivan suhteettomuuksiin ja ihan väärille raiteille ...”(PH3M)

Suomessa Jouha uudenlaisena toimintamuotona luo uudenlaisen suhteen poliisin ja yhteisön välille, jossa symbolisesti ja konkreettisesti on poliisin voimankäyttäminen tai ainakin sen näyttäminen keskeisessä asemassa (McLaughlin 1996, 67—68; Waddington 1991, Chapter 5). Kyseessä on symbolinen poliisin imagoa määrittävä viesti valtiolta kansalaisille, jossa “poliisi on ystävämme” -mielikuvan lisäksi muistutetaan voimankäyttöön valmiista poliisista, joka on saanut uudenlaisen, suurelle yleisölle vieraan, epänormaalin poliisitoiminnan (an alien force and alienating force) erityispiirteen mielikuvan täydentäjäksi (Waddington 1991, 256). Kysymys Jouha -toiminnan hyväksyttävyydestä tai hyväksymättömyydestä on kaksitahoinen: kysymys on poliisin varautumisesta toimimaan uudella tavalla ja toisaalta kysymys on siitä, missä tilanteissa ja keihin kohdistettuna toiminta on hyväksyttävää (ks. Waddington 1999, 83).

Varsinainen voimankäyttäminen ei poliisimiesten määrittelemänä ollut poikkeuksellisen vahvaa tai ylimitoitettua. Keskustorilla ollut ihmisjoukko, joka poliisin oletuksen mukaan oli valmistelemassa toimintaansa, yritettiin saada kehoitusten avulla hajaantumaan ja poistumaan pienissä ryhmissä pois alueelta apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjasen yleisohjeiden mukaisesti. Kenttäjohtaja tulkitsi joukon vihamielisyyden ja aggression asteen sekä sen kanavoitumisen (esimerkiksi poliisiin kohdistuvina mielenilmauksina mm. yhteislaulut, joissa ylistettiin edellissyksyisten poliisimurhien tekijää Sten Christenseniä) siten, että kyseessä oli laitton (ilmoittamaton) mielenosoitus ja poliisin oli otettava aktiivinen rooli tilanteen rauhoittamiseksi.

Jouha -yksikön avulla pyrittiin ajamaan osallistujat Vanhan kirkon taakse, pois heidän miehittämältään kirkon edustan aukioalueelta. Osa joukkiosta kuitenkin alkoi passiivisen vastarinnan eli kieltäytyi poistumasta alueelta ja heittäytyi maahan makaamaan poliisien yrittäessä saada heitä lähtemään. Joukko kiersi kirkon ja palasi takaisin aukiolle, jolloin poliisi aloitti yksittäisten ihmisten kiinniotot kenttäjohtajan käskyjen mukaisesti.

Poliisi kiinniotti yksittäisiin väkivallantekoihin syyllistyneitä (jääkökkäreitä tai lasituoppeja heitelleitä ja poliisiautoja vahingoittaneita henkilöitä), huutelijoita ja muiden yllyttäjiä. Kenttäjohtajan käskyjen mukaisesti kiinniotettiin neljän-viiden poliisimiehen voimin epäiltyjä henkilöitä suojaten kiinniottoja koirapartioiden avulla. Poliisiin kohdistuva väkivalta oli lähinnä kiinniotettavien tai heidän vapautustaan yrittävien henkilöiden huutamista, potkimista, rimpuilemista, huitomista ja passiivista vastustamista (maahan heittäytymistä). Poliisin

fyysinen voimankäyttäminen liittyi kiinniottoihin ja useimmat kiinniotetut jouduttiin kantamaan passiivisen vastarintansa vuoksi poliisiautoihin. Tilanteeseen osallistuneet poliisimiehet kuvailivat poliisin voimankäyttöä ja heihin kohdistunutta väkivaltaa seuraavasti:

“...työturvallisin tapa ensinnäkin meille, se on hänelle itselleen, että hänet otetaan kunnolla kiinni ...kokemus on osoittanu, että se on molemmille osapuolille kaikkein turvallisin tapa. Siinä lisävahingot estetään ja mahdolliset vammat.”(PH1M)

“...mun mielestä siinä ei mitään hirveetä voimankäyttöä edes ollu... pistettiin sen verran enemmän poliisimiehiä siihen, että se saatiin niinku nätisti. Ettei siellä mitään painimaaotteluita ollu tarkoitus järjestää vaan että, se otettiin ja saatiin haltuun ja sitten se kannettiin nätisti ...ja jos se oli aggressiivinen eli ei suostunu itte kulkeen taikka rimpuili pirusti vastaan, niin sitä enemmän poliiseja ja sitten tarvittaessa se käsirauhoitus, ettei se pääse huijtoon ja riehuun ja sitten vaan kanto poliisiautoon ja aina mahdollisimman nopeesti pois sitten.”(PH3M)

“...pienää potkimista tönimistä ja sitten näitä tuopeilla heittäilyitä ...se väkijoukon uhka ...oli meillä aistittavissa. Semmonen vastakkainasettelu mikä siinä oli, muttei ei niinku tämmöstä... että joku olis varsinaisesti hyökänny jonkun kimppuun niin tämmöstä ei ollu että enemmänkin sellaiset, että joku oli jostain aiheesta otettu kiinni niin ...semmonen väkijoukko tai joku siitä tuli vapauttaan sitä ja silloin kohdisti niinku poliisiinkin sitä väkivaltaa, että repi poliisia ja semmosta. Mutta ei mitään semmosia aktiivisia hyökkäyksiä, että oikeestaan nää tuopin heittälyt ja nää oli ainoita semmosia, jotka tuli täysin sieltä väkijoukosta sillai ekstemporee.”(PH2M)

Suomessa poliisi suhtautuu voimankäyttöön tarkasti eikä liian kovia otteita hyväksytä poliisimiesten keskuudessa. Voiman kontrolloiminen on poliiseille kunnia-asia. Voimankäytön ylilyöntejä ilmenee äärimmäisen harvoin ja periaatteena on enemmänkin voiman näyttäminen kuin sen käyttäminen. (Korander 1999.) Tämä eetos oli vahvana esillä myös tamperelaisten poliisimiesten tilannekuvauksissa. Suomalaisen poliisin asennoituminen ei ole yhtäläinen sak-salaisten kollegojensa kanssa, jotka esimerkiksi näkivät väkivallan hauskanpitona ja he suorastaan ylpeilivät Hannoverin Kaospäiville osallistuneiden punkkareiden hakkaamisesta (Böttger 2000).

Poliisin “täsmäkiinniottojen“ tavoitteena oli oikeudenmukainen ihmisten kontrollointi joukkotilanteessa. Kiinniottojen perustana tuli olla teko, johon epäilty oli syyllistynyt tai voitiin perustellusti olettaa syyllistyvän. Joukkotilanteissa on kuitenkin hankalaa tämä syyllisyyden todentaminen. Ensinnäkin joukkotilanteet ovat monesti kaoottisia ja sekavia, jolloin kiinniottojen suorittaminen on hankalaa ja joskus jopa mahdotonta. Toiseksi tilanteissa on yleensä

myös syyttömiä sivustaseuraajia, joihin ei saisi tarpeettomasti kohdentaa voimatoimenpiteitä. Tampereen poliisi näki onnistuneensa täsmätoiminnassaan hyvin eikä kiinniotetuksi joutunut sivullisia tai syyttömiä henkilöitä. (ks. Waddington 1991, 159-170, 181.)

Kiinniotot rauhoittivat tilanteen ja poliisi päätti poistua paikalta, koska Jouha -yksikkö näytti olevan rauhoittuneeseen tilanteeseen liian provosoiva. Yleinen hässäkkä keskusta-alueella oli kerännyt runsaasti uteliasta yleisöä, joka myös vauhditti poliisin paikalta poistumista. Poliisimiehet näkivät, että poliisi toimi oikealla tavalla suhteessa silloisiin tietoihin ja sen hetkiseen tilanteeseen siitäkin huolimatta, että :

“...näin jälkeinpäin kuulin, että heillä oli ovet lukossa heidän majoituspaikkaan ja sinne ei lopulta sitten päässy. Niin se osaltaan aiheutti sitä, että se porukka aina uudelleen ja uudelleen keräänty sinne (Keskustorille, KS). Mutta näistä meillä ei ollu mitään tietoo, muuta kun ne laput, että mcdonaldsit murskataan ja se oli niinku sen hetkinen tieto ja niillä tiedoilla oli toimiminen, jotka sillä hetkellä oli olemassa /...menisi paremmin jos tiedettä kummatkin niinku että mitkä on tavoitteet ja ei tuu semmosesta tiedottomuudesta johtuvaa turhaa yhteenottoo osa oli näin jälkeinpäin aatellen selvästi semmosta että ei ollu tietoo toisen tavoitteista /...ei ollu niinku sitä yöpaikkaa, heillä ei ollu sitä keikkapaikkaa tää Nykyaika meni alta ja nää on niitä tietoja, mitä me sitten niinku jälkeinpäin ollaan kuultu, että se oli niinku ainakin osasy siihen, että minkä takia ne kokoontu sinne/... jos jälkeinpäin haluaa sanoa varmaan oltais pitempään kaateltu jos me oltas tiedetty ne syyt minkä takia ne kokoontuu sinne Keskustorille ja jos olis tiedossa, että tota minkä tyylistä tää mielenosoitus yleensä on ja oltais päästy niitä neuvotteluita tekeen...” (PH2M)

POLIISIN LUOTTAMUS OMAAN TOIMINTAANSA

Poliisilaki (493/95) 1§ määrittelee poliisin tehtävän seuraavasti:

“Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetyt tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua.” (alleiviivaukset, KS.)

Lainsäädännössä poliisin yhteiskunnalliseksi funktioksi määritelty asema tuli esiin eri tasojen poliisimiesten tavoitteissa ja omien toimintalinjojen valintojen perusteluissa. Poliisilla oli vahva luottamus oman toimintansa lainmukaisuuteen ja heidän organisaationsa kurinalaisuuteen, joka esti väärinkäytökset ja ei-hyväksyttävän toiminnan.

Suomalaisilla poliiseilla on “hyvinvointivaltiollisen poliisikulttuurin” -eetos vahvana periaatteena toiminnassaan. Pohjoismaiset tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden periaatteet ovat poliisitoiminnan kantavat perusarvot eli suomalainen poliisi ei ole eriytynyt “omalakiseksi” ja vieraaksi alakulttuurimaiseksi organisaatioksi kuten esimerkiksi brittiläisessä yhteiskunnassa (ks. esim. Reiner 1992, Chapter 3; Waddington 1999, Chapter 4). Suomalainen poliisi haluaa olla kansalaisten heille osoittaman luottamuksen arvoinen. (Korander 1999.)

Tämä poliisin luottamus lainmukaisuuteen ja itsensä näkeminen kansanläheisenä yhteiskunnan palvelijana tulee esille apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjasen tapahtumaa koskevan uutisoinnin arviossa:

“...rajoittuneita mekin niinku kaikki muutkin, että me nyt joudutaan sitten pitämään virkavallan puitteissa kiinni tästä juridisesta näkökulmasta ja sitten me pidetään tästä poliisikulttuurista, poliisin perinteisestä näkökulmasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden määrittelyn suhteen ja kuka sitä loukkaa ja mitä pitäis tehdä ja näistä linjauksista... /...tärkeä viesti meille, että tuli ilmi se, että poliisi on viime kädessä tässä yhteiskunnassa se, joka sille laissa suoduin voimakeinoin säilyttää yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ja ennalta estää lainrikkomista ja tota nähdään, että mitä se viime kädessä tarkoittaa ...ja sitä kautta osataan arvioida ehkä paremmin niinku poliisitoimintaa niinku tietyllä tavalla äärimuodoissaan ja otetaan siihen kantaa. Että ei niinku surutta vaan uskota ja luoteta ja puohusteta poliisia niinku lähtökohtaisesti ja yhteiskunnan niinku väkivallankäyttöä, vallankäyttöä jota poliisi on valjastettu ja velvoitettu käyttämään./...joskin ehkä olis toivonut sitä, että se kun nää tietyt väitteet ...että poliisi hakkaa ja purettaa ja tällai niinku on fasisti niin sehän on selkeä juttu, että sellainen väite, että poliisi syyllistyy lainrikkomuksiin ja se ei mun mielestä ole pikku juttu enää, että se

pitäisi se on oikeuden käsiteltävä asia ja sikäli kun oikeus käsittelee niin sitten pitäisi tuoda mun mielestä niinku esille.“

Käsitteinä turvallisuus ja yleinen järjestys ovat määritelmällisesti hyvin laajoja ja tilannesidonnaisia eikä niille ole sisällöllisesti universaalia määrittystä (ks. Virta 1998, 24—25). Tämä tulkinnallinen piirre näillä käsitteillä aiheuttaa sen, että laillisuusnäkökulmasta nämä käsitteet saavat konkreettisen sisältönsä poliisin toiminnan kautta. Poliisi toimii lain velvoittama näiden käsitteiden arkielämän konkreettisen sisällön tulkitsijana ja toimeenpanijana.

Ari Lahti on teoksessa *Poliisi ja joukkojenhallinta* (1997, 19—21) määritellyt käsitteitä yleinen järjestys sekä turvallisuus ja niiden häiriöt seuraavasti:

“Yleinen järjestys ja turvallisuus on oikeusjärjestyksen tarkoittama normaalisuuden tila yhteiskunnassa. Se takaa ihmisille mahdollisuuden julkisilla paikoilla toimia oikeusjärjestyksen sallimalla tavalla. Se vaihtelee ajan, paikan ja aikakauden mukaan. Pitää sisällään myös toiminnan, jota ei ole oikeusjärjestyksessä kriminalisoitu eli sen rikkomiseen riittää pelkkä moitittava käyttäytyminenkin.“/ “Yleinen järjestys tarkoittaa tavanomaisen elämänmenon säilyttämistä ja hyvien tapojen noudattamista yleisillä paikoilla. Yksityisiltä paikoiltakaan ei saa aiheuttaa häiriötä yleiselle tai muiden yksityisille paikoille. Mittapuuna toimii yleinen mielipide.“

*“Poliisin terminä yleisen järjestyksen **häiriö** tarkoittaa yksilön tai pienehkön väkijoukon aiheuttamaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantamista, mikä ei kohdistu suoraan poliisiin tai poliisin virkatoimiin. **Mielenosoitus** on yksityisten henkilöiden tai järjestöjen järjestämä joukkoesiintyminen tai joukkokokous, jonka tarkoituksena on voimakkaasti korostaen, huomiota herättäen ja mahdollisesti uhmaten esittää vaatimus, vastalause tai mielipide jonkin asian puolesta tai jotain vastaan. Mielenosoitus ei synny itseksensä vaan se on jonkun tahon erikseen järjestämä. **Mellakka** on suurehkon väkijoukon yhteisymmärryksessä tekemä väkivalta henkilöitä kohtaan, väkivaltainen teko, väkivaltainen mielenosoitus, vakava levottomuus. Mellakassa saattaa esiintyä omaisuuden hajoittamista ja poliisin laillisen virkatehtävän aktiivista tai passiivista estämistä.“ (Virta 1998, 19—20.)*

Poliisin määrittelemänä Mustavihreät päivät oli potentiaalinen riskitekijä synnyttämään keskusta-alueelle yleisen järjestyksen häiriöitä. Lauantaina eräs häiritsevä tekijä olivat päihtyneet ihmiset:

“... suurin osa niistä mitä kiinniotettiin niin ne oli tämmösiä yksittäisiä näistä ravintoloista, missä he olivat olleet häiriötä aiheuttaneet ...ravintoloitsijoillakin kynnys niinku kutsua poliisia oli suht’ alhainen, kun niitä meni kymmenen kahdenkymmenen hengen porukoita sinne ja sitte tietysti oli vähän tällai niinku ulkomuodoltaan niinku muusta asiakaskunnasta poikkeavaa ja sitte aiheutti tämmöstä ristiriitaa niiden muiden

asiakkaiden kanssa ja siinä oli semmosta suunsoittoa ja oli tietysti vahvasti päihtyneenä... sitte tämmösiä rappuihin sammuneita tuotiin“(PH2M)

“(kiinniotot, KS)...illanaikana tai päivänäikana niin liittyi ihan tämmöseen yleisen järjestyksen ylläpitämiseen. Niitä päihtyneitä otettiin talteen ja päihdehäiriöitä ...jotta katurauha säilyis’ niin niitä sitten otettiin“(PH1M)

Nuorten ihmisten kokoontuminen viikonloppuisin kaupungin keskustaan ei ollut mitenkään poikkeuksellista tapahtuman ajankohtana. Mustavihreille päiville osallistuvat olivat kuitenkin joukkona poikkeuksellisen tarkan tarkkailun kohteena oleva nuorisoryhmä.

“...siihen aikaan, kun meillä ei tuota keskustan valvontateemaa silloin ollu vielä niin se on semmonen paikka (Keskustorin lähialue, KS) ...mihkä kokoonnutaan. Muttei tää paikka missä nää mielenosoittajat kokoontui illan mittaan aina, niin se Vanhan kirkon edusta, niin se ei oo taas semmonen perinteinen, että se on semmonen vähä hämysempi paikka ja siinä ei oo niinku mitään palveluja lähellä ...se ei sieltä keskustasta niitä suosituimpia paikkoja. Mutta kyllä siellä muuten tuota nuorisoo on ihan sanotaan, että satoja kuitenkin ja näitä mielenosoittajia oli jonkun verran toistasataa silloin illalla kokoontunut. Että kyllä se niinku selvästi semmonen erottuva porukka ja tietysti jo ihan pelkästään tollasen ulkosen rekvisiitan mukaan, että siinä oli monenlaista banderollia ja tietysti tää käyttäytyminen muutenkin niin ja olihan meillä tiedossa, että missä päin ne liikkuu koko ajan pyrittiin ennakoimaan vähän niitten toimia.“(PH2M)

Nuoret ihmiset ovat alttiimpia kuin muut kansalaiset joutumaan poliisin kontrollin kohteeksi jo siitä syystä, että he viettävät aikaansa paljon julkisilla paikoilla, joka saattaa aiheuttaa turvat-tomuutta ja pelkoa aikuisväestön keskuudessa (Waddington 1999, 45—48). Keskeiseksi kysymykseksi tulee, millaisista arvolähtökohdista ja käsityksistä käsin yleistä järjestystä ja turvallisuutta arvioidaan ja toteutetaan käytännössä eli kenen käsityksiä normaalista yhteiskunnallisesta tilasta käytetään ohjenuorana (mt. 42—43).

Nuorten suhtautumista mm. poliisiin tutkineet Grönfors ja Hirvonen (1990, 35—41) havaitsivat, että nuoret suhtautuivat melko myönteisesti poliisiin (“järjestyksen ja turvallisuuden takaajia”), mutta negatiivisina piirteinä nähtiin liiallinen virkaintoisuus (pikkuasioihin puuttuminen) ja liian voimallinen puuttuminen tilanteisiin kuulematta nuorten omia tulkintoja ja käsityksiä asiasta. Nuoret ovat tietyissä tilanteissa marginaalikansalaisia (“not-yet-citizens”), joita voidaan kontrolloida ja erikoistarkkailla heidän omaksi parhaakseen (Waddington 1999, 45—46).

Poliisi määritteli Keskustorin tilaisuuden laittomaksi mielenosoitukseksi. Perusteina tähän määritykseen olivat joukon iskulauseiden huutaminen poliisille, joukon haluttomuus neuvotteluihin ja paikalta poistumiseen poliisin kehoitusten mukaisesti ja poliisin olettamukset joukon keskusta-alueelle suunnittelemista häiriöistä. Poliisin olettamusten vastaisesti häiriöt ja lainvas-taiset teot eivät kohdistuneet Keskustorin läheisyydessä sijaitseviin turkisliikkeisiin tai pikaruokaravintoloihin vaan poliisiin ja sen määrittelemään yleisen järjestyksen tilaan. Poliisi oli siten itsekkin osa tämän “mielenosoitustilanteen” syntymistä, koska sen tilanteeseen osallistuminen sai aikaan protestoinnin (yleisen järjestyksen häiriön syntymisen) ja lainvastainen toiminta sekä häiritsevä käyttäytyminen kohdistui vain ja ainoastaan poliisiin.

Poliisin toiminnassa oli muutamia yhtäläisyyksiä Cohenin (1987) esittämälle nuorisojengien kontrollikulttuurille, jossa poliisin reagointia tarkasteltiin rituaalisena toimintana, jossa keskeistä oli poliisin voimannäyttö. Vaikka tilanteet ja nuorten käyttäytyminen olivat rauhoittuneet, piti poliisi voimakeinonsa entisellä tasolla, koska uskomukset nuorisojengeistä ja heidän toiminnastaan legitimoivat kontrolloinnin ylläpitämisen. Poliisin taktiikka johti siihen, että nuorisoryhmät asetettiin jatkuvan kiinniottouhkan alaisuuteen ja jo ulkonäölliset symboliset merkit johtivat kontrollin kohteeksi joutumiseen. Rituaalissa poliisi näytti oman voimansa olemassaolon ja asetti kontrollitoimillaan nämä nuorisojengit yhteisön toivoman hallinnan alaisuuteen. Siten poliisi toi toiminnallaan esille sen, kenellä on lopullinen valta ja oikeutus määritellä yhteiskunnassa tasapainoisuuden tilaa eli yhteisön enemmistöllä määrittelijänä ja poliisilla näiden määritysten toteuttajana. (mt. 91—101, 138.)

Oikeudenmukainen ja yhdenvertainen poliisitoiminta tarkoittaa sitä, ettei kansalaisia aseteta keskenään eriarvoiseen asemaan kahden toisistaan eriytyneen ja rinnakkaisen — kontrolloivan ja palvelevan — poliisin olemassaololla. Yhteiskuntaan ei saisi syntyä ryhminä “muukalaisia”, joihin kohdistetaan pääosin vain kontrollia ja yhteistyö heidän kanssaan jää sivuseikaksi, tai etuoikeutettua ja tyytyväistä enemmistöä, joka nauttii ystävällisen poliisin palveluista ja saa määritellä poliisille pelkojaan, joita poliisi palveluksineen hoitaa pois. Poliisille siirtyy vastuu tiedostaa oma demokraattinen asemansa yhteiskunnassa ja ehkäistä, ettei tällaista selkeää kah-tiajakautumista pääse syntymään Suomessa. (ks. Virta 1998, 134, 144—145, 158.)

III OSALLISTUJIEN VERSIO

PAISUNUT BAARIRÄHINÄ RAVINTOLA NYKYAJASSA

Osallistujien näkökulmasta viikonvaihteen tapahtumat lähtivät liikkeelle pienestä kipinästä, joka laajeni turhan suuriin mittakaavoihin. Perjantai-illan kärhämöinti ravintola Nykyajassa oli pääosin seurausta sekä poliisin että paikallaolleiden ihmisten epätietoisuudesta, joidenkin ihmis-ten humalatilasta ja poliisin ylireagoimisesta sekavaan tilanteeseen. Suurin osa paikalla olleista ihmetteli syytä poliisiin paikalle tuloon ja voimankäyttöön. Voimankäyttöä arvioitiin ylivoimaisesti tilanteeseen ja sai osan väkijoukosta protestoimaan ja vastustamaan poliisin toimintaa. Koko episodi ja siihen liittyvät reaktiot tulivat yllätyksenä kaikille osapuolille.

Poliisin toiminnan ylivoimaisesti arvioiminen ja epäselvyys syistä, joiden perusteella poliisi kiinniotti heitä kritisoineen nuoren miehen, olivat kipinästä koko tilanteelle. Olosuhteet johtivat kiinniotetun vapauttamisyhteyksiin sekä poliisiin kohdistuvaan henkiseen, verbaaliseen ja fyysiseen vastustamiseen. Tapahtumien alkusysäystä kuvattiin seuraavasti:

“... yleensä kun ne (poliisit, KS) menee johonkin kapakkaan pätemään ...tulee hakeen tyypin pois kapakasta ...yleensä ne nyt voi heittää, paiskoo, sitä pitkin seiniä tolleen ihmiset ei hirveesti reagoi ...ihmisillähän kilahti, koska siis se siinä oli erona, että kaikki rupes puolusteleen ...siinä näytti, että kun ihmisillä on kauheesti negatiivisia kokemuksia poliiseista niin ne kaikki sitte tuli yhtäkkiä pintaan ...ne rupes vaan ylireagoimaan ja kutsu lisää apuvoimia paikalle ...” (OH3M)

“Poliisit, jotka sinne tuli, joutu monen sadan ihmisen keskelle, jotka mun mielestä oli ihmeen rauhallisia ...se tilanne oli tosi rauhallinen ennen kuin se (kiinniotettu mies, KS) rupes sieltä huutelemaan ja sitten se vasta niinku riistäytyi käsistä ... siitä vasta ihmiset hermostu, mutta siinä vaiheessa ei kukaan niistä kolmestasadasta ihmisestä käynyt niitten päälle ... olishan kolmesataa ihmistä voinu tehdä niille jotain, mutta jotenkin se on aina, että poliisi on poliisi jota sitten ilmeisesti jollain tapaa kunnioitetaan sielläkin.” (OH2N)

Kiinniotolla oli sekä ravintola Nykyajassa että sen edustalla suuri sivustaseuraajien joukko, josta pieni aktiivinen osa yritti vapauttaa kiinniotettua ja kritisoiti poliisin toimintaa. Tämä aktiivisten osa kyseenalaisti poliisin toiminnan hyväksyttävyyden ja näki oikeudekseen puolustaa kiinniotettua poliisin kovilta otteilta, jota eräs läsnäollut kuvaili seuraavasti:

“ Poliisien otteet olivat tarpeettoman kovat, niitä luonnehtisin pahoinpitelyksi. Poliisien otteiden seurauksena kiinniotettu vuoti runsaasti verta päästään... poliisit tönivät väkivaltaisesti tapahtumaa seuranneita ihmisiä kauemmaksi... ” (OR5M).

Ravintola Nykyajassa järjestettyyn konserttiin osallistuneista suurin osa oli varsin tietämättömiä tapahtumien kulusta ja he joutuivat keskelle levotonta tilannetta, joka herätti yleistä hermos-tuneisuutta ja ihmettelyä siitä, että mistä tässä kaikessa on oikein kysymys. Yleistä rauhat-tomuuden tunnetta aiheutti myös poliisin lisävahvistusten paikalle saapuminen. Tilanteeseen osallistuvien henkilöiden lukumäärää kasvatti myös uteliaiden ohikulkijoiden ja sivustakatsojien joukko, joka lisäsi entisestään tilanteen sekavuutta.

Monet Nykyajan edustalla olevista osallistujista alkoivat huolestua tästä uteliaita sivustakatsojia keräävästä Mustavihreisiin päiviin liittymättömästä lisäohjelmanumerosta. Runsaslukaiseen ja suurelta osin passiiviseen ihmisjoukkoon näytti olevan hankalaa saada yhteisymmärrystä aikaiseksi. Tilanteessa alkoi olla läsnä liikaa ihmisiä ja tilanteen hallinta riistäytyä käsistä:

“...siinähan ei loppujen lopuksi tapahtunut yhtään mitään. ...jotain poliisiautoa keikutettiin sitte joku heitti lumipallolla jotakin ja niin edespäin, että taisi olla hivin ja melun ympärillä se suurin osa siitä kahakoinnista. ...paikallisena huomasin, että kuinka se tilanne alkoi riistäytyä käsistä ... mä yritin sitten lähinnä rauhotella niitä ihmisiä...” (OH3M)

Sama henkilö näki koko tapahtumassa lumipalloeftin piirteitä eli pienestä lumipallosta kasvoi kasvamistaan rinnettä alas vierieksään melkoinen hallitsematon lumivyöry: *“Perjantain konflikti oli lähinnä sitä, että eräs mieshenkilö vetäs liian tiukat kännit ja sitten tuli poliisi ja se sitten johti yhteen asiaan ja toiseen ja kolmanteen. Lähinnä se oli paskaa tuuria ja sitten se poliisin ylireagoiminen kun niiden pitää päteä joka paikassa.” (OH3M)*. Tilanne oli osallistujien näkökulmasta erittäin sekava, kaoottinen ja täynnä epätietoisuutta. Tämä oli aistittavissa koko joukosta — myös poliiseista. Tilanne ratkesi siten, että ihmiset ja 14 poliisipartiota poistuivat vähitellen paikalta.

Tilanteen räjähtämisherkkyyttä lisäsi sekin, että paikalla oli myös poliisin yhteiskunnalliseen asemaan kriittisesti suhtautuvia ihmisiä sekä myös niitä, joilla oli omakohtaisiin aikaisempiin kokemuksiin pohjautuva negatiivinen yleismielikuva poliisista. Tämän tekijän edustavuutta osallistujissa on mahdoton arvioida, mutta yksittäisiä poliisia negatiivisesti arvostelevia piirteitä tuli ilmi aineistosta (esimerkiksi rinnastukset Gestapoon, poliisin näkeminen väkivaltaa käyttävänä ja hakevana instituutiona sekä “Jo pelkkä poliisin näkeminen saa näkemään punaista”- luonnehdinnat joistakin henkilöistä). Täten paikalla oli varmasti

edustettuna suoma-laisten 16 %:n vähemmistö, joka ei luota poliisiin paljoa tai melko paljoa kuten arvotutkimus (Suomen tulevaisuus — taloudesta arvoihin 1997) tuo ilmi (ks. Virta 1998, 119).

Poliisisuhdetta merkittävämmässä asemassa oli kuitenkin joukkoilmiö, jossa jalkapallotermein oli kaksi toisistaan selkeästi erottuvaa joukkuetta, jotka pelasivat kumpikin eri säännöillä (oletetusti) samaa peliä. Suuri lukumääräisen ihmisjoukon läsnäolo samassa tilanteessa ja heidän käyttäytymisensä samankaltaisuus loivat tilanteeseen osallistuvista ihmisistä joukon, johon kuulumiseen liittyi tietty kiehtovuus—pelottavuus -vastakkainasettelu (ks. Melucci 1996, 371—374). Ihmiset olivat samassa epätietoisessa ja äkkiarvaamattomassa tilanteessa olevia yksittäisiä ihmisiä, joiden oli helppo olla mukana yksilöinä, omine tarkoituksineen muiden yksilöiden tavoin ja toisaalta he olivat turvallinen kollektiivinen ihmismassa (osa “ilman pelipukua olevaa” joukkuetta).

Ravintola Nykyajan baariräihinä muistutti hätätilannetta, jossa odottamattomasta ja äkillisestä tilanteesta johtuen totut ihmisten keskinäiset vuorovaikutuksen ja ongelmien ratkaisutavat joutuivat koetukselle. Monelle kyseessä oli uudenlainen ja arkipäiväisestä rutiinista poikkeava tilanne. Tällaisessa hätätilanteessa on ongelmien ratkaiseminen vaikeaa sen vuoksi, että ensinnäkin rutiinimaisiin tilanteiden ratkaisumalleihin liittyy epävarmuutta: tavanomaisista arvoista ja normeista ei ole enää välttämättä jaettava yksimielisyyttä ja tilanteen uutuuteen liittyy vahvoja pelon ja sekavuuden tuntemuksia. (Melucci 1996, 372—375.)

Mustavihreille päville osallistuneiden näkemyksen mukaan poliisi ylireagoi tilanteen ongelmallisuuteen nähden, joka aiheutti sen, että tilanne sai silloisen ylimitoitettun mittakaavansa. Poliisi ei hallinnut kyseistä tilannetta ja toimillaan vain ylläpiti tilanteen jatkumista ravintolan pihassa. Nykyajan episodi oli epämieluisa kokemus ja osallistujien oli vaikea ymmärtää sitä, että Mus-tavihreiden päiviin liittymättömästä ikävästä välikohtauksesta poiki heidän näkökulmastaan laajat seuraukset koko tapahtumaa ajatellen.

AJOJAHTI JA TYLY KOHTELU

Lauantaiaamuna Mustavihreät päivät jatkuivat alkuperäisen ohjelman mukaan. Tosin edellisiltä tapahtumiseen oli osallistujien keskusteluissa mukana ja myös henkilöt, jotka eivät olleet ravintola Nykyajassa tai tulivat lauantaina mukaan tapahtumaan, kuuluivat edellisillan juo-nenkäänteistä. Tapahtuman järjestäjille muodostui ongelmaksi ravintola Nykyajan ilmoitus, ettei sen tiloja voi käyttää alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, ja heitä työllisti koko päivän uuden konserttipaikan etsiminen illaksi ja vieläpä tuloksettomasti. Lisäksi poliisin näkyvä toiminta lauantaina sekä erityisesti koko päivän ajan suoritettut kiinniotot aiheuttivat sen, että Mustavihreille päiville osallistuneet ihmiset kokivat joutuneensa poliisin ajojahdin kohteeksi täysin syyttä. Lauantaina edellisiltä omine ongelmiseen oli mennyttä aikaa, mutta epäselvyyttä ja ihmetystä herätti lähinnä poliisin aktiivisempi toiminta, jolle ei löytynyt oikeutusta päiville osallistuneiden näkemyksissä.

Lauantaipäivän kiinniotot ja poliisin kiusallinen läsnäolo

“... koko päivän niin jokapuolella kaupunkia oli poliiseja. Ja sitte ku kumminki ne ihmiset oli kaupungissa ja osa liikkui niinku porukoissa niin poliisithan jahtas niitä koko ajan...niitä oli ympäri kaupunkia. Poliisit tuli, että te ette saa olla täällä, pitää lähtee ja hajaantua pois ja yli kolmen ihmisen ryhmässä ei sitte kävellä elikkä poliisi tavallaan jahtas koko päivän silloin...” (OH1M)

“...poliisi oli hyvin näkyvästi esillä kaupungilla koko ajan, pysäyttellen ihmisiä kadulla, tarkastaen henkilöllisyyksiä ja tehden ruumiintarkastuksia.../ Useita poliisiautoja seurasi meitä jokaisessa näissä tapahtumissa, ja muutamia ihmisiä otettiin kiinni aivan naurettavin syin, kuten olutpullon hallussapidosta, virtsaaminen puistossa tms. “ (OW10M)

Poliisi oli osallistujien näkemyksen mukaan ottanut koko tapahtuman silmätikukseen. Poliisi oli Tampereen kaupunkikuvassa näkyvästi esillä ja erityisesti Mustavihreiden päivien tapahtumissa oli poliisi passiivisesti paikalla edellispäivää enemmän. Myös kaupungilla ryhmässä liikkuneet ihmiset kokivat ahdistavaksi poliisien ryhmien hajaannuttamisyritykset, ihmisten liikkeiden seuraamisen sekä puuttumisen tavallisesti huomioimatta jääviin pikku järjestyshäiriöihin.

Myös edellisillan tapahtumat olivat herkistäneet huomioimaan enemmän poliisin liikkeitä ja toimia. Poliisi oli toki lisännyt henkilömääräänsä edellisillan perusteella ja tämän myös osallis-tujat huomasivat. Epäluuloisuutta erityisesti herätti myös ambulanssien liikkuminen poliisien mukana, jolle oli vaikeata löytää myönteistä selitystä.

Myös Suodenniemen turkistarha -episodia ja siihen liittyvä poliisin toimintaa — linja-autojen pysäyttämistä paluumatkalla, kypäräanalushupuin (“kommandopipoin”) varustautuneita poliisimiehiä sekä henkilöllisyyksien tarkastamista ja läsnäolleiden videokuvaamista — ihmeteltiin mielenosoitukseen osallistuneiden keskuudessa. Eräs henkilö tiivistää suhtautumista poliisin toimiin seuraavasti: *“ Ihmiset oli sillä mielellä, että tää nyt on ihan aiheetonta ja poliisilta yliammuntaa ” (OR3N)*. Sama henkilö oli ymmärtänyt, että heihin kohdistuneet toimet liittyivät Nykyajan *“poliisikahakkaan”*, jolla ei hänen näkemyksensä mukaan ollut mitään tekemistä turkistarhalla vierailun kanssa. Mustavihreiden päivien ohjelmaan oli haettu lupa turkis-mielenosoitukselle, mutta *“se, että lähdettiin sitten sinne paikan päälle... se oli ihan spon-taani. Oikeutta eläimillehän sen järjesti.” (OHIM)* tiivisti tapahtuman järjestelyissä mukana ollut henkilö, joka ei itse ollut kuitenkaan osallistunut kyseiseen turkistarhalla vierailuun.

Poliisin nähtiin myös vaikeuttavan korvaavan paikan saamista Mustavihreiden päivien lauantai-illan rock-konsertille ja siten estävän osallistujien suuri lukumääräisenä massana kokoon-tumisen. Turhautumista lisäsi poliisien tapahtumaa järjestelvien henkilöiden aktiivinen seuraaminen:

“ Eräaseen ravintolaan mennessä meidän perässä pihaan tuli kaksi maija-autollista kommandopipoisia poliiseja. Ravintolanomistaja oli myöntöväinen antamaan meidän järjestää keikka siellä, jos se vaan sopii sille illalle varatulle bändille. Mutta sitten yksi poliiseista tuli sisälle, jutteli omistajan kanssa ja tämän jälkeen me emme sitten saaneetkaan käyttää kyseistä ravintolaa keikkapaikkana. Aloimme pikkuhiljaa luopua toivosta... ” (OR2N)

Osallistujien oli vaikea keksiä perusteita poliisin toiminnalle. He kokivat joutuneensa poliisin erityistarkkailuun, jonka aktivoitumiseen riittivät perusteiksi pelkät ulkonäölliset seikat. Osallistujat kokivat poliisin harjoittavan mielivaltaa valiten ketä tahansa epäilyttäviksi määritelmiään henkilöitä kadulta ulkonäöllisin perustein kontrolloinnin kohteeksi tai ainakin kohtelivat osallistujia epäasiallisesti ja jopa vihamielisesti:

“ Yleinen poliisimielivallan ilmapiiri näkyi poliisin kohdellessa kaikkia “poikkeavia” ja “epäilyttäviä” kuin B-, C- ja D-luokan kansalaisia (“B-luokan kansalaisille” ollaan epäasiallisia eikä kysymyksiin vastata, “C-luokan kansalaisiin” suhtaudutaan vihamielisesti ja uhkaavasti ja “ D- luokan kansalaiset” viedään suoraan tarkemmin selvittelemättä poliisilaitokselle). Tämä taas sai aikaan ymmärrettäviä voimattomuuden ja vihan tunteita ja patoutumia.” (OW13X)

“Mehän oltiin semmosia yhteiskunnan rippeitä ... esimerkiksi kaikki tää miten ne suhtautuu ... miten ne käyttäytyy kaupungilla.... Se on niinku ihan ulkonäöllinen juttu ...jotenki semmonen niinku heti saa niilä niinku niskakarvat pystyyn jos vaikka sä olisit miten fiksu ja mitä hyvänsä./ ... ensimmäisenä vietiin aina jotka ei ollu siistimmästä päästä.” (OH2N)

Mustavihreille päiville osallistujat käsittivät, että heidät oli leimattu omaksi muista ihmisistä erottuvaksi ryhmäkseen, johon poliisi kohdisti erityistä kontrollointia. Heidät oli määritelty poikkeaviksi ja yhteiskunnalle vaaralliseksi ihmisjoukoksi, johon verrattuna kuka tahansa ihminen oli suorastaan pyhimys ja mallikansalainen. Osallistujien käsityksen mukaan tällainen ihmis-ten luokittelu yhteen lokeroon, jossa ihmisten oletettiin käyttäytyvän samankaltaisesti ja tämän luokittelun vertaaminen ylikorostettuun mallikansalaisten - kehykseen, oli epäoikeudenmukaista. Luokittelu varmisti poliisin toiminnan yhteisvaikutuksella sen, että pelkkä Mustavihreille päiville osallistuminen oli merkki yhteisöllisen vihollisen (Folk devilin) asemasta. (ks. Cohen 1987, 54—61.)

Poliisien suorittamien kiinniottojen perusteet olivat osalle kiinniotetuistakin epäselviä ja epäoikeudenmukaisia. Seuraavat neljä esimerkkitapausta valottavat kiinniotettujen arvioita omista kiinniottilanteistaan:

Tapaus 1:

Miespuolinen henkilö oli kävellyt kadulla ja hänet oli kiinniotettu noin kello 20.00 poliisilain nojalla. Itse hän ymmärsi syyn omaan kiinniottoonsa seuraavasti: *“Poliisien puheiden perusteella ymmärsin heidän laittaneen papereihin syyksi päihtymyksen.”* Hän ei ollut juonut koko päivänä kuin kaksi tuopillista olutta eikä hänen päihtymystään todennettu puhallustestillä hänen toiveestaan huolimatta. Hän oli poliisin huostassa kello 7 asti aamulla eikä häntä kuulusteltu tai syytetty mistään erityisestä rikkomuksesta.

Tapaus 2:

Lauantaina iltapäivällä Tampereelle saapunut naishenkilö oli tupakalla ravintolan edessä aikomuksenaan mennä ravintolaan tapaamaan ystäviään. Hänen aikeensa kuitenkin estyi seuraavalla tavalla: *“.. poliisi ilmestyi paikalle ja tiedusteli papereita. Näytin. Sanoi, että olet kännissä, lähdetään. Koska paperini oli sinitakin povarissa, ei auttanut kuin seurata. Pyysin*

puhalluskoetta, mitä en saanut. Kai nekin tajusi, etten ole kännissä. Ainoa mitä sain kuulla oli, että olin maleksinut epäilyttävän näköisenä ravintolan edessä.“

Tapaus 3:

Tapahtumaan osallistunut nainen meni poliisilaitokselle kyselemään perjantaina pidätettyä kaveriaan sekä hänen olotilaansa. Hän kuitenkin joutui varsin yllättävään tilanteeseen:

“Poliisiasemalla sitten tiedustelin kohteliaasti ystävääni, jota oli kuulemma hakattu edellisenä yönä pahasti. Minulta kysyttiin, olinko ollut mukana Nykyajan mellakassa. Sanoin että, olin kyllä, mutta sivullisena, eikä minulla ollut mellakan kanssa mitään tekemistä. Poliisi nousi ... ja sanoi tosi vittuilevan virkavaltaiseen sävyyn, että “hyvä kun tulit vapaaehtoisesti, pidätämme sinut osallisuudesta kapinaan“. Aloin protestoida äänekkäästi, kun en käsittänyt, miten voi joutua putkaan jos tulee kyttikselle kyselemään, että miten hakattu kaveri jaksaa.“

Tapaus 4:

Lauantaina noin kello 19 Keskustorille mennyt mieshenkilö oli huomannut erään kaverinsa kiinniotetuksi ja olevan poliisiautossa. Hän oli kysynyt poliisiauton läheisyydessä seisovalta kahdelta poliisimieheltä syytä kaverinsa kiinniottoon saamatta vastausta. Hän oli vilkuttanut autossa olevalle ystävälleen, jolloin: *“ ... kaksi poliisia tuli ja sen enempiä kyselemättä tarttuivat minuun kovakouraisesti ja pistivät minut maijaan...“*. Poliisilaitoksella hän sai lisäselvitystä kiinniottonsa syistä, jotka vaikuttivat hänestä odottamattomilta: *“Yritin kysellä kiinniottoni syytä. Minut tuonut poliisi ilmoitti syyksi muistaakseni viranomaisen (väkivaltaisen?) vastustamisen sekä poistumiskehotuksen noudattamatta jättämisen. Kumpikaan syistä ei pitänyt paikkaansa (en vastustellut väkivaltaisesti enkä kuullut minkäänlaista poistumiskehoitusta) ja yritinkin sanoa tätä tietoja kirjanneelle poliisille. Hän käski hyvin epäystävällisesti minun vaieta.“*

Nämä neljä tapausta ovat omakohtaisia kokemuksia ja tuntemuksia kiinniottotilanteista. Tämä henkilökohtaisuus ei kuitenkaan vähennä kuvausten merkitystä arvioitaessa poliisin toimintaa. Oman syyttömyyden ja uhrin aseman tuntemukset ovat vahvoja kussakin tarinassa. Näillä kiinnioitoilla oli kuitenkin merkittävä asema (muiden vastaavien ohella) siihen, miten osallistujat alkoivat muuttaa suhdettaan poliisiin kiinnioitoista kuulemiensa huhujen tai itse näkemänsä perusteella.

Poliisin toiminta vahvisti osallistujien yhtenäisyyden kokemusta ja erottumista omaksi ryhmäkseen suhteessa muihin Tampereella oleviin ihmisiin luoden poliisista yhteisen vastustuksen kohteen — vihollisen. Cohen (1987, 166—172) myös havaitsi samankaltaisen muutoksen asennoitumisesta poliisiin ja sen toimintaan. Cohen tulkitsi, että Modien ja Rokkareiden suhtautuminen muuttui poliisin tiukan kontrolloinnin ja herkän pieniinkin

rikkomuksiin puuttumisen myötä siten, että leikkillinen “kissa ja hiiri” - asetelma muuttui vakavaksi ja vihamieliseksi suh- tautumiseksi tähän entiseen “leikkikumppaniin“.

Osallistujien viimeinen kokoontuminen lauantai-iltana kello 23 oli tilanne, jossa tiivistyivät sekä toivottomuus ohjelman läpiviemisestä että turhautuminen poliisiin ja tämän jatkuvaan painos-tavaksi koettuun läsnäoloon. Torille tulleiden ihmisten tietoisuus koko päivän ajan jatkuneista kiinnitoista oli karistanut luottamuksen poliisia kohtaan. Henkinen ilmapiiri konfliktia varten oli valmis.

Keskustorin viimeinen murhenäytelmä ja toivottomuuden huipentuma

Lauantaina kello 23 Mustavihreille päiville osallistujat kokoontuivat sovitusti Tampereen Vanhan kirkon edustalle. Tarkoituksena oli kokoontua viimeisen kerran yhteen kuulemaan informaatiota mahdollisen uuden keikkapaikan saamisesta, seuraavan päivän ohjelmasta sekä majoitusjärjestelyistä yösijaa vailla oleville. Kokoontumisia oli sovittu samaan paikkaan aikaisemminkin (mm. kello 17 ja 19). Ihmisten suunnittelema rauhallinen kokoontuminen kääntyi sekavaksi tilanteeksi, kun poliisi Jouha -yksikön ja muun miehistön voimin tuli paikalle ja halusi ihmisten poistuvan kirkon edustalta. Osallistujien mielialaa masensivat myös huonot uutiset: uutta konserttipaikkaa ei oltu saatu hankituksi ja huhut ja kuulopuheet poliisin suorit-tamista kiinnitoista oli kiirineet laajemminkin osallistujien korviin. Poliisin paikalle tuleminen herätti lähinnä ihmetystä, turhautumista ja toivottomuutta paikallaolijoiden keskuudessa. Niin poliisi kuin osallistujatkaan eivät pitäneet toistensa seurasta juuri siinä tilanteessa:

“Siinä oli lähinnä semmonen fiilis, että miksi te tulitte tänne että lähtekää pois ja niillä oli sama fiilis, että mitä te täällä teette, että lähtekää pois.../ Kaikki alkoi, kun ne poliisit tuli siihen, kaikki loppu kun ne lähti.“(OHIM).

Osallistujat kokivat oikeudekseen olla kirkon edustalla, eivätkä itse nähneet perusteita sille, miksi heidän tulisi poistua paikalta. Kokoontumispaikka julkisena alueena oli heille riittävä oikeutus pysyä paikoillaan muidenkin keskusta-alueella yöllä liikkuvien tavoin:

“ Tampereen keskusta on hyvin yleinen paikka ihmisille, niin nuoremmille kuin vanhemmillekin, tavata toisiaan, jutella keskenään, myös olutpullojen kanssa (ja joskus kai

välillä puistoon kustenkin) etenkin lauantai-iltaisain, enkä koskaan ennen ole kuullut poliisin pitävän sitä laittomana.”(OW10M)

Osallistujista monet olivat kuitenkin tietoisia siitä, että poliisi halusi heidän poistuvan alueelta, koska he olivat kuulleet poliisin antamat poistumiskehoitukset. Syitä sille, miksi osallistujat eivät toimineet poliisin kehoitusten mukaisesti, oli kuitenkin useita. Seuraavassa ainakin kaksi syytä haluttomuudelle totella poliisin kehoitusta:

“Kuulin poliisin antavan auton kovaäänisistä poistumiskäskyä... Näin poistumista yrittäviä ohjailtavan takaisin pääjoukkoon ja niinpä en itse yrittänyt lähteä. Myös se, että olin vieraassa kaupungissa sai minut jäämään: en halunnut lähteä yksin harhailemaan ilman yöpaikkaa. Lisäksi yritin katsella, olisiko siskoni torilla.”(OW11M)

Poliisin toiminta koettiin varsin ristiriitaisena: yhtäältä he kehottivat poistumaan paikalta toisaalta he estivät sitä yrittäneitä henkilöitä toteuttamasta kehoitusta. Tämä herätti hämmennystä osallistujien keskuudessa. Toisaalta varsinkin ulkopaikkakuntalaiset, jotka olivat vielä ilman varmaa yöpymispaikkaa, eivät halunneet poistua paikalta yksin ilman ystäviään vieraan kaupungin yöelämään, joka tuntui vastenmieliseltä ajatukselta juuri siinä tilanteessa. Kolmantena tekijänä olivat puhdas uteliaisuus uutta ja sekavaa tilannetta kohtaan: *“Kaikki oli ihan järkyttynyt ja pelkäs ja totta kai kaikki oli kiinnostuneita ja täpinässä, että mitä tapahtuu.” (OH2N)*. Eräänä syynä oli myös selkeä oma valinta vastustaa poliisin kehoitusta, jolle ei nähty olevan oikeutettua perustetta, joka haluttiin ilmaista yhteisöllisellä vastustuksella: *“Kaikki ihmiset varmasti osallistui semmoseen passiiviseen vastarintaa, esimerkiksi poliisi kehotti poistumaan, että ihmiset pysy siinä kasassa, ettei kukaan halunnu lähteä.”(OH1M)*

Osallistujien vastarinta poliisia kohtaan oli pääasiallisesti passiivista tottelemattomuutta ilman väkivaltaa. Osallistujat myönsivät, poliisille oli huudettu protestoivasti ja yksittäisiä esineiden heittäilyitä oli suoritettu. Eräs paikalle sivullisena tullut henkilö, joka kuitenkin ajautui ulkopuo-lisena mukaan joukkioon antaakseen *“moraalisen tukensa rauhassa käyttäytyvälle väkijou-kolle* *“ kuvaa tilanteen “väkivaltaisuutta” seuraavasti:*

“Tapahtumien kutsuminen poliisin kanssa käydyksi “nahisteluksi”, “yhteenotoiksi”, tai “levottomuuksiksi” on kokemuksieni mukaan kohtuutonta ja harhaanjohtavaa, sillä lähes kaikki näkemäni väkivalta oli yksipuolisesti poliisin käyttämää... Paikallaolijat reagoivat yleisesti ottaen yllättävän rauhallisesti, ja siitä haluan antaa heille arvostukseni... kaikki olivat enimmäkseen ihmeissään poliisin toiminnasta.”(OW11M)

Poliisien toimenpiteet koettiin yleisesti ylimitoitetuiksi ja kovaotteisiksi ja monessa tapauksessa perusteettomiksi. Poliisin käyttäytymistä luonnehdittiin epäasialliseksi ja vihamieliseksi. Jouha-yksikön osallistumista arvioitiin tarpeettomaksi ja tämä vahvisti epäluuloisuutta epäasiallista poliisia kohtaan:

“Tunnelma torilla alkoi kiristyä, sillä poliisi käyttäytyi aggressiivisesti kokoontujia kohtaan. Kommandopipolla kasvonsa peittäneet ja pitkillä pampuilla aseistautuneet poliisit...otti väkivaltaisesti kiinni useita torille kokoontuneita ilman selkeää syytä.”(OW1M).

“...näin kun tuttavani saksalainen poika (joka on asunut Tampereella tyttöystävänsä luona jo pari vuotta) oli poistumassa paikalta jolloin joku poliiseista huusi hänelle “Mihinkäs sinä luulet olevasi menossa“, jolloin poika vastasi englanniksi, ettei ymmärrä kovin hyvin suomea, johon poliisi vastasi että “Nythän perkele opit!“ ja hän hyökkäsi kolmen muun poliisin kanssa pojan kimppuun ja he raahasivat pojan pamppuja käyttäen maijaan. Yritin huutaa, ettei poika osaa suomea ja puhukaa sille englantia, että se ymmärtää mitä tapahtuu, jolloin vanhempi konstaapeli tuli eteeni huutaen että pitäisin turpani kiinni...”(OR2N).

*“Poliisit alkoivat poimia ihmisiä väkijoukosta ja kohtelivat useampia erittäin kovakouraisesti. Erästä tyttöä riepotteli kolme poliisia. Tyttö kysyi useaan otteeseen syytä kiinniottoonsa, mutta sai vastaukseksi vain vihaista murahtelua... poliisin lauma ja tytön väkivaltainen kohtelu saivat minut... tiedustelemaan poliisin mielivaltaisen käyttäytymisen perusteita ...tiedustelin useaan otteeseen syytä kohteluamme saamatta lainkaan vastausta virkavallan edustajilta.”
(OR7M).*

Keskustorilta kiinniotetut määrittelivät omat kiinniottonsa perusteettomiksi ja yllättäviksi. Monella oli myös aikaisempia negatiivisia kokemuksia poliisin käyttäytymisestä heitä kohtaan. Seuraavan neljän tapauksen kautta tulee esille kiinniottoihin liittyviä epäselvyyksiä:

Tapaus 1:

Kyseinen mieshenkilö oli ollut ennen kello 23:a Keskustorilla seuraavanlaisessa tilanteessa: “Olin ottamassa huikkaa povarissa olleesta vodkapullostani kun paikalle tuli poliisi. Ne pidätti mut syynä häiritsevä päihtymys yleisellä paikalla. En tehny vastarintarintaa.”

Henkilö oli kiinniotettuna 21 tuntia ennen kuin hänet ohjattiin kuulusteltavaksi. Kuulusteluissa selvisi epäilykset hänen oletetuista rikkomuksistaan: “Sit tuli syyte: epäilty kapinoinnista, turkistarhalla olostani ja virkavallan vastustamisesta. Kuulusteltaessa selvisi (taas kerran) että mulla ei ollu mitään tekemistä mellakoiden kanssa. Kuulusteluiden jälkeen pääsin pois.”

Hän ei ollut ollut ravintola Nykyajassa tai Suodenniemen turkistarhavierailulla. Oman kokemansa mukaan syynä oli ollut hänen ulkonäkönsä: *“Siis jos on vihree keesi, lävistyksiä & niittejä takissa ei saa ryypätä kadulla.”*

Tapaus 2:

Miespuolinen henkilö oli mennyt kyselemään syitä poliisien kiinniottoihin eräältä poliisimieheltä, josta seurasi seuraavanlainen episodi: *“... asialliseen sävyyn tapahtunut poliisin kehottaminen avoimeen vuoropuheluun osoittautui virheeksi. Eräs poliisi nappasi minut “riuskaan syleilyynsä” ja raahasi maijaan. ...Tiedusteluihini kiinnioton syystä sain vastaukseksi seuraavaa: “Olet väärässä paikassa väärään aikaan”.*”

Seuraavan päivän kuulusteluissa noin kello 17 hänelle ilmoitettiin syyksi kiinniottoon: epäily virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja kapinasta. Hänen oma vastineensa syytöksiin oli vakuuttelu, että: *“ ...että en missään vaiheessa puhutellut virkavallan edustajia epäasiallisesti, en tehnyt pienintäkään elettä fyysiseen vastarintaan; en ennen kiinniottoani, en kiinnioton aikana, en sen jälkeen.”*

Tapaus 3:

Torilla ollut mieshenkilö havahtui siihen, että :*“ ... isokokoisen, naamioituneen poliisin juoksevan minua kohti... En osannut kuvitella hänen olevan minua takaa-ajamassa.”*

Mies vietiin poliisiautoon, jossa hän sai seuraavanlaista kohtelua: *“ Eräs poliisimiehistä, joka oli nimitellyt minua raukaksi, tuntui olevan aivan raivona: hän huusi ja kiroili minulle... hän löi minua nyrkillä kasvoihini kiristellen hampaitaan ja rähisten.”*

Kuulusteluissa hänelle selvinneet kiinnioton syyt eivät vastanneet kuitenkaan hänen omaa käsitystään tilanteesta: *“ Minua epäiltiin kapinasta ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Kiistin kaikki syytökset. Kuulustelijana toiminut... käyttäytyi asiallisesti ja jopa ystävällisesti kirjaten pöytäkirjaan kertomukseni mm. pahoinpitelystä, jonka kohteeksi olin joutunut.”*

Tapaus 4:

Poliisin käskystä torilta poistumista yrittänyt henkilö oli ollut paikalta poistuvan joukon hännillä, josta hänet oli otettu kiinni ja viety poliisiasemalle, jossa hänelle oli ilmoitettu vastaukseksi kyselyihin poliisiasemalle viemiseen: *“... että minua ei oltu pidätetty vaan kiinniotettu.”*

Kuulusteluissakin hän sai kohdata näkemyksestään poikkeavan syyn omien toimiensa epäilyttävyydestä: *“ Tiedustelin heti, että kuulusteltiinko minua epäiltynä jostain rikoksesta ja vastahakoinen vastaus oli, että minua kuulusteltiin epäiltynä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja kapinoinnista.”*

“Miksi juuri minä?” -kysymyksen esiinnouseminen ei ole vierasta yleisen järjestyksen hallitsemistilanteissa. Tilanteisiin liittyvinä tekijöinä mm. suuri ihmisjoukko samassa tilanteessa, tilanteiden epäselvyys ja joukkoon liittyvä sekä poliisin että muiden ihmisten anonyymisyys

vaikuttavat siihen, että esimerkiksi kiinniottojen perusteet voivat olla tavallista epämääräisempiä ja vaikeasti määriteltävissä. Tilanteissa muodostuu helposti vaikutelma, että erityisesti poliisien toimet ovat kontrolloimattomia ja hyvin sattumanvaraisia sekä kohdistuvat epäoikeudenmukaisesti myös syyttömiin henkilöihin. (Waddington 1991, 172—177, 184—185.)

Poliisin toiminta kohdistuu kyseisissä tilanteissa ihmisiin joukkona, joka kuitenkin harvoin on rakenteellisesti homogeeninen. Joukko muodostuu aktiivisista, passiivisista ja jopa sivullisista ihmisistä, jotka eivät välttämättä edes ymmärrä olevansa mukana levottomuudeksi määriteltävässä tilanteessa. Kuitenkin tilanteessa syntyy helposti “Me vastaan Ne” - asetelma, jossa kasvaa todennäköisyys joutua poliisin voimankäytön kohteeksi passiivisena ellei täysin viattomana tilanteeseen osallistujana. Tilanteiden hämmentävyyttä lisää sekin, että joukossa kaikki eivät välttämättä ole tietoisia poliisien ohjeista tai kehoituksista poistua tai heidän on vaikea esimerkiksi poistua tilanteesta joukon puoleensavetävien tekijöiden vuoksi (esimerkiksi joukos-sa olevat tuttavat tai ihmismassan keskelle puristuksiin jääminen). (mt.)

Merkittävä huomionarvoinen seikka Mustavihreissä päivissä oli suomalaisen poliisikulttuuriin vieras piirre eli poliisien naamioituminen. Osallistajat kokivat poliisin naamioituneen kommandopipojen taakse — lisäksi vielä jättäen nimikyltit pois virkaasuistaan — ja yrittävän siten peittää henkilöllisyyttään, jotta he voisivat toimia vailla henkilökohtaista vastuuta. Jo periaatteellisesti tällainen anonymivirkavalta ei kuulu suomalaisen oikeusvaltion peruslähtökohtiin, josta kertoo sekin, että tapahtumien johdosta poliisilta kiellettiin kypäräanalushappujen (“kommandopipo”) käyttö ilman kypärää juuri tällaisten väärinkäsitysten syntymisen ehkäisemiseksi.

AATTEELLINEN SISÄLTÖ JA OSALLISTUJIEN TULKINTAKEHYS

Vuoden 1998 Mustavihreät päivät oli tapahtumana järjestäjien ja päiville osallistujien kannalta uudenlainen tilanne ja kokeilu. Tapahtuman tarkoituksena oli koota yhteen samoin ajattelevia ihmisiä vaihtamaan kuulumisia keskenään sekä antaa tavallisille kadunkulkijoille mahdollisuus tulla tutustumaan eri järjestöjen toimintaan. Tapahtumalla ei muutoin ollut mitään yhtenäistä tavoitetta tai päämäärää. Spontaaniuden periaate olikin vahvasti edustettuna eli mitään kiveenkirjoitettua ohjelmaa ei ollut vaan lähinnä väljät puitteet ihmisille luoda tapahtumasta haluamansa kaltainen. Paikalle tulikin hyvin erilaisia ihmisiä hyvin erilaisin tavoittein. Tapah-tuma keräsi paikalle myös niitä: “...tyyppejä, joita ei yhtään kiinnosta niinku mikään politiikka, että tullaan kattoon bändejä ja juomaan viinaa.” (OH3M).

Se, että tapahtuman nimi oli Mustavihreät päivät, jonka tarkoituksena oli symboloida ekoanarkismia, oli haluttu kuvastamaan laajasti tapahtuman sisältöä. Anarkismi ei käsitteellisesti kuitenkaan osallistujien mukaan vastannut kuvauksia, joita lehdistö ja varsinkin poliisi sen välityksellä välittivät. Niissä välittyi kuva kaaoksen ja täydellisen epäjärjestyksen luomisesta väkivallan ja rikollisin keinoin. Anarkismin ja ekoaktivismiin nivoutumisesta “mustavihreydeksi” määriteltiin seuraavasti:

“Terminä mustavihreä symboloi ekoanarkismia. Ekoanarkisteja porukka suurelta osalta olikin siinä merkityksessä, että anarkistit vastustavat valtaa (ja näin myös väkivaltaa, olisi poliisinkin tajuttava), kaikkinaisia alistavia hierarkioita, välineellistä suhdetta luontoon & ympäristön tuhoamista sekä toimivat suoraa toimintaa ja demokratiaa käyttämällä. ... (apulaispoliisipäällikkö, KS) Sarjasen lausunnot lehdissä ja uutisissa näyttävät, että hänellä ei ole pienintäkään käsitystä siitä, mitä anarkismi tarkoittaa.” (OW12X)

“ Se on periaatteessa niin tota aika utopiaa...semmonen luonnon kanssa sopusoinnussa eläminen lähinnä ...se ei oo mikään yhteiskunnallinen liike tai mitään. Se on vaan henkilökohtainen mielipide. Jokaisella on varmaan vähä erilainen käsitys siitä. “ (OHIM)

Pikemminkin osallistujat mielsivät anarkismin positiivisena yksilöllisenä ja ajatuksellisenä läh-tökohtana lähestyä erilaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä kuin jonain yhtenä totuutena tai uskonlahkona, joka tulisi nähdä yhteiskunnallisena vaarana. Toisaalta anarkismiin nähtiin sisäl-tyvän kriittinen asennoituminen erilaisiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja organisaatioihin sekä oma toimintaa ohjaava periaatteensa:

“Anarkismi on ...radikaali aatesuuntaus, jonka tavoitteena on täydellinen yhteiskunnallinen vapaus. Anarkismi hyväksyy yhteiskunnalliset organisaatiot vain silloin kun ne

perustuvat jäsenten hyväksyntään ja hylkää kaikki pakko-organisaatiot (Kodin Suuri Tietosanakirja). / Anarkismi vastustaa kaikkea yhteiskunnan rakenteellista, laillistettua ja institutionaalistunutta väkivaltaa, jonka ilmeisin muoto poliisi väkivalta vain on. ... on haaste demokratialle, koska se haluaa todentaa ja syventää sitä. Puoluepolitiikan ja muun hiljaisen hyväksynnän sijaan toteutamme ruohonjuuritason teoriaa ja käytäntöä... politisoida sellaisia asioita, joista puolueet eivät edes halua puhua...“ (OW3X)

Se, että tapahtumaan osallistujien joukko oli rakenteeltaan hyvin kirjava ja sekalainen, aiheutti sen, että tiedonkulku tapahtumassa oli hoidettu varsin epäjärjestelmällisesti. Osallistujien oman näkemyksen mukaan tiedon levittäminen suusta suuhun -periaatteella ja puhelimin sekä sovit-tujen Keskustorin tapaamisten kautta toimi kuitenkin hyvin. Poliisin suuntaan taas ajatus-tenvaihtoyhteyksiä ei kuitenkaan syntynyt eikä kukaan ollut tietoinen edes niiden luomisryi-tyksistäkään. Lähinnä ihmettelyä herätti se, ettei poliisi ollut etukäteen tietoinen koko tapah-tumasta, vaikka tapahtumaan oli haettu mielenosoitusluvat ja informaatiota Mustavihreistä päi-vistä oletettiin olevan heidän saatavillaan:

“ Niillä ne mainokset oli ja ne seuraa kyllä Toimintakalenteria, Toista vaihtoehtoa, Muutoksen kevättä (aktivistien julkaisemia pienlehtiä, KS) ja niissä oli kaikissa ja muissa pienlehdissä ja suuremmisakin lehdissä, Aamulehdessä ja Tamperelaisessa, oli ohjelmisto. Mutta ei oltu henkilökohtaisesti mitenkään ilmoitettu niille ohjelmaa tai mitään semmosta.“ (OHIM).

Osallistujat olettivat, että Tampereen poliisi oli tietoinen tapahtumasta ja että se seuraisi aktiivi-sesti erilaisten aktivistien toimintaa. Tällainen olettamus on jo merkki perusasenteesta, että osa erilaisiin aktivismitoimintoihin osallistuvista henkilöistä määrittelee itsensä poliisin jatkuvan seurannan kohteiksi eli he itsekin ovat omaksuneet potentiaalisena poliisin silmätikkuna olemisen aseman, jossa olevan ei tarvitse erikseen ilmoitella toiminnastaan, koska ne ovat jo poliisin tiedossa.

Päällimmäisenä murheena osallistujilla oli se, ettei perjantain jälkeen tapahtumaa voitu toteuttaa edes väljän alkuperäisen suunnitelman mukaan. Huomio tapahtumaa kohtaan ei kiinnittynyt asioihin, joiden oli tarkoitettu olevan tapahtuman ytimenä eli erilaisiin ympäristöteemoihin ja tempauksiin sekä musiikkitapahtumiin. Päähuomio kiinnittyi tapahtuman lieveilmiöihin eli lähinnä poliisin kanssa käytyihin kähämöinteihin, joihin osallistujat näkivät ajautuneensa lähinnä poliisin toiminnan vuoksi ja määrittivät itsensä näiden epäoikeutettujen toimien uhreik-si.

Tapahtuma asetti osallistujien keskuudessa poliisin toiminnan sekä lain- ja oikeudenmukaisuuden käsitteet kyseenalaiseen valoon. Luottamus poliisiin oli hyvin vakavasti vaakalaudalla:

“ Suomessa se poliisien toiminta on sillai aika villiä ja vapaata, että niitä ei oo kukaan oikein tutkimassa ja rajoittamassa, koska poliisi tutkii poliisin toimee. Ei siinä oo siis mitään järkeä. Ei nyt kukaan rupee jumalauta toisiaan nyt ristiinnaulitseen ...sitten jotenkin tuntuu, että ne käyttää liikaa tarpeettomasti väkivaltaa ja puuttuu tommosiin suhteellisiin turhiin rikoksiin ja uhraa voimavaroja ihan järjettömästi. ” (OH3M).

Kuvaus tapauksesta:

Mieshenkilö oli osallistunut McDonald'sin vastaiseen mielenosoitukseen sunnuntaina, josta oli etukäteen tehty asianmukainen ilmoitus poliisille. Poliisi oli kuitenkin rajoittanut mielenosoituksen kestoa ja sen pitopaikaksi ravintolan vastaisen kadun toisen puolen. Mies oli poistumassa laillisesta mielenosoituksesta, jolloin tapahtui seuraavaa: “ ... poistuessani mielenosoituspaikalta neljä virkapukuista poliisia pysäytti minut ja vaati tyhjentämään taskuni. Tämän jälkeen he kehottivat minua nousemaan poliisiautoon ja veivät minut kuultavaksi Tampereen poliisilaitokselle. Yritin moneen otteeseen tiedustella syytä poliisien toimiin, mutta vastauksen sijaan poliisit olivat joko hiljaa tai tokaisivat, että “Kyllä se aikanaan sinulle selviää“. ... Minua puhutelleet poliisit vihjasivat minun syyllistyneen laittomaan toimintaan ja valehtelevan poliisille... “. Henkilö ihmetteli, että voiko Suomen laki oikeuttaa tämänkaltaisen poliisin toiminnan laillisen ja rauhallisen mielenosoituksen yhteydessä.

Osallistujien viitekehys tarkastella tapahtumia ja määritellä niitä sisälsi monenlaisia piirteitä, jotka sisältyvät uudenlaiseen yhteiskunnalliseen liikehdintään (ks. edellä “Uusi“ yhteiskunnallinen liikehdintä). Heidän tapansa määritellä toimintaansa yhteiskunnassa pohjautuu näkemykseen, että kansalaiset luovat aktiivisesti oman sisällön kansalaisuudelleen oman toimintansa kautta ilman valtion tai kulttuurin valmiiksi määrittelemiä rooleja tai toimintamalleja. Raken-teellisesti hyvin hajanainen ja solumainen joukko ihmisiä (paljon pieniä osaryhmiä, joilla hyvin erilaisia tavoitteita ja kiinnostuksenkohteita), jossa kunkin vastuullisuus rajoittui “Itse toimin ja vain omista toimistani vastaan“ -periaatteeseen, oli kokonaisuutena tapahtuman järjestäjille mahdoton hallittava. Järjestäjien vastuuna oli järjestää puitteet, jotta “Tee-se-itse“ -tapah-tumalla olisi mahdollista hakea muotonsa ja hekin olivat tasavertaisia osallistujia muiden rinnalla.

Tämänkaltainen yksilöiden moraalinen itsehallinto, joka sisältää ajatukset tasa-arvoisuudesta, oikeudenmukaisuudesta sekä antiautoritaarisuudesta, kääntyy jo sisältönsä puolesta helposti

yhteiskuntarakenteiden kritiikiksi. Anarkistinen idea palauttaa poliittisten aloitteiden tekeminen ihmisille itselleen ja heidän arkielämäänsä sekä myös punk-kulttuuriin liitetty vaatimus oikeudesta määrittellä oma identiteettinsä virallisen yhteiskunnallisen systeemin sanelemien sääntöjen sijaan ovat jo lähtökohtaisesti ihmisten ulkopuolelta tulevia itsestäänselviä normeja vastaan. (Konttinen & Peltokoski 2000, 125—126.) Täten myös yhteiskunnan viralliset organisaatiot (kuten poliisi) ja lait voidaan määrittellä ihmisten moraalialueita huonosti vastaaviksi ja siten epäoikeudenmukaisiksi ja kritisoinnin kohteiksi.

Yhteiskunnan uudelleenmäärittelyminen ja siten totunnaisten kulttuuristen käsitysten kyseenalaistaminen voivat jo pelkkänä symbolisena ja ajatuksellisena lähtökohtana olla uhkaavaksi koettuja tekijöitä yhteiskunnallisen tasapainotilan ylläpitoon velvoitettujen viranomaisten (kuten poliisin) näkökulmasta. Mustavihreisiin päiviin liittyen esimerkiksi ravintola Nykyajan-episodi ja lauantai-illan tapahtumat Keskustorilla sisälsivät myös ritualistisia piirteitä, jossa osallistujien suhdetta poliisiin määriteltiin sekä symbolisesti että konkreettisen toiminnan kautta. Monet kyseisissä tilanteissa olleista kokivat oikeudekseen vastustaa poliisia aktiivisesti tai passiivisesti ja siten kieltää poliisin auktoriteetin. Samalla tarjoutui mahdollisuus näiden rituaalitalanteiden kautta vahvistaa sekä omaa moraalisen yksilöllisen itsehallinnan identiteettiä että kritisoida poliisin roolia osana yhteiskunnan väkivaltaista pakkokoneistoa.

Tällaisten erilaisten moraalisen oikeudenmukaisuuden ja laillisuuden tulkintakehysten yhteensovittaminen ja vuorovaikutukseen saattaminen siten, että keskustelukieli olisi yhteisesti jaettu ja mahdollistaisi yhteisymmärryksen, on vaikeaa (ks. Siisiäinen 1998, 237). Esimerkiksi poliisin vastustaminen on monissa tilanteissa vaikeasti määriteltävissä. Poliisin symbolinen vastustaminen (esimerkiksi protestoiva huuteleminen, näsäviisastelu tai “kovana jätkänä” -esiintyminen) voi tällaisessa joukkotilanteessa, varsinkin suuren yleisön läsnäollessa, tulla määritellyksi poliisin vastustamisena, joka taas jossain muussa tilanteessa voisi jäädä poliisilta huomioimatta. (Waddington 1999, 154.)

Tampereen monet poliisinvastustamisperusteiset kiinniotot tulevat ymmärrettäväksi tätä tulkintallisuutta vasten. Tämä voi selventää myös sitä, miksi jotkut henkilöt kokivat tullessaan epäoikeutetusti kiinniotetuiksi poliisin vastustamisen perusteella. Tilannetulkinnat olivat lähtökohtaisesti erilaisia: yksi tulkinta painotti lainsäädännön poliisille määrittämää

tehtävää, toinen puolestaan painotti moraalista oikeudenmukaisuutta ja perustuslaillista oikeutta kokoon-tua ja ilmaista mielipiteitään.

IV LEHDISTÖN VERSIO

UUTISOINNIN ENSIMMÄINEN AALTO

Aluksi lehdistön uutisointi Mustavihreistä päivistä kohdistui perjantai-illan ravintola Nykyajan yhteenottoihin. Uutisointi pohjautui tällöin lähes täysin Suomen tietotoimiston (STT) uutissäh-keisiin sekä erityisesti poliisin tiedotteisiin. Lehdistö antoikin aluksi erityisesti poliisille mahdollisuuden määrittellä tapahtumien kulkua. Ensimmäisissä uutisoinneissa painottui kuvaileva ote: tapahtumia kuvattiin toteavasti, poliisin sekä tapahtuman silminnäkijöiden lausuntoja käytettiin vähän eikä mitään omaa journalistista tutkimuksellista otetta ilmennyt.

Merkittävä määrityksellinen kysymys oli kuitenkin se, että nujakoinnit yhdistettiin Mustavihreisiin päiviin ja että poliisilla oli ollut vastapuolenaan aktivisteja. Nuorisojoukko identifioitiin alusta asti aktivisteiksi, vaikka poliisi halusi selvittää rauhassa tilannetta eikä ottaa kantaa yhteenottoihin syyllistyneistä tai heidän suhteistaan eri aktivistiryhmiin. Seuraavat uutisotsikot ilmentävät tätä rinnastusta:

“Aktivistit mellakoivat, poliisit pamputtivat“ (HS-STT 25.1.)

“Nuoret aktivistit mellakoivat“ (Karjalainen-STT 25.1.)

“Nuoret aktivistit mellakoivat Tampereella“ (TS-STT 25.1.)

Tämän rinnastuksen perusteena oli se, että mellakka oli lähtenyt ravintola Nykyajasta, jossa järjestettiin Mustavihreiden päivien ohjelmaan kuuluva konsertti. Otsikoissa tämä aktivistien yhteys mellakoihin tuotiin esille siitäkin huolimatta, että itse uutisjutuissa esitettiin mahdollisuus, että paikalla saattoi olla mukana muistakin keskustan ravintoloista tullutta väkijoukkoa.

Mellakoinnin yhteyttä Mustavihreisiin päiviin vahvistettiin maininnoilla perjantain ja lauantain ilmoittamattomista mielenosoituksista Tampereen keskustassa (autoilua vastustava tempaus) ja Suodenniemen turkistarhalla. Eri tapahtumia nivottiin yhteen poliisin näkemysten mukaisesti, kuten Suodenniemen tapausta käsittelevä poliisin siteeraus osoittaa:

“Busseissa oli Sarjasen mukaan paljon samoja ihmisiä, jotka olivat olleet mukana yöllisessä kahakassa sekä päivää aikaisemmin Tampereella pidetyssä mielenosoituksessa.“ (HS 25.1.)

Tapahtumien silminnäkijöiden selvityksiä siitä, että he olivat paheksuneet poliisin väkivaltaisuutta ja että tapahtumat olivat johtuneet poliisien käyttämistä otteista (mm. pamputtamisesta) mainittiin uutisissa, samoin kuin heidän vaatimuksensa, että tapahtumista tulisi tehdä puolueeton selvitys. Muuten osallistujat eivät päässeet esittämään omia näkemyksiään perjantain tapahtumista.

Poliisin selvitys omasta voimankäytöstään ja sen syistä tuotiin kuitenkin esille samoin kuin poliisin yllättyminen poliisiin kohdistuvasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Poliisi oli tilanteessa uhrin asemassa :

“Tampereen apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjansen mukaan poliisit turvautuivat pamppuihin vasta siinä vaiheessa, kun väkijoukko yritti vapauttaa ravintolasta kiinniotettuja“ (Karjalainen-STT 26.1.).

“ Sarjanen kertoi yllättyneensä, siitä miten kymmenet ihmiset aktiivisesti suuntasivat väkivaltaa poliisia kohtaan. ... Suurin osa porukasta ei kuitenkaan käyttänyt suoraa väkivaltaa vaan huusivat ja heittivät lunta ja jäätä ja sylkivät ja yrittivät kaataa poliisiautoja.“ (HS 25.1.).

Tapahtumista seuranneet vahingot oli uutisoitu poliisin tiedotuksen pohjalta. Poliisiautojen ikkunoiden rikkoutuminen sekä seitsemän poliisimiehen saamat vammat, joita ei kuitenkaan luonnehdittu vakaviksi, olivat poliisille koituneita vahinkoja, kun osallistujista vastaavasti oli (vain) yksi henkilö loukkaantunut. Poliisit olivat loukkaantuneet, mutta uutisoinneissa ei selvi-tetty sen tarkemmin sitä, millä tavoin.

UUTISOINNIN TOINEN AALTO

“Poliisi ja Mustavihreille päiville kokoontuneet ekoaktivistit ottivat yhteen jälleen sunnuntain vastaisena yönä Keskustorilla.” (AL 26.1.)

“Aktivistinuorten ja poliisien yhteenotot jatkuivat vielä sunnuntaina.” (HS 26.1.)

Edellä mainituista uutissitaateissa tulee esille, että lehdistö oli yhdistänyt yhä vahvemmin viikonlopun erilaiset tapahtumat (mm. Nykyajan episodi, Suodenniemen turkistarhalle meneminen, Critical Mass -mielenosoitus) poliisin tiedotuksen mukaisesti toinen toiseensa liittyviksi ja että yhteenotoissa olivat vastakkain poliisi ja joukko aktivisteja. Erilaiset ongelmalliset tilanteet niputettiin yhteen ja syyllisiksi ongelmien syntyyn määriteltiin sama joukko ihmisiä eli Mus-tavihreille päiville osallistuvat aktivistit.

Tässä vaiheessa alettiin esittämään myös paikalla olleiden Mustavihreiden päivien osallistujien näkemyksiä tapahtumista ja niiden syistä poliisin tietolähteenä käytön lisäksi. Lisäksi lehdissä painotettiin sitä, että eri osapuolten näkemykset tapahtumista olivat vastakkaisia toisilleen. Tästä huolimatta Keskustorin lauantaiset tapahtumat määriteltiin poliisin näkemyksen mukaisesti juuri ennalta ilmoittamattomaksi mielenosoitukseksi toki tuoden esille kommenttimaisesti, että toinen osapuoli ei ollut oman näkemyksensä mukaan osoittamassa mieltään vaan he kokoontuivat sopimaan tapahtuman järjestelyistä.

Osallistujien näkemykset poliisin kovista otteista ja provosoinnista väkivaltaiseen käyttäytymiseen esitettiin uutisissa samoin kuin heidän muistutuksensa siitä, että Mustavihreillä päivillä oli tapahtunut myös muutakin kuin yhteenottoja poliisin kanssa. Osallistujien mukaan tapahtumien ajautuminen ennalta arvaamattomiin mittasuhteisiin ei ollut kuitenkaan pelkästään heidän syytään vaan: *“Homma riistäytyi kaikkien käsistä” (HS 26.1.)*

Poliisin näkemykset yhteenottojen syistä näyttivät vierittävän vastuun yksiselitteisesti poliisin ulkopuolelle. Uutisissa kerrottiin, ettei poliisi syyttänyt varsinaisesti kaikkia osallistujia yhteenotoista vaan *“...väkivaltaisesti käyttäytyi viikonlopun kahinoissa pieni ydinjoukko. Enemmistö Mustavihreille päiville kokoontuneista aktivisteista pyrki Sarjasen sanoin käyttäytymään hyväksyttävien muodoin.”(AL 26.1.)* Poliisin arviot syyllisistä kohdistuivatkin *“ydinjoukkoon”,* joka oli pääosin *“...anarkisteja, jotka hakivat suoraa konfliktia poliisin*

kanssa.“(AL26.1.). Tämä pieni vähemmistö kokonaisjoukosta ei kuitenkaan vastannut poliisin suorittamien kiinniottojen määrää, joita koko tapahtuman aikana tehtiin kuutisenkymmentä (lukumääräisesti noin 1/5 osallistujista):

“ Suurin pidätettyjen joukko otettiin kiinni sillä perusteella, että he yllyttivät toisia laittomaan toimintaan... Kännyköin varustetut kiihottajat toimivat taustalla, mistä poliisi poimi heidät nopeilla täsmäiskuilla.“(HS 26.1.).

Uutisoinneissa sai vahvan aseman poliisin käsitys tarkoitushakuisesta ja organisoidusta yhteenottojen järjestämisestä, jota vasten syylliset löytyivät joukon sekaan soluttautuneista väkivaltaan kiihottajista. Poliisin näkemykset joukkoon soluttautuneista “ydinjohtajista“, “alijohtajista“ sekä “kiihottajista“ määrittivät näkemystä etukäteen suunnitellusta ja tiukasti johdetusta toiminnasta. Poliisin mukaan nämä johtajat sekä yllyttäjät oli “merkattu“ edellisenä iltana ja pääasiassa juuri heitä noudettiin joukosta täsmäiskuin.

Nämä poliisin mukaan pääosin anarkisteista koostuvat henkilöt olivat koko toiminnan taustalla ja he olivat odottaneet vain sopivaa tekosyytä voidakseen “iskeä yhteiskuntaa vastaan“ (HS 26.1.). Näiden henkilöiden kerrottiin tulleen Tampereelle eri puolelta Suomea sekä Keski-Euroopan EU -maista. Perusteet poliisien koville otteille esitettiin juuri tämän toiminnan organisoitumisen tähden tarpeellisiksi kuten apulaispoliisipäällikkö Ari Sarjasen sitaatista tulee ilmi: “Ulkopuolinen sai varmasti kuvan, että poliisi provosoitui. Kovia otteita tarvittiin, sillä meille selvisi viikonlopun aikana, että tämä oli hyvin organisoitu juttu“ (HS 26.1.). Osallistujien syyllisyyttä lisäsivät myös väitteet sovittujen pelisääntöjen rikkomisesta:

“Poliisi neuvotteli perjantai-illasta lähtien joukon johtajien kanssa pelisäännöistä. Teimme erilaisia sopimuksia heidän toimistaan, mutta mikään niistä ei pitänyt’ Sarjanen sanoo. Sen takia poliisi rajasi tapahtumat iltayöstä Keskustorille ja kovensi tietoisesti linjaa.“ (HS 26.1.).

Edellä oleva esimerkki korostaa lehdistön kritiikitöntä suhtautumista poliisien tapahtumakuvauksiin, sillä osallistujien näkemyksiä sopimuksista tai niiden solmimiseen osallistumisesta ei uutisoitu. Osallistujat olivat sääntöjenrikkooja ilman puolustuspuheenvuoroja.

TARKASTELUKEHYKSEN LAAJENEMINEN, KRITIIKKI JA TULEVAISUUDEN SKENAARIOT

Uutisoinnin kolmatta aaltoa voidaan tiivistetysti nimittää tapahtumien jälkianalyysiksi, joka keskittyi tapahtuman syiden selvittämiseen sekä tapahtuman sijoittamiseen osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Merkittävä muutos tässä vaiheessa oli se, että myös osallistujat saivat näkemyksiään enemmän esille lehdistössä ja heidän kritiikkinsä ja tapahtumien syiden analyysit saivat lehdistössä palstatilaa.

“Suojelupoliisilla oli ennakkovihiä ääriryhmien kokoontumisesta ekoteemojen taakse Tampereella viime viikonloppuna. - Mutta emme tarkalleen tiedeet, keitä ja mistä väkeä paikalle tulee, sanoo suojelupoliisin päällikkö Seppo Nevala. Nevalan mukaan nyt on selvästi nähtävissä, että ääriryhmien kokoontumiset vetävät paikalle sellaisia, joita asioiden asiallinen käsittely ei kiinnosta. - Nyt paikalla oli runsaasti niitä, jotka aiheuttivat paljon epäjärjestystä ja jopa suoranaisia hyökkäyksiä viranomaisia vastaan. ... Nämä ryhmät pystyvät sujuvaan yhteistyöhön ihan verkostoitumiseen saakka eri tavoitteistaan huolimatta. ...Kaiken taustalla on kuitenkin pieni ydinjoukko, joka suunnittelee ja ohjaa näiden ryhmien toimintaa. Heidän toimintaiskunsa ovat äärimmäisen suunniteltuja.“ (AL 27.1.)

Poliisin vihjailut tulevaisuuden uhkakuvasta (”Nyt toiminta laajenee myös muualle Suomeen ja tapahtumia tulee entistä tiheämmin.“ HS 27.1.) ja kansainvälisen yhteistyön tiivistymisestä sekä toimintamallien hakeminen ulkomailta (Ruotsi ja Hannoverin Kaaospäivät) loivat kuvaa, että Tampereen tapahtumat olisivat ensimmäinen ilmentymä tulevaisuuden toimintamalleista. Lehdistä tuotiin esille epävarmaa, mutta ”organisointuneet ääriaktivistit” -mielikuvaan sopivaa väitettä, että salaperäinen aktivistien militanttiryhmä organisoisi omaa erityistä ”aatevapaata” mellakkayksikköä:

“Suomen militanttiryhmät ovat tietävästi parin vuoden aikana järjestäneet omia tilaisuuksia, muun muassa mellakkakoulutusta. Ydinjoukko on kaikkien ääriryhmien jäsenenä. Tilanteen luonne ja tavoite ratkaisevat, minkä liikkeen edustajiksi he kulloinkin ilmoittautuvat.“ (HS 27.1.)

Osa lehdistä antoi myös poliisin näkemysten mukaiselle ”kovalle ytimelle” aatteelliset kasvot: anarkismin. Lehdet lähtivät etsimään omalla tutkivalla journalismillaan perusteita poliisin pelot-tavalle näkemykselle anarkismista yhteiskunnallisena uhkana. Turun Sanomat (26.1.) haki perusteita anarkismin pelottavuudelle mahtipontisesti otsikoidussa ”Anarkismi pyrkii kaata-maan valtion” -osiossa. Ekoanarkistisen festivaalin (Mustavihreät päivät) nimeä

pilkkoen analysoitiin mustaa eli anarkismia aatteena, joka hyväksyy väkivallan käyttämisen ja jonka ihan-teenä ja tavoitteena on:

“...yksilöiden täydellisiin vapaisiin valintoihin perustuva yhteiskunta, jossa ei ole ylhäältä tulevaa esivaltaa.” (TS 26.1.)

“ Pyrimme hajoittamaan olemassa olevat riiston, sorron ja alistamisen ajattelumallit, rakenteet ja läpivaltiollistuneet instituutiot. Näitä ovat niin seksismi ja rasismi, niin palkkatyöpakko ja läpikieroutunut parlamentarismi, niin koulutusjärjestelmä kuin kirkkokin.” (TS 26.1.)

Anarkismi esitettiin historiallisesti synkkämaineisena ideologiana, joka sai tsaarivaltaa vastustaneet järjestämään pommiattentaatteja ja joka loi pohjaa modernille terrorismille. Perusteita väkivaltataipumuksen todistamiseksi etsittiin myös kotimaisten pienlehtien nimistä (Barrikadi, Pomminheittäjä ja Vastarinta), mutta itse lehtien tekstuaalinen sisältö tai nimien mahdollinen symbolinen (tai humoristinenkin) merkitys ei ollut lainkaan tarkastelun kohteena. Kansan Uutiset (30.1.) puolestaan etsi näistä pienlehdistä juuri sisällöllisiä piirteitä ja oli vakuuttunut, että terrori, väkivalta ja murhauhkailut ovat osa anarkismin syvintä olemusta.

Poliisin vihjailuihin ulkomailta omaksutuista toimintamalleista ja jopa ulkomaalaisista väkivaltaisuuksiin yllyttäjästä haettiin lehdissä todistusaineistoa myös siten, että pidätettyjen joukossa ilmoitettiin olleen: *“muutama ruotsalainen, saksalainen ja hollantilainen henkilö. Tapah-tumapaikoilla tunnistettiin myös brittejä.” (HS 27.1.)*. Todistusaineistoksi ulkomailta Suomeen soluttautuvasta uhkasta näytti riittävän muutaman ulkomaalaisen henkilön läsnäolo tapahtumissa. Kriittisempää näkökulmaa poliisin uhkakuviin ei siten ilmeisesti lehdistössä nähty tarpeelliseksi.

Aamulehdessä (27.1.) Tampereen tapahtumia kommentoineet yhteiskuntatieteilijät (Hoikkala, Siisiäinen ja Paakkunainen) eivät antaneet kommentissaan kovin lupaavia tulevaisuuden skenaarioita yhteiskunnallisesta liikehdinnästä. Keskieurooppalaiset vaikutteet ääriliikkeiden kehitykseen, toiminnan julkisuushakuisuus sekä visiot vaikutusmahdollisuuksien puutteen vuoksi siirtymisestä kovempiin otteisiin (terroriin ja militanttiin toimintaan) perinteisten parlamentaaristen vaikuttamiskeinojen sijaan tuotiin lehdissä tutkijoiden uhkakuvina esille. Paakkunainen arvioikin Tampereen tapahtumia hyvin samankaltaisesti kuin poliisi:

“...liikkeet ovat hyvin organisoituja. -Ei pidä olla naiivi. Minulla on sellainen kutina, että tapahtumien taustalla on mediayhteiskunnan tarpeet huomioon ottava joustava organisaatio ja valmistelutyö.” (AL 27.1).

Tutkijoiden laaja-alaisemmat kommentit yhteiskunnallisesta liikehdinnästä ja viittaukset myös Tampereen tapahtumien kytkeytymisestä osaksi tätä kokonaisuutta vaikuttivat olevan enemmänkin yleistäviä arviointeja ja olettamuksia kuin yksityiskohtaista Tampereen tapahtuman tuntemusta. “Asiantuntijoiden” kommentit kuitenkin tukivat poliisin näkemyksiä Tampereen tapahtumista ja vahvistivat “ääriliikkeiden maihinnousun” -uhkakuvaa. Toisaalta tutkijat painottivat myös median aseman tärkeyttä ja velvollisuutta maltillisuuteen tämänkaltaisten tapahtumien uutisoinneista, josta esimerkiksi nostettiin saksalainen Baader-Meinhof -terroristijärjestö, josta tuli lehdistön määrittelemä yhteiskunnan vihollinen myös konkreettisesti.

Tässä lehdistön uutisointiaallossa myös Mustavihreille päiville osallistujat saivat näkemyksiään ja tapahtumien selontekojaan esille entistä enemmän. Joissain lehdissä tuotiin myös esille osallistujien näkemysten saatavuus valtamedian ulkopuolelta:

“Vaihtoehdotryhmät ovat avanneet uudet internet-sivut, joilla ne esittävät oman näkemyksensä Tampereen mellakkaviikonlopusta. Ryhmät kokoavat parhaillaan lisää kuvauksia mukana olleiden kokemuksista. Niissä syytetään poliisia kovista otteista ja tiedotusvälineitä mielenosoittajien kannanottojen sensuroinnista.” (TS-STT 28.1).

Osallistujien kriittisiä näkemyksiä poliisin yleisestä epäasiallisesta toiminnasta ja suhtautumisesta osallistujiin alkoi esiintyä uutisissa: *“...poliisit pitävät aktivisteja eriarvoisina kansalaisina. Näin aktivistit ainakin kokevat nykytilanteen. ... Mellakkapoliisi varusteineen jo läsnäolollaan provosoi nuorisjoukkoa.” (AL 27.1).* Erityisesti Mustavihreille päiville osallistuneiden järjestämä lehdistötilaisuus keskiviikkona 28.1. sai lehtien huomion hetkellisesti kiinnittymään myös poliisin aggressiivisen toimintaan. Tilaisuudessa osallistujat kiistivät poliisien väittämät ammattimaisten kiihottajien olemassaolosta, toivat esille kokemuksiaan poliisin aggressiivisesta suhtautumisesta heihin sekä selittelivät taustoja ulkomaalaisten osallistujien roolista tapahtumassa:

“...Tampereen tapahtumaan ei liioin matkustanut ulkomaalaisia, ellei oteta lukuun esiintymään tulleiden kolmen ruotsalaisbändin jäseniä. Poliisin pidättämä saksalainen opiskelee Tampereella ties monettako vuotta. Samanlaisia opiskelijoita olivat muutkin ulkomaalaiset.” (HS 27.1).

Tiedotustilaisuuteen osallistuneiden selonteot painottuivat pidätettynä olleiden henkilöiden kuvauksiin kokemistaan poliisin epäoikeutetuista toimintatavoista (mm. pahoinpitelyt ja perusteettomat kiinniotot) sekä siihen, että sekä poliisi että osallistujat olivat ylireagoineet viikonvaihteen tapahtumissa ja että nyt olisi aika kaikkien osapuolten analysoida kriittisesti omia toimiaan. Myös osallistujien halu käydä vuoropuheluun poliisin kanssa tuotiin esille samoin kuin se, ettei Mustavihreiden päivien tapahtumista tulisi tehdä liian kauaskantoisia ja hätiköityjä johtopäätöksiä:

“Toivottavasti tämä ei ole mikään kaaoksen alku...vuoropuhelu poliisin kanssa olisi nyt paikallaan. Oikeusministeri Häkämiehen puheet perusoikeuksien rajoittamisesta ovat nuorten mielestä kohtuuttomia. - Tämä ei ollut meidän syytä, mutta meitä rangaistiin. Ja samalla annettaisiin poliisille lisävapauksia, nuoret kommentoivat.” (KU 30.1).

UUTISOINTI KOKONAISPROSESSINA

Kokonaisuutena lehdistön kirjoittelu Mustavihreistä päivistä eteni edellä esiteltyinä kolmena aaltona. Tapahtuman uutisoinnissa oli kuitenkin piirteitä, jotka olivat läsnä koko prosessin ajan. Ensinnäkin uutisointi oli koko viikon vahvasti viranomaisten (poliisin) näkemyksiin pohjautuvaa ja heillä oli mahdollisuus asettaa peruskysymyksenasettelut, joiden valossa tapahtumaa käsiteltiin lehdistössä. Toiseksi uutisoinneissa oli läsnä kaksi vastakkaista Mustavihreiden päi-vien määrittelyprosessia: toisaalta tapahtumaa määriteltiin osana yleisempää yhteiskunnallista ja kansainvälistä ilmiökenttää, toisaalta — varsinkin osallistujilla — oli lähtökohtana painottaa tapahtuman sattumanvaraisuutta ja poikkeuksellista luonnetta.

Kumpaankin edelliseen piirteeseen on haettava vastausta kysyen, kuka tai ketkä yleensä saavat uutisissa tietolähteen aseman ja pääsevät siten määrittelemään kysymyksiä, joita uutisissa käsitellään sekä sitä, miten niitä käsitellään. Mustavihreiden päivien uutisointi seurasi prosessa tavanomaista “normaalina uutisointikäytäntöä”, jossa eri toimijoilla oli erilainen mahdollisuus saada julkisuutta näkemyksilleen.

Toimittajien luottamus virallisia tai muuten legitimoituja lähteitä kohtaan tuli selkeästi esille uutisissa. Lehdistön luottotoimijoita ovat mm. hallitus-, viranomais- ja poliisilähteet sekä tieteen asiantuntijat. Toisaalta muita toimijoita, kuten esimerkiksi ääriliikkeiksi määriteltyjä ryhmiä, ei oteta vastaavasti huomioon ollenkaan tai niihin viitataan harvemmin, koska niiden asema lähteenä on epäluotettumpi. (Fairclough 1997, 69.) Tällainen uutistuotannon periaate ei täytä Luostarisen määrittelemää hyvän journalismin kriteeristöä, jonka mukaan tulisi välttää itsestäänselvien valtakeskittymien syntyä, liiallista journalismia rajoittavaa itsesensuuria, jonkin organisaation asettamista yleisen ja kyseenalaistamattoman intressin edustajaksi, journalismin itsetarkkailun unohtamista ja tukeutumista “ajan hengen” mukaisiin määrittelyihin ja sivuuttamasta eri lähteiden intressien esittämistä yleisölle (Luostarinen 1994, 251—254).

Poliisin tehokas, nopea, rutinoitu ja keskitetty tiedotus sekä lähtökohtainen luotettavan lähteen asema antoi poliisille etulyöntiaseman Mustavihreille päiville osallistuneisiin verrattuna.

Tämä näkyi myös uutisissa siten, että poliisi pääsi vaikuttamaan tapahtuman määrittelyyn ja sen sisältöön heti alusta asti.

Poliisi pääsi lehdistössä määrittelemään, mitkä olivat ongelmatilanteita ja millaisien syiden vuoksi. Mustavihreille päiville osallistujat vastaavasti joutuivat asemaan, jossa heidän oli julki-suuteen päästessään vastattava valmiisiin kysymyksenasetteluihin. Siten he eivät päässeet määrittelemään tasapuolisesti, mistä asioista ja millaisista lähtökohdista heidän näkemyksensä mukaan olisi julkisuudessa keskusteltava viikonvaihteen tapahtumista. Poliisin konstruktiosta tuli perusta myös lehdistön konstruktiolle.

Poliisin lähdeaseman vahvuudesta kertoo sekin, ettei poliisin toimintaa kommentoitu tai tarkasteltu kriittisesti lehdissä. Poliisin toimintatavat hyväksyttiin kommentoimatta siitäkin huolimatta, että poliisi oli käyttänyt tapahtumien selvittelyyn joukkojenhallintayksikköä ja voimakeinoja. Ilmeisesti poliisien perustelut kovemille otteille olivat riittäviä ja hyväksyttäviä: tilanteet määriteltiin mellakoinniksi ja tämän määrittelyn pohjalta “mellakkapoliisin” (Jouha -yksikön) käyttäminen ei ollut ihmeellistä siitäkään huolimatta, että kyseinen poliisitoiminta oli Suomessa varsin poikkeuksellista ja uutta.

Mediajulkisuuden ja nuorisokulttuurien — erityisesti 90-luvun luontoaktiivismin sekä anarkismin — välinen suhde sisältää ongelmanasetteluja, jotka liittyvät myös Mustavihreisiin päiviin ja sen uutisointiin. Nuorison julkisuuskuvassa on usein korostunut varauksellinen ja kielteinenkin nuorison suhtautuminen. Varsinkin nuorison uudet tai totutusta poikkeavat yhteiskunnallisen ja kulttuurillisen toiminnan ja käyttäytymisen piirteet on nimetty julkisuudessa ongelmallisiksi. (Pajuoja 1991; Siurala 1991, 1994.) Mustavihreiden päivien tapauksessa tuo ongelmallinen nuorisokuva tiivistyi anarkisteihin ja ääriaktivisteihin, jotka määriteltiin pääsyylliseksi koko viikonlopun ongelmien syntymiseen.

90-luvun luontoaktiivismissa erityisesti eläinoikeusaktiivismi on saanut osakseen suurta julkista huomiota. Suuri mediajulkisuus on kuitenkin hämmentänyt ihmisiä, koska uutta aktiivismin muotoa ei ole osattu oikein paikantaa osaksi nyky-yhteiskuntaa (Lundbom teoksessa Latvala 2000, 59). Tämä paikantamisen ongelma tuli myös Tampereen tapahtumien anarkismi -keskusteluissa esille. Anarkismi ei sinänsä ole mikään uusi aatesuuntaus, mutta ilmeisesti tapahtumien kulku ja ongelmatilanteiden syntyminen saivat aikaan sen, että tämän “uuden vanhan tutun” esiintulo sai liitännäiseksi uhkaavuuden ja hämmentävyyden piirteitä.

Tämä anarkismin uhkaavuus tuli liitettyksi julkisuuskeskusteluun poliisin näkemysten pohjalta. Uhkaavuuden lisäksi visiot tiukasta organisoitumisesta, johtajavetoisuudesta sekä kansain-välisistä vaikutteista eivät ainakaan helpottaneet näiden nuorten positiivisen julkisuuskuvan muodostumista. Alasuutari (1999, 177—198) käsitellessään ekoaktivismia globaalina liikkeenä sivuaa myös Tampereen tapahtumia osana suomalaista julkisuuskeskustelua. Hänen mukaansa julkisuudessa vaikutti “uhridiskurssi“, jossa suomalaiset nuoret määriteltiin ulkomaisen ideo-logiavaikutuksen uhreiksi ja joita manipuloivat epämääräiset massaan piiloutuneet johtajat. Aate nähdään siten kaikille, jopa sen kannattajille, vaarallisena.

Median rooli tässä keskustelussa ei ole ulkopuolinen. Heidän määrittelynsä näistä erilaisista yhteiskunnallisista liikkeistä ja puhetapansa näiden toiminnasta voi vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseen yhteiskunnan sisäiseen asemaan kyseiset liikkeet asettuvat. Esimerkkinä tästä voidaan mainita Tapani Suomisen väitöskirjatutkimus, jossa hän tutki 60- ja 70 -lukujen radi-kaaliliikkeitä julkisuudessa Suomessa, Norjassa sekä Länsi-Saksassa. Suominen tuo esille, kuinka eri maiden medioiden erilaiset suhtautumistavat vaikuttivat siihen, että Länsi-Saksassa nuorisoliikkeitä brutalisoitui yhteiskunnalliseksi viholliseksi, kuten se oli lehdistössä alunperin määriteltykin, mitä taas Suomessa ja Norjassa vastaavasti ei tapahtunut. (ks. Suomi-nen 1998.)

Tampereen Mustavihreiden päivien uutisointi tuo esiin sen, ettei uusi yhteiskunnallinen liikehdintä ainakaan tämän tapauksen puitteissa lunasta rooliaan julkisuuden hallitsijana ja sen kautta omia päämääriään ajavana yhteiskunnallisena toimijana. Osallistujien vaikutus lehdistöissä käsiteltäviin aiheisiin oli vähäistä ja heidän roolinsa oli lähinnä puolustaa omia näkemyksiään suhteessa muiden valmiiksi antamiin määritelmiin. Toki eri lehtien välillä oli eroavaisuuksia siinä, missä määrin osallistujat pääsivät kommentoimaan tapahtumia, mutta missään lehdessä heillä ei ainakaan ollut mitään sanelupolitiikkaa mahdollistavaa asemaa. Lehtikirjoittelulla Mus-tavihreiden päivien osallistujat saatiin mediaperinteen mukaisesti (ks. Tuomivaara 1998, 112) näyttämään vahvoilta ja uhkaavilta ja puolestaan poliisi ja muu yhteiskunta sen armoilla olevalta uhrilta. Lehdistö ei kokonaisuutena onnistunut luomaan moniäänistä ja -näkökulmaista keskustelua Mustavihreistä päivistä vaan lähinnä “mustavalkean kuvan kahdesta vihollisleistä“, joista toinen sai äänensä kuuluville toista äänekkäämmin.

V MITÄ VERSIOIDEN JÄLKEEN ?

POLIISIN, OSALLISTUJIEN JA LEHDISTÖN VERSIOT VUORO- PUHELUSSA

Olen esitellyt kolme erilaista versiota — todellisuutta — Mustavihreistä päivistä. Kukin niistä pohjautuu eri toimijoiden tietoon ympäröivästä maailmasta ja on syntynyt toimijoiden erilaisten intressien puitteissa. Tässä viimeisessä osassa saatan nämä kolme versiota keskinäiseen vuo-ropuheluun.

Edellä esitetyistä versioista kävi ilmi, että poliisilla, osallistujilla ja lehdistöllä oli kullakin omat erityiset määrittämisensä ja perustelunsa sille, mikä tapahtumassa oli ongelmallista, mistä nämä ongelmat syntyivät ja mikä heidän oma asemansa toimijoina oli tapahtumien yhteydessä. Kukin toimijaryhmä konstruoi oman todellisuutensa Mustavihreistä päivistä ja määritteli erilaisia merkityksiä erinäisille tapahtumien yksityiskohdille. Toimijaryhmät eivät pelkästään merkityk-sellistäneet tapahtumia eri tavoin vaan he myös toimivat tuolloin omien tietojensa ja intressiensä mukaan. Edellä on tuotu esille, kuinka eri tavoin erilaiset toimijat voivat määrittellä saman tilanteen ja siinä toimimisen. Samalla on herännyt kysymys siitä, kuinka ristiriitaisesti ja eri tavoin ympäröivää maailmaa tapahtumineen voidaan määrittellä ja millaisen prosessin ja syntyehtojen tulosta nämä erilaiset määrittelmät ovat.

Poliisin, osallistujien ja lehdistön versioissa määriteltiin yhtenäisesti ongelmien syntypisteeksi ravintola Nykyajan yhteenotto. Kukin ryhmä kuitenkin konstruoi tämän tapahtuman omasta tulkintakehyksestä käsin omana tiedollisena totuutenaan. Tästä seurauksena oli kolme omalaa-tuista tulkintaprosessia koko viikonvaihteen tapahtumista keskinäisine yhtäläisyyksineen ja eroineen.

Poliisille ravintola Nykyajan yhteenotto oli perustana koko viikonloppua määrittelevälle uhkakuva-kehykselle. Perjantaista eteenpäin tapahtumien tulkintaprosessi eteni siten, että poliisin hankkima tieto ja sen tulkitseminen näytti tukevan kokonaiskuvaa Mustavihreiden päivien ohjelmaan liittyvästä laittomasta ja yleisen järjestyksen häiriöihin tähtäävästä toiminnasta. Poliisi tulkitse saamaansa tietoa siten, että heidän uhkakuva -tulkintakehyksensä näytti saavan jatkuvasti vahvistusta ja todistusaineistoa Mustavihreiden päivien osallistujien toiminnasta.

Poliisi jakoi Mustavihreiden päivien osallistajat osajoukkoihin, joista osa oli heidän kontrollintensa kohteena. “Normaalit ympäristöaktivistit“ eivät olleet poliisin kiinnostuksen kohteena vaan poliisin toiminta kohdistui epämääräisesti määriteltyn joukkoon, joka koostui poliisin näkemyksen mukaan anarkisteista, ääriaktivisteista ja militanteista — “pahan siemenistä“. Poliisin oli kuitenkin käytännössä vaikeaa määritellä näiden osajoukkojen jäseniä ja tuloksena oli enemmänkin kaikkien tapahtumaan osallistujien näkeminen ja kohtelevinen potentiaalisina pahan siemeninä. Poliisi määritteli nämä pahan siemenet organisoiduksi, omia laittomia tarkoituksiaan ajavaksi järjestäytyneeksi joukoksi, joka toteutti tapahtumassa omaa ohjelmansiältöään eli yhteiskunnallista epäjärjestystä, laitonta toimintaa ja poliisin vastustamista.

Poliisin tulkintakehys sai pysyvän olomuodon eli eri tilanteet ja niissä toimivat henkilöt määriteltiin perjantai-illan kahinoista alkaen osaksi samaa uhkaavaa kokonaisuutta. Siten tilanteiden tulkintaa tehtiin poliisin osalta samoista tilanteiden tulkintakehysten lähtökohdista käsin. Tällöin itse tilanteiden yksityiskohdat jäivät yleisemmän tulkintalähtökohdan varjoon, joka suodattimen tavoin päästi läpi vain aineksia, jotka tukivat poliisin määrittelemiä etukäteisiä olettamuksia. Perusmäärittely tapahtumalle oli tehty ja sitä oli vaikea muuttaa toisenlaiseksi.

Mustavihreiden päivien näkeminen lain ja järjestyksen -näkökulmasta ongelmana vaikutti myös siihen, miten poliisi määritteli oman toimintansa tapahtumissa. Poliisi katsoi aiheelliseksi varautua ehkäisemään ennalta näitä määrittelemiään uhkakuvia, josta suoriutuakseen sen oli varauduttava tilanteeseen erityiskeinoin (joukkojenhallintayksikön käyttöönotolla ja miesvahvuuden lisäämisellä). Siten poliisi omalla toiminnallaan myös vahvensi omaa määrittelyään todellisesta järjestyksellisestä ongelmasta: poliisin tilanteen määrittely ja heidän toimintansa vahvistivat toinen toistaan.

Poliisin tulkintojen taustalla vaikuttivat myös anarkofobiset olettamukset, jotka liitettiin Mustavihreiden päivien toimintaan. Anarkismi määriteltiin stereotyyppisesti yhteiskunnallisena kaaoksena ja väkivaltana sekä valtio- ja poliisivihamielisenä aatteena. Tätä näkemystä vahvisti perjantain yhteenotto, jossa poliisiin kohdistui henkistä ja fyysistä väkivaltaa, ja poliisi määritteli siten itse olevansa tällaisen anarkistisen toiminnan kohteena. Perjantain nujakointi todisti poliisille, että tapahtumaan osallistajat ovat joukko, joka on valmis kyseenalaistamaan poliisin ja sen yhteiskunnallisen tehtävän oikeutuksen. Poliisin uhrin asema

tilanteessa lisäsi pelkoa tulevasta ja poliisin oli saatava tämä ongelma hallintaansa. Toimintansa kautta poliisi palautti (rituaalisesti) yhteiskunnallisen status quon peläten, että tilanne voisi jatkossa karata ravintolan edustan tapahtumien kaltaiseen anarkian tilaan.

Poliisi määritteli siten itsensä yhteiskunnan oikeiden arvojen ja lakien puolustajaksi, jonka vastapelurina olivat Mustavihreille päiville osallistuvat anarkistiaktivistit, joiden arvot ja toimin-ta eivät olleet moraalisesti hyväksyttäviä, koska ne pyrkivät horjuttamaan yhteiskunnallista järjestystä ja harmonian tilaa. Anarkismi oli poliisin näkemyksessä ongelmia aikaansaava aate, joka oli uudessa kontekstissaan taas pahanteossa (kärjistetysti: Anarkismi = yhteiskunnallinen järjestyshäiriö).

Lehdistö pohjasi uutisointinsa poliisin määrittelyihin ja selontekoihin tapahtumista. Tästä johtuen julkisuuteen välittynyt kuva Mustavihreistä päivistä oli lehdistöllä ja poliisilla samankaltainen. Lehdistö määritteli poliisin tavoin viikonvaihteen tapahtumat kokonaisuutena: toisiaan seuraa-vina tapahtumina, jotka nivoutuivat yhteen ja olivat osa samaa prosessia. Mustavihreät päivät määriteltiin ongelmavyöhydyksi, jossa ongelmien aiheuttajina olivat tapahtumaan osallistuneet ääriaktivistit ja anarkistit. Lehdistö välittikin julkisuuteen poliisin luomaa yhteiskunnallista uhkakuvaa toimijoista, jotka erottuivat suomalaisen yhteiskunnan sisäiseksi ryhmäksi, jolla on suomalaisesta valtakulttuurista poikkeavat arvonsa ja toimintaa ohjaava erilainen moraalinen viitekehys.

Tämä moraalinen viitekehys nähtiin vahvasti ulkomaisten vaikutusten muokkaamaksi ja Suomeen ulkomailta tulevana vieraana tuontitavarana. Lehdistö vahvisti uutisointiansa kautta kahtiajakoa suomalaisten yhteiskunnallisten arvojen ja niitä puolustavien poliisien sekä vieraiden ja ongelmallisia poikkeuksellisia arvoja edustavien Mustavihreille päiville osallistuvien osaryhmien välille, jotka nähtiin syyllisiksi koko viikonvaihteen tapahtumiin. Ei lehdistö eikä poliisikaan kyennyt tarkasti määrittelemään tai perustelemaan, keitä nämä syylliset konkreettisesti olivat. He olivat vain epämääräinen tapahtuman osallistujiin piiloutunut kasvoton ja näkymätön osajoukko, johon eri tapahtumista voitiin identifioida uusia henkilöitä tarpeen mukaan.

Poliisi määritteli anarkismin olevan aatteellisena taustana ongelmien syntyyn. Lehdistö tuki tätä aatteellisen syyllisyyden määrittelyä hakemalla todistusaineistoa historiasta (Venäjän 1900-luvun alun anarkistien pommiattentaatit) ja ulkomaalaisista esimerkeistä (Hannoverin

Kaaospäivät). Siten lehdistö myös vahvisti kuvaa anarkismin historiallisesta ja nykyaikaisestakin perusongel-mallisuudesta, joka vahvisti myös kuvaa poliisista toimijana, joka yrittää oikeutetusti kontrol-loida ja ehkäistä ongelma-aatteen yhteisöllisiä vaikutuksia. Poliisi määrittyi lehdistössä juuri yhteiskunnan puolustajaksi ja ongelmien ratkaisijaksi, jonka toiminta oli tilanteessa oikeutettua ja hyväksyttävää.

Osallistujat pääsivät lehdistön kautta vain puolustamaan näkemyksiään poliisin asettamien määrittelyiden puitteissa. Osallistujien omien intressien esittely tai tilanteen määrittelyt eivät saaneet uutisissa poliisin vertaista tasapuolista asemaa. Utisten perusjuoni oli enemmän poliisin kuin osallistujien konstruointiin pohjautuva. Ongelmien syntyminen paikannettiin siten joko suorasti tai epäsuorasti yksinomaan Mustavihreille päiville osallistuneisiin henkilöihin ja heidän toimintaansa. Poliisin toiminnan ei vastaavasti nähty vaikuttavan ongelmien syntymiseen vaan poliisi oli ilmenneisiin ongelmiin tilanteenmukaisesti reagoiva — ei niitä aikaansaava — toimija.

Osallistujien tapahtumien konstruointi erosikin lehdistön ja poliisin näkemyksistä siten, että siinä painottui merkittävämmän tilannekeskeisyys. Ongelmat viikonvaihteen tapahtumissa syntyivät osallistujien määrittelyssä sekä poliisin ja osallistujien toiminnasta juontuvista tilan- netekijöistä. Siten aatteellisilla tai kulttuurisilla taustatekijöillä ei ollut suurta merkitystä ongelmien syntymiseen vaan kaikki yhteenotot ja ongelmatilanteet olivat tilannelähtöisiä ja - tekijöistä johtuvia. Osallistujien konstruktio tapahtumista pyrkikin kapea-alaisempaan tapah- tumien tarkasteluun ilman laaja-alaisia yhteiskunnallisia kytkentöjä.

Osallistujat määrittelivät viikonvaihteen tapahtumat yksittäisiksi erillisiksi episodeiksi ilman suoranaista yhteyttä toisiinsa. Tämä erottaa heidän versionsa poliisin ja lehdistön versioista, joissa eri tapahtumat muodostivat selkeämmän kokonaisuuden, jota vasten tapahtumia tarkas- teltiin.

Ravintola Nykyajan yhteenotto oli osallistujillekin ongelmien lähtöpiste. Osallistujien antama merkitys tilanteelle oli liian suuriin mittasuhteisiin edennyt yllättävä ja ikävä välikohtaus, joka syntyi sekä poliisien että paikalla olleen joukon toiminnan tuloksena. Syiksi nähtiin poliisin ylireagoiminen tilanteeseen ja tilanteessa olleiden ihmisten joukkohysterinen käyttäytyminen, jolla ei ollut yksiselitteistä yhteyttä Mustavihreät päivät -tapahtumaan.

Osallistujat näkivät syntyneen tilanteen epäonnisena sattumana, jonka ei olisi tullut vaikuttaa Mustavihreiden päivien osallistujien arviointiin millään tavoin. Osallistujat näkivät, että heidän toimintaansa arvioitiin perjantai-illan tapahtumien perusteella tavalla, joka ei kertonut millään tavoin itse Mustavihreistä päivistä, sen luonteesta tai tavoitteista.

Baarirähinästä alkaen osallistujat näkivät olevansa poliisin tarpeettoman aktiivisen kontrollon uhreja, jolle ei ollut perusteita. Baarirähinässä kaikki olivat tasavertaisesti yhtä hämmen-tyneitä ja yllättyneitä, mutta lauantaista lähtien osallistujat olivat poliisin toimia ihmettelevä osapuoli, joka oli poliisin ajojahdin kohteena.

Osallistujien tapahtumien hahmottaminen ja ymmärtäminen olikin selkeästi yksilöllisempää ja tilannekohtaisempaa kuin poliisin ja lehdistön. Tähän vaikutti erityisesti se, että kukin yksittäinen henkilö ei ollut itse kaikissa eri ongelmiksi määriteltävissä tilanteissa (kuten ravintola Nykyajan tapahtumat, Suodenniemen turkistarhavierailu tai Keskustorin tapahtumat) läsnä. Siten kokonaiskuva pohjautui merkittävämmiin omakohtaisiin kokemuksiin ja niihin pohjautuvaan tapahtumien määrittelyyn. Näkökulmaksi muodostuikin varsin yksilökohtainen tapahtumien määrittäminen ja ongelmien syiden perusteille ei nähty olevan kollektiivisia taustoja tai niitä ei nähty tarpeelliseksi yhdistää Mustavihreisiin päiviin. Yksittäisten ongelmallisten tilanteiden syyt löytyivät yksilöistä (poliiseista ja osallistujista) ja heidän toiminnastaan eikä Mustavihreistä päivistä tai sen intresseistä kokonaisuutena.

Poliisi, osallistujat ja lehdistö konstruoivat kukin oman erityisen kokonaistarinsa vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä. Kunkin konstruktion taustalla vaikuttivat näiden eri toimijoiden intressit ja kulttuuriset tekijät, jotka mahdollistivat erilaiset versioiden syntyehdot ja tiedon muodostuksen tapauksesta.

Merkittävänä tekijänä näiden konstruktioiden erilaisuuteen vaikutti se, että poliisilla yhteiskunnallisena järjestyksen ylläpitäjänä ja lehdistöllä tiedonvälittäjänä oli niiden toimintakulttuuriin ja yhteiskunnalliseen tehtävään pohjautuva tarve muodostaa kokonaiskuva yhteiskunnallisesta tilanteesta ja toimijoista sekä lähtökohtaisesti toimia suuren ihmisjoukon intressien puolesta. Osallistujien yksilökeskeinen tapahtumien tarkastelu ei sisältänyt välttämättä tällaista kollektiivista ulottuvuutta, koska kukin yksilö oli tapahtumassa edustamassa itseään ja omia intressejään eikä heillä ollut ryhmänä velvoitteita toimia minkään ylikysällisen tahon edustajana tai intressien ajajana. Poliisin ja lehdistön

tiedonmuodostaminen tapahtumista olikin enemmän moninaisen tiedon ja tietolähteiden yhdistämisestä. Tämä vaikutti myös siihen, että tieto, joka näin muodostui, vaati tietynlaisen perustarinan, jonka varaan tietoa rakennettiin.

Perustarina sisälsi kuitenkin alusta saakka sosiaalisen ongelman ja yhteiskunnallisen uhkakuvan ulottuvuudet, joiden varaan uutta tietoa rakennettiin. Alkuperäinen konstruktio Mustavihreistä päivistä tuntui totuudelta, joka ei muuttunut viikonvaihteen aikana. Perustarina oli jo kirjoitettu eikä uusia juonenkäänteitä määritysten kautta päässyt vaikuttamaan juonenmuodostukseen. Ongelmallisuus ja uhkakuva merkitykset liitettiin osaksi Mustavihreitä päiviä ja ne pysyivät lähtökohtana, josta kaikkia tapahtumia tarkasteltiin.

Osallistujien asema tarkastella ja konstruoida tapahtumia oli monipuolisempi. Kukin katseli tapahtumia omasta näkökulmastaan muodostaen omaa yksilöllistä tarinaansa tapahtumista. Ongelmallisuus tai uhkakuva määrittäjiä oli vaikeata hyväksyä mukaan omaan yksilölliseen versioon varsinkin, mikäli itsellä ei ollut kokemusta tai tietoa viikonlopun kaikista yksittäisistä tapahtumista. Tämä korostui varsinkin vasta lauantai-iltana mukaan tulleiden osallistujien määrittämissä, jotka erityisesti kokivat heihin kohdistuneen poliisitoiminnan yllättävänä ja epäoikeudenmukaisena.

Tässä tutkimuksessa oli tarkoituksena tuoda ilmi sitä, kuinka monenlaisista ja erilaisista lähtökohdista käsin todellisuuden hahmottaminen voi tapahtua. Tarkoituksena ei ollut luoda mitään lopullista totuutta tai oikeaa versiota Mustavihreiden päivien tapahtumista, vaan kertoa ja tehdä ymmärrettäväksi lehdistön, poliisin ja osallistujien tapaa merkityksellistää kyseistä tapahtumaa sekä omaa ja muiden toimintaa tapahtuman yhteydessä. Tämä tutkimus toi esille sen, kuinka määrittely- ja lähtökohtasidonnaista ympäröivän maailman selittäminen ja ymmärtäminen voivat olla.

Eryityisesti tämä tulee esille sosiaalisten ongelmien määrittelyissä. Se, mikä yhteiskunnassa määritellään ongelmalliseksi, on aina sidoksissa eri toimijoiden intresseihin ja heidän asemaansa tarkastella tiettyjä ilmiöitä ja asioita omasta näkökulmastaan. Ongelmien merkityksellistäminen on prosessi, jossa yhtäaikaisina vastavoimina ovat sekä ongelman määrittelijät ja sen todellisena hyväksyvät toimijat että toisaalta toimijat, jotka kieltävät tai väheksyvät ongelman todenperäisyyttä. Se, kuinka laajasti hyväksytty tai todellinen yhteiskunnassa tietyn asiantilan tai ilmiön määrittely sosiaalisesti ongelmaksi on, sitoutuu eri

yhteiskunnallisten toimijoiden välisiin val-tasuhteisiin, julkisen huolestumisen muodostumiseen ja kulttuurihistorialliseen kontekstiinsa. Kyseessä on siten kontekstisidonnainen määrittely- ja merkitystenantokamppailu, jossa toiset ongelmat saavat legitiimin ja yhteisöllisen huolestuttaja -statuksen ja toisilta “ongelmaeh-dokkailta“ tämä ongelmana olon oikeus kiistetään.

Ongelmien määrittelyillä on kuitenkin myös käytännöllisiä seurauksia yhteiskunnassa. Ne voivat johtaa tiettyjen ongelmien kontrolloimiseen ja niiden poistamisyrittäisiin. Siten vaikuttamisen kohteena voi olla tiettyjä ryhmiä yhteisössä, joiden arkielämään näillä ongelmanratkaisutoimilla voi olla merkittäviäkin seurauksia.

Tutkimuksen tuloksia tulisi tarkastella moninäkökulmaisuuuden kehyksestä käsin ja arvioida niiden uskottavuutta siten, miten perustellusti ja vakuuttavasti ne tuovat esille näitä eri versioiden eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Tavoitteena oli herättää ajatusleikkiä siitä, olisiko tämä tapaus voinut olla eri versioiden osalta erilainen, mikäli tapahtuma olisi siirretty toiseen ajallis-paikalliseen tai sosiokulttuuriseen kontekstiin. Lukijan arvioitavaksi jääkin se, kertooko tämä tapaus hänelle jotain yleistettävää suomalaisesta yhteiskunnasta vai onko kyseessä vain yksittäinen kontekstisidonnainen poikkeustapaus. Oma vastaukseni on, että molempia, mutta samalla jätän lopullisen näkemykseni avoimeksi ja lisätarkastelua vaativaksi.

LOPUKSI

Tapauksena Tampereen vuoden 1998 Mustavihreät päivät oli suomalaisessa yhteiskunnassa uudenlainen ja poikkeuksellinen. Se, etteivät tapahtumat ole sittemmin toistuneet, on osoitus sekä poliisin että osallistujien toimintatapojen muutoksesta. Tämä myös vahventaa käsitystä siitä, että ongelmatilanteet syntyivät tiedonpuutteesta ja nopeista reagoinneista outoon tilanteeseen. Sekä poliisi että osallistujat korostivatkin myöhemmin vuosina syntyneiden neuvotteluyhteyksien tärkeyttä ongelmien ehkäisemisessä.

Poliisi ja tapahtumaa järjestävät henkilöt ovat vuoden 1998 jälkeen sopineet jo hyvissä ajoin ennen Mustavihreiden päivien järjestämisaikajakoja keskenään pelisäännöt. Kumpikin osapuoli on ollut tietoinen toistensa näkökohdista ja tavoitteista eri tapahtuman ohjelmatilaisuuksiin liittyen. Tapahtuman järjestäjille itselleen on annettu poliisin puolelta vastuuta siten, että poliisi puuttuu tapahtumien kulkuun ainoastaan pyydettyä eikä ole tarpeettomasti esillä tapahtuman aikana, ettei mitään provosoitumista pääsisi pelkästään poliisin läsnäolon johdosta syntyämään. Jatkuvan kommunikoinnin takaamiseksi on jo etukäteen kummaltakin osapuolelta sovittu vastuulliset yhteyshenkilöt.

Vuoden 1998 tapahtumaa järjestävät henkilöt eivät huomioineet sitä, kuinka suurilukuinen ja rakenteellisesti monipuolinen osallistujajoukko tapahtumaan tulee tai että tapahtumassa voisi ilmetä myös jonkinlaisia ongelmatilanteita. Ongelmatilanteet sekoittivat koko tapahtuman ohjelmasuunnitelmaa eikä tapahtumien kulku enää ollut tapahtumaa järjestävien hallittavissa. Vastaavanlaisten suurten tapahtumien järjestäjien olisikin hyödyllistä etukäteen olla yhteyksissä poliisiin ja tiedotusvälineisiin, jotta sekä järjestäjillä että viranomaisilla olisi etukäteen tietoa toistensa tavoitteista ja suunnitelmista.

Tapahtuma toi esiin muutamia mielenkiintoisia näkökulmia poliisin toiminasta. Tampereen tapaus osoitti sen, kuinka tärkeää poliisin toiminnassa on tiedonhankinta ja toisaalta yhteiskunnallisten tapahtumien ja ilmiöiden aktiivinen seuraaminen. Poliisi toimi Tampereen tapahtumien yhteydessä hankkimansa tiedonvarassa, joka pohjautui paljolti olettamuksiin ja uhkakuviin. Syynä tähän oli tilanteiden nopea syntyminen, jolloin poliisin täytyi reagoida ilman etukäteistä varautumista ja tiedonhankintaa. Tämä korostui erityisesti perjantain

ravintola Nykyajan episo-dissa. Toisaalta perjantain tapahtumista lähtien poliisi alkoi reagoida poikkeuksellisen voimakkaasti suhteessa tapahtumien kulkuun (esimerkiksi joukkojenhallintayksikön osallistuminen toimintaan).

Poliisilla tulisi olla valmiuksia seurata entistä tiiviimmin ympäröivän yhteiskunnan erilaisia ilmiöitä ja välineitä hankkia, analysoida ja käsitellä monipuolista ja ajantasalla olevaa tietoa. Koranderin (1999) mukaan tähän parannusta saataisiin lisäämällä poliisin koulutukseen enemmän ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuuristen muutosten analyysikykyyn painottuvia opintoja. Uusia ja poikkeuksellisia yhteiskunnallisia ilmiöitä tulisikin arvioida moninäkökulmaisesti, ettei niistä muodostu pelkästään erilaisuudesta johtuen yhteiskunnallisia uhkakuvia.

Olettamusten ohjaama poliisitoiminta johtaa helposti tilanteiden uhkaavuuden yliarvioimiseen sekä ylireagoimiseen tilanteeseen. Tampereen tapauksessa poliisi määritteli Mustavihreiden päivi-vien osallistujista ainakin osan potentiaalisesti uhaksi Tampereen kaupungin yleiselle järjes-tykselle. Seurauksena oli tilanne, jossa jo kuuluminen tiettyyn epämääräisesti rajattavaan jouk-koon (Mustavihreille päiville osallistujiin) oli lähes riittävä syy joutua kiinniotetuksi ja poliisiasemalle päätymiselle. Poliisin kontrolli kohdistui kaikkiin osallistujiin eikä pelkästään alkupe-räisiin kohteisiin eli *anarkisteihin, militantteihin ja ääriaktivisteihin*.

Tämä poikkeuksellinen tapaus herättää tarpeen arvioida joukkojenhallintayksiköiden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tällainen uusi poliisitoiminta voi olla monin tavoin ongelmallista. Ensinnäkin jo ulkoiselta olemukseltaan (kypärät, kilvet, suojarusteet ja nimikylttien poisjättäminen) tämä poliisitoiminnan muoto on vierasta suomalaisessa poliisikulttuurissa, jossa keskeisenä piirteenä on läheisyys kansalaisiin ja voimakeinojen kontrolloitu käyttäminen. Jouha -poliisit antavat ulkoisen olemuksensa perusteella symbolista viestiä potentiaalisesta voimasta, joka voi olla omiaan provosoimaan yksikön kanssa vuorovaikutuksessa olevia henkilöitä muuttaen heidän toimintansa kovaotteisemmaksi ja siten kärjistämään erilaisia tilanteita. Lisäksi tällainen suojarusteisiin naamioitunut, keskitetysti käskytetty ja ryhmänä toimiva poliisijouk-ko luo perusteita sekä poliiseille että kohteena oleville henkilöille määritellä tilanteissa “Me - Ne“ -vastakkainasetteluita.

Joukkojenhallintatoiminta ulkomaalaisena tuontitavarana ei vielä ole löytänyt paikkaansa suomalaisessa poliisitoiminnassa ja yhteiskunnassa. Tämä uusi poliisitoiminnan muoto vaatiikin jatkuvaa arviointia ja sen käyttämisen tulisi olla tarkoin harkittua. Tampereen tapauksessa oli kysymys ensimmäisestä operaatiosta suomalaisen kaupungin keskustassa, jossa Jouha -yksiköä käytettiin aktiivisesti ihmisjoukkoon kohdistettavana voimakeinona passiivisten kohteiden suojaamisen tai väkijoukon ohjailun asemasta. Tämän “koetilanteen” opetus on, että Jouha -yksikön käyttö voi provosoida väkijoukkoa ja ainoastaan hankaloittaa tilanteiden rauhanomaista ratkaisemista. Siksi Jouhan käytön tulisi olla äärimmäisen harkittua ja varovaista ja vastaavasti ensisijaisessa roolissa täytyisi säilyttää poliisin perinteisempi neuvotteluun ja sopimukseen pohjautuva toimintamalli, vaikka sen toteuttaminen monessa tilanteessa olisikin ongelmallista ja työlästä.

Se, että yhteenottojen taustalla vaikutti poliisin ja lehdistön määrittelyn mukaan aatteellisia tekijöitä, liittyy Tampereen tapahtumat osaksi julkisuuskeskustelua ideologiarikollisuudesta (ks. esim. Partanen 2000). Ideologiarikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joissa tekojen katsotaan syntyneen aatteellisista motiiveista ja intresseistä. Ideologiarikollisuuskeskustelussa ovat tällaisina aatteellisina ryhminä esiintyneet esimerkiksi saatananpalvojat, Eläinten vapautusrintama (EVR), skinit ja moottoripyöräjengit. Koska kysymys on arvoista ja elämäntavallisista valinnoista, joiden puitteissa voi toimia laillisuuden puitteissakin, on tärkeää, että Suomessa saataisiin aikaiseksi laaja-alaista julkista keskustelua näiden ryhmien asemasta, johon osallistuisivat myös yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja keskustelun kohteena olevat ryhmät. Keskustelut on käytävä enemmän tiedotusvälineiden mahdollistamassa julkisuustilassa, johon erilaisilla yhteiskunnallisilla toimijoilla on tasapuolinen mahdollisuus päästä, kuin katutason poliisitoiminnan konteksteissa. Poliisin tehtävänä ei ole tehdä yhteiskunnallisia arvovalintoja ja määritellä niiden hyväksyttävyyttä vaan toimeenpanna niitä muiden määrittelemissä puitteissa.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tulisi tarjota tutkimustietoa erilaisista aatteellisista ryhmistä ja niiden intresseistä, ettei näiden ryhmien yhteiskunnallinen kontrolli perustuisi pelkkiin mieli- tai uhkakuviin ja että laaja-alaisesti ymmärrettäisiin myös näiden aatteellisten ryhmittymien näkemyksiä. Tutkimuskohteena tulisi olla myös erilaisten yhteiskunnallisten intressien tarkastelu, joiden pohjalta tällaisia moraalaisia määritelmiä tehdään eli kenen intressejä tietyt määrittelyt tukevat tai heikentävät.

Tässä tutkimuksessa oli tarkastelun kohteena yksittäinen tapaus — Mustavihreät päivät 1998 — ja siksi tutkimuksen tulosten yleistettävyyden suhteen on oltava varovainen ja kriittinen. Tapauksen kautta voi kuitenkin löytyä käytännöllistä soveltamisarvoa poliisin, yhteiskunnallisten liikkeiden ja tiedotusvälineiden tulevalle toiminnalle.

Poliisin tulisi ensinnäkin parantaa tiedon hankintaansa ja prosessointia, jotta valmiudet reagoida yllättäviin tilanteisiin pohjautuisivat ajantasalla olevaan tietoon. Tämä edellyttää poliisin jatkuvaa yhteiskunnallisen tilanteen ja sen muutosten seuraamista ja näiden muuttuvien tilanteiden arvioimiselle tulisi olla taitoa ja välineitä, joita esimerkiksi jo koulutuksen kautta voitaisiin parantaa. Toiseksi joukkojenhallintayksiköstä ei saisi tulla uutta joukkotilanteiden ratkaisuautomaattia vaan tämä toimintatapa vaatii lisäarviointia sen keinojen soveltuvuuden ja yhteiskunnallisen aseman osalta. Vaarana on, että tämä kontrollipoliisi -mielikuva voi syrjäyttää palveleva poliisi -imagon tai että nämä kaksi poliisitoiminnan ulottuvuutta eriytyvät liiaksi tiet-tyihin yhteisön osiin luoden yhteisöllistä kahtiajakautumista kontrolloituihin ja palveltaviin kansalaisiin.

Yhteiskunnallisen liikehdinnän näkökulmasta on ajankohtaista arvioida nykyisten liikkeiden toiminnan asemaa yhteiskunnassa. Uusien liikkeiden rakenteellisen hajanaisuuden ja hierarkiattomuuden ei tulisi hankaloittaa erilaisten suurten tapahtumien järjestämistä ja organisoimista. Sekä poliisia että tiedotusvälineitä olisi hyvä informoida etukäteen tapahtuman tarkoitusperistä ja siten ehkäistä epätietoisuudesta tai väärinkäsityksistä johtuvaa uhkakuvien muodostumista tai leimautumista mielikuvien pohjalta. Tiedottamisen tulisi olla keskitetty vastuuhenkilö(i)lle, jotta tiedonkulku mahdollisissa ongelmatilanteissa olisi varmistettu.

Tiedotusvälineiden tehtävänä on monipuolinen ja -näkökulmainen tiedonvälittäminen. Tämä on mahdollista ainoastaan siten, että tiedotusvälineet muodostavat julkisuustilan, johon erilaisilla tahoilla ja heidän intressinäkökulmillaan on tasapuolinen mahdollisuus päästä mukaan. Uutisten muodostamiskäytäntöjä tulisikin muuttaa siten, että monenlaiset ja ristiriitaisetkin näkökulmat pääsisivät julkisuuteen ja niille muodostettaisiin mahdollisuus keskusteluun. Tällainen tutkiva ote uutisoinnissa on tietysti ristiriidassa nopean ja rutiinomaisen uutistuntuuttamisen käytäntöjen kanssa, mutta mikäli tiedonvälittämistä pidetään median ensisijaisena tehtävänä olisi tämä (taloudellinenkin) riski otettava. Yksipuolinen tietolähteiden käyttö ja toisten lähteiden poissulkeminen tai rajoittaminen on omiaan luomaan yksitotuksista julkisuuskuvaa yhteiskunnallisista tapahtumista ja

toimijoista. Keskusteluun osallistumista rajoittavat tiedotusvälineet eivät ole puolueettomia tiedonvälittäjiä, vaan pahimmassa tapauksessa arvovalintoja legitiimoivia ja yhteiskunnallisia valtarakenteita ja “noitavainoja“ vahvistavia renkejä, eivätkä oman julkisuustilansa itsenäisiä valistuneita hallitsijoita.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1999). Ekoaktivismi globaalina liikkeenä. Teoksessa Alasuutari, P. & Ruuska, P.: Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 177-198.
- Alasuutari, P. & Ruuska, P. (1999). Post-Patria ? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. (1995). Poliitiikan uudelleen keksiminen: Kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, U & Giddens, A. & Lash, S.: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen moder-nisaatio. Suomentanut Lehto, L. . Tampere: Vastapaino, 11-82.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. New York: Anchor Book.
- Burr, V. (1995). An Introduction to Social Constructionism. London: Routledge.
- Böttger, A. (2000). Violence and Social Control. Paper presented at the 28th Annual Conference of the European Group for the Study of Deviance and Social Control. 31.8.-3.9.2000. Nynäshamn, Sverige.
- Cohen, S. (1987). Folk Devils & Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers. 3th edition. Oxford: Basil Blackwell, alkuperäinen laitos 1972.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. (1993). Language and Power. 6th impression. Singapore: Longman.
- Fairclough, N. (1997). Miten media puhuu. Suom. Blom, V. & Hazard, K. alkuteoksesta Media Discourse 1995. Tampere: Vastapaino.

- Fitzpatrick, T. (2000). *New Agendas for Social Policy and Criminology: Globalisation, Urbanism and the Emerging Post-Social Security State*. Paper presented at the 28th Annual Conference of the European Group for the Study of Deviance and Social Control. 31.8.-3.9.2000. Nynäshamn, Sverige.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books. Käännös Sheridan Smith A.M. alkuperäisteoksesta 1969.
- Grönfors, M. (1982). *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. 2. painos. Juva: WSOY.
- Grönfors, M. & Hirvonen, A. (1990). *Nuorten oikeuskäsityksistä*. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y.:n tutkimuksia ja selvityksiä 1/1990. Helsinki.
- Heiskala, R. (1995). *Sosiaalinen konstruktionismi*. Teoksessa Heiskala R. (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 146-172.
- Hiltunen, P. (1999). *Poliisitutkinta*. Helsingin Sanomat, Kuukausiliite 4.11.1999, 64-73.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1982). *Teemahaastattelu*. 2. korjattu painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilmonen, K. (1998). *Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet*. Teoksessa Ilmonen, K. & Siisiäinen, M. (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 15-42.
- Jaatinen, J. & Kaukonen, O. & Warsell, L. & Halmeaho, M. & Ahtola, R. (1998). *Huumeet ja kouluyhteisö*. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 91. Helsinki: Stakes.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1991). *Diskursseja rakentamassa*. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A, Nro 2.
- Jokinen A., Juhila K. & Suoninen E. (1993). *Diskursiivinen maailma*. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen A. & Juhila K. & Suoninen E.: *Diskursianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17-47.

- Jokinen, A. (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen A. & Juhila K. & Suoninen E.: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37-53.
- Juhila, K. (1999). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Jokinen A. & Juhila K. & Suoninen E.: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160-198.
- Kivivuori, J. (1991). Rikoksenvastainen ryhtiliike pikkukaupungissa 1986-1988. Tapaustutkimus spontaanista painostusryhmästä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 111, Helsinki.
- Keltti, J. (1999). Kapinasyytteet nurin Tampereen käräjäoikeudessa. Ydin 33 (1999):3, 26-29.
- Konttinen, E. (1999). Ympäristökansalaisuuden kyläsepät. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, E. & Peltokoski, J. (2000). Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisema. Sosiologia 37(2), 111-129.
- Korander, T. (1996). Questions of Cop Culture and Public Surveys. Teoksessa: Kriminalitet, konstruktioner og virkelighed. Rapport fra NSfKs 38. forkerseminar, Hveragerdi, Island 1996. Reykjavik: Nordisk samarbejdsråd for kriminologi (NSfK), 136-150.
- Korander, T. (1999). Poliisikulttuuri Suomessa. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirjan käsikirjoitus (julkaisematon).
- Latvala, T. (2000). Aktivismien alkuvoimaa. Katsaus 1990-luvun nuorten maailmoihin. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2000:1. Helsinki.
- Luostarinen, H. (1994). Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja jää.
- Melucci, A. (1996). Challenging Codes. Collective Action in the Information Age. Cambridge: Cambridge University Press.

- Pajuoja, J. (1991). Väkivaltainen nuoriso ?. Teoksessa Hoikkala, T. (toim.): Kirja nuorista ja nuoruudesta. Helsinki: Gaudeamus, 141-145.
- Palmolahti, H. (1993). Kuka ampui ? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syyllistää. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, Sarja A 81. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Partanen, A. (2000). Poliisin uusi tuttu. Helsingin Sanomat 12.11.2000, Sunnuntai, D6.
- Pietikäinen, S. & Luostarinen, H. (1996). Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Dahlgren T., Kortteinen J., Lång K.J., Pentikäinen M. & Scheinin M. (toim.): Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Ihmisoikeusliitto r.y.:n julkaisusarja N:o 4. Helsinki: Yliopistopaino.
- Poliisilaki (Suomen Säädoskokoelma 493/95). Teoksessa Suomen Laki 2. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.
- Potter, J. (1996). Representing Reality - Discourse, Rhetoric and Social Construction. London: Sage.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage.
- Reiner, R. (1992). Politics of the Police. 2nd edition. London: Wheatsheaf.
- Siisiäinen, M. (1998). Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, K. & Siisiäinen, M. (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 219-243.
- Spector, M. & Kitsuse J.J. (1987). Constructing Social Problems. New York: Aldine de Gruyter, alkuperäinen painos 1977.
- Siurala, L. (1991). Aikuisten käsityksiä nuorisosta. Teoksessa Lähteenmaa, J. & Siurala, L. (toim.): Nuoret ja muutos. Tilastokeskus ja Nuorisotutkimusseura. Tutkimuksia 177. Helsinki. 194-202.

- Siurala, L. (1994). Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:3. Helsinki.
- Suominen, T. (1998). Media ja yhteiskunnalliset liikkeet. Journalismikritiikin vuosikirja 1998, Tiedotustutkimus 21 (1998):2, 103-108.
- Suoninen, E. (1997). Selonteot ja oman toiminnan ymmärrettäväksi tekeminen. Sosiologia 34(1), 26- 38.
- Takala, J.-P. (1994). Moraalinen paniikki ja sen konstruoiminen. Sosiologia 31(1), 35-46.
- Tuomivaara, S. (1998). Media, valta ja kansalaistoiminta. Journalismikritiikin vuosikirja 1998, Tiedotustutkimus 21 (1998):2, 109-114.
- Virta, S. (1998). Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 1/1998. Helsinki: PAKK.
- Waddington, P.A.J. (1991). *The Strong Arm of the Law*. Oxford: Clarendon.
- Waddington, P.A.J. (1999). *Policing Citizens: Authority and Rights*. London: UCL Press.
- Väliverronen, E. (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola A. & Moring I. & Väliverronen E. (toim.): *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Yin, R. K. (1994). *Case study research*. 2nd edition. London: Sage.

Liite 1: Kiinniottamisen käsitteestä

Väärinkäsitysten estämiseksi on syytä varmentaa, mitä tarkoitan kiinniottamisella ja ettei sitä sekoiteta pidättämisen käsitteeseen kuten monesti arkikielen käytössä tapahtuu. Kyseessä on kaksi erilaista henkilön vapauteen kohdistuvaa pakkokeinoa, joilla kummallakin on omat edellytysvaatimuksensa. Kyseessä on kaksi lakitermiä.

Kiinniottaminen ja pidättäminen määritellään Pakkokeinolain (450/87) 1 luvussa seuraavasti:

2 §. *Poliisimiehen kiinniotto-oikeus.* Poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi.

Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy.

3 §. *Pidättämisen edellytykset.* Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

- 1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:
 - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
 - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
 - c) jatkaa rikollista toimintaa;
- 3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka
- 4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on 1 momentissa säädetty edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

Lähteenä: Pakkokeinolaki (Suomen Säädoskokoelma 450/87). Teoksessa Suomen Laki 1. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.

Liite 2: Haastattelurunko

TEEMAAHAASTATTELURUNKO POLIISEILLE JA OSALLISTUJILLE

1. Henkilötiedot:

- nimi, ikä, koulutus, ammatti ja virkaikä
- mikä oli rooli Mustavihreissä päivissä

2. Mustavihreät päivät 1998 tapahtumana:

- yleistä:
 - Miksi järjestettiin ? / tavoite ja idea
 - Ekoanarkismi (MV) / keitä ovat, tavoitteet, oma suhtautuminen
 - Ennakko-odotukset tapahtumalta
- tapahtumat:
 - mitä tapahtui, milloin ja miksi ?
 - taustaa, ennen tapahtumaa
 - perjantai (päivä / ravintola Nykyaika)
 - lauantai (päivätampaukset/ tapahtumat keskustorilla)
 - sunnuntai
 - tapahtuman jälkeinen aika
- toiminta:
 - Ketkä, mitä, missä ja miksi ?
 - Keinot, tavoitteet ja seuraukset ?
 - poliisi/ osallistujat
 - syylliset/syyttömät
 - tahallisuus / tahattomuus

3. Tiedotus:

- sisäinen tiedotus:
 - (poliisi/osallistujat)
 - ennen, aikana, jälkeen ?
 - arvioita tiedonkulusta
- yhteistyö poliisin ja järjestäjien/osallistujien välillä :
 - (millaista, muutokset tapahtuman aikana ?)
 - ennen tapahtumaa
 - aikana
 - jälkeen
- median tiedottaminen tapahtumasta:
 - lähteenä käyttö
 - uutisointi (totuudenmukaisuus /antoiko tosi kuvan tapahtumien kulusta?)
 - arvioita median luomasta julkisuuskuvasta
 - millainen median rooli oli tapahtumassa

4. Seuraukset ja mitä opittiin tapahtumasta:

- konfliktit: yhteenvetoa ja arvioita syistä
- tiedottaminen: asiallisuus ja totuudenmukaisuus
- mitä olisi voitu tehdä toisin ?

Liite 3: Aineiston koodaus

Perusperiaate: osapuoli / aineistomuoto/ henkilökoodi (numero)/ sukupuoli

Osapuoli:

P: poliisi
O: Mustavihreille päiville osallistuja

Aineistomuoto:

H: haastattelu
W: www - sivuilta
R: kirjallinen omakohtainen raportti tai kuvaus tapahtumista

Henkilökoodi:

poliisihaastattelut: apulaispoliisipäällikkö Sarjanen ja numerointi 1-3
osallistujahaastattelut: numerointi 1-3
raportit: numerointi 1-8
www -sivujen materiaali: numerointi 1-13

Sukupuoli:

N: nainen
M: mies
X: sukupuoli epäselvä tai kollektiivisesti luotu teksti

SANOMALEHTIAINEISTON KOODAUS:

Päivämäärien mukaan ja seuraavin lyhentein:

- Aamulehti (AL): 26.1. / 27.1. / 29.1.
- Helsingin Sanomat (HS): 25.1./ 26.1./ 27.1./ 29.1.
- Karjalainen : 25.1./ 26.1.
- Kansan Uutiset (KU): 30.1.
- Turun Sanomat (TS): 25.1./ 26.1. /28.1.

SITAATEISSA KÄYTETYT MERKINNÄT:

- ... merkitsee, että sitaatista on jätetty pois korkeintaan muutaman lauseen mittainen kokonaisuus.
- / merkitsee, että sitaatista on jätetty pois muutamaa lausetta pitempi kokonaisuus.